

Exercitationem Academicam, De Lingvæ Saxonïæ Inferioris Neglectu atq[ue] Contemptu Injusto

Rostochi[i]: Typis Nicolai Schwiegerovii, [1704?]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn862563461>

Druck Freier Zugang

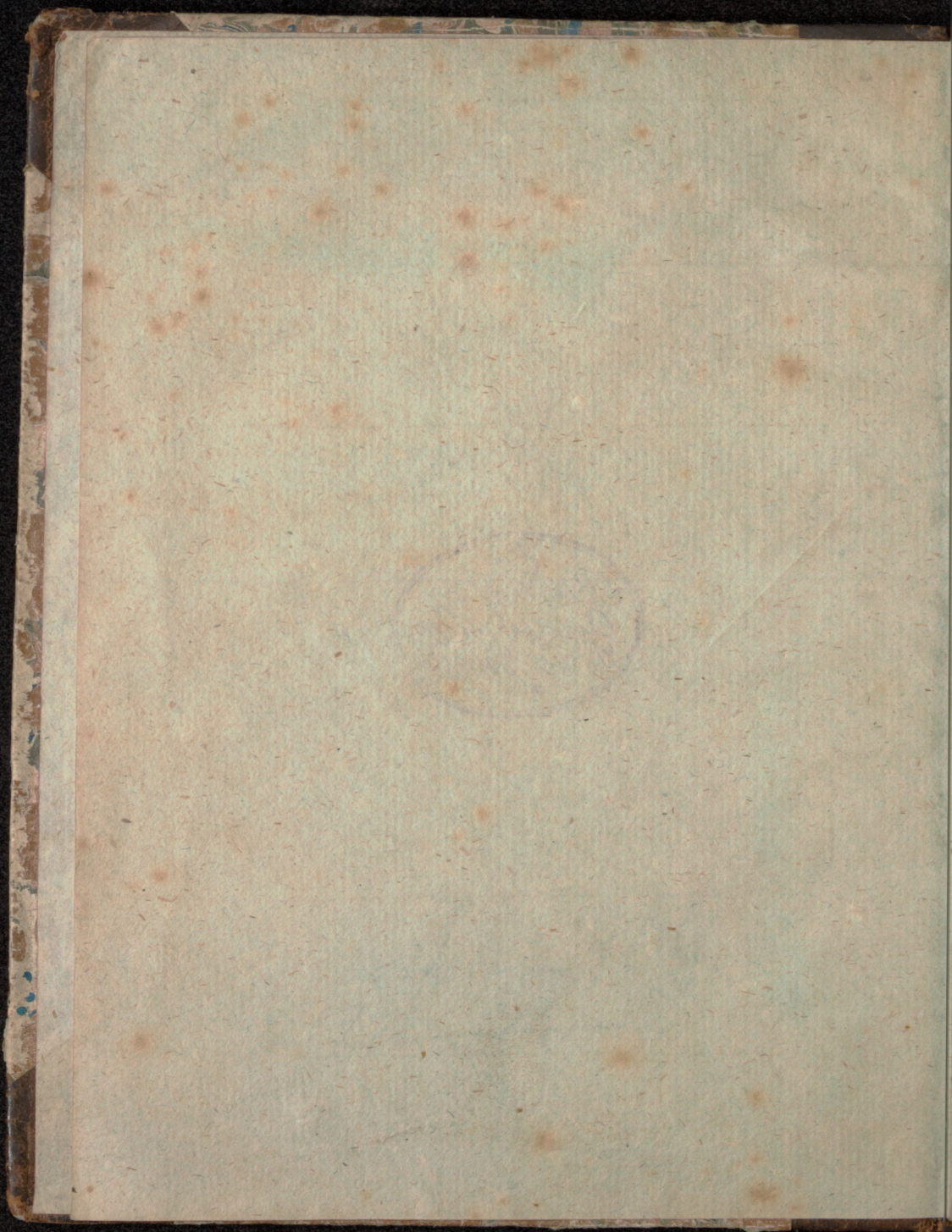

MK-764

Mk-764
~~Alr-1544~~

40

29.
EXERCITATIONEM ACADEMICAM,
DE
LINGVÆ
SAXONIÆ INFERIORIS
NEGLECTU atq; CONTEMPTU
INJUSTO,

Von
Unbilliger Berachtung

Der
Holl-Deutschen Sprache /

Adspirante Supremo Numine,

ET

Approbante Ampliss. Philos. Ordine,

SUB PRÆSIDIO

VIRI CLARISSIMI,

DN. M. FRANC. ALB. ÆPINI,

S. S. Theol. Candid.

Fautoris atq;vè Præceptoris sui omni observantiâ colendi
atq;vè suspiciendi,

Ad d. 4. Octobr. An. MDCCCLV.

- H. L. Q. C.

Benignæ Commilitonum Censuræ

subjiciet

A U T O R

BERNHARDUS RAUPACH,

TUNDERA - CIMBER.

ROSTOCHI, Typis NICOLAI SCHWIEGEROVII, Ampl. Sen. Typogr. z

EXERCITATIONEM ACADEMICAM

De

LINGVAE

SAXONIAE INFERIORIS

NEGLECTU acq; CONTEMPTU

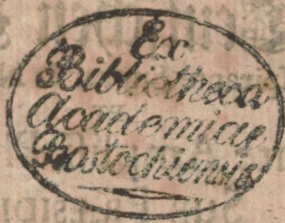
INJUSTO

Don

Indulgenter Excusatione

De

Abd. ...

Approbatione Ordinarii

DE

VIRI CELEBRISSIMI

DR. M. FRANC. ALB. EPINI

Prof. & Theol. Candid.

... in omni ...

...

... MDCCLX

...

...

AUTOR

BERNHARDUS RAUPACH

...

Handwritten: Nr. 149

PARI. PATRONORUM. SINE. PARI.
V I R O.

ILLUSTRI. ATQVE. GENEROSISSIMO.

DOMINO.

DN. **DORRATH. BARRIS.**
VON BERGHE/

S. REG. MAJEST. DANICÆ. MARESCHALLO. AU-
LICO. LONGE. SPLENDIDISSIMO.,

HÆREDITARIO. DOMINO. IN. BRUSTO. ET. JAMSOS. &c. &c.

DOMINO. MECOENATI. ATQVE. PRO-
MOTORI. MEO. OPTIMO. MAXIMO,

SUBMISSE. COLENDISSIMO;

NEC. NON.

V I R O.

PRÆ. NOBILISSIMO. AMPLISSIMO, DOCTISSIMO QVE.

DN. **DANIELI. JOACHIMO.**
VATKY.

S. REG. MAJEST. SVECICÆ. PER. UNIVERSAM. GERMA-
NIAM. SVECICAM. CONSTITUTO. POSTARUM. DI-
RECTORI. LONGE. SPECTATISSIMO.

ATQVE. FIDELISSIMO.,

FAUTORI. ITIDEM. ATQVE. EVERGETÆ.

MEO. PARENTIS. INSTAR. HONORE. ET. AMO-
RE. PLUSQVAM. FILIALI.
PROSEQVENDO.

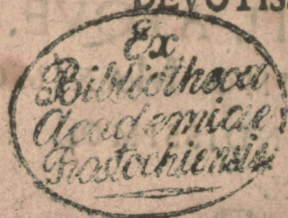
HIS.
QUALIBUSCUNQUE. STUDIORUM.
PRIMITIIS.

PRO.
INNUMERIS. IN. ME. COLLATIS;
BENEFICIIS.
REDHOSTIMENTI. LOCO.
ULTERIOREM.

EORUM.
PATROCINII. SUMMI.

ET.
FAVORIS. IMMERITI. PERENNITATEM.
AMBIENS,
DEVOTISSIMUM. OBSEQUIUM.

L. M. Q.
TESTOR.

TANTORUM NOMINUM

Cultor

obsequiosissimus

BERNHARDUS RAUPACH,

D. J.
PRÆLOQVIUM.

Ortaliū ea plerūmqve est indoles, ut, qvamvis in actionibus & studiis suis priyatis quot capita tot habeant sententias, in iis tamen, qvæ integris sunt populis & nationibus communia, integri quoqve populi, integræ nationes unum qvasi caput, unam sententiam agnoscant, dum, qvæ sibi propria, magnificiunt, qvæ aliorum, alto supercilio despicientes; ut adeo & hic obtineat tritum illud: *Suava cuiqve pulchrum*. Cujus asserti veritatem, si quisqvam in dubium vocare conaretur, omnium optimè vindicaret & confirmaret ille qvarumlibet nationum erga patriam suam linguam

improbis amor, quo non illam solum amant & æstimant, sed & omni studio excolunt, omnibus aliis aliarum gentium lingvis præferunt, præ hisce suam extollunt, & nescio quid magni & insoliti sibi de hoc suo idiomate imaginantur. Nihil hac vice dicam de Judæis, illis olim Palestinæ incolis, tantis linguæ patriæ Ebraicæ æstimatoribus, ut, habentes eam primævam, eam DEO ad homines loqventi propriam, eam deniqve beatorum in altera vita futuram, neqve ullius alius præter hanc suam patriam linguæ curam habuisse, neqve aliis librorum in Ebræa lingua scriptorum versionem lubentes communicasse legantur; imò neqve hodiè, licet in exilio qvasi viventes, hujus sui idiomatis obliviscantur, sed semper invicem usurpent. Nec Græcorum attingam exemplum, qvippe quos inter vel solus Homerus & Demosthenes satis superqve testantur, quanto in pretio suam habuerint linguam patriam, & quousqve eam in Eloqventia & Poësi excoluerint. Simili quoqve ratione subdicebo laudabilia Romanorum merita, qvæ quanti linguam suam fecerint, luce meridianâ clarius elucet ex immortalibus Ciceronis, Salustii, Livii, Curtii, Virgilii, Ovidii, Horatii & aliorum monumentis, utpote quorum opel lingua Latina tantum consecuta est fastigium, ut & hodiè haud immeritò Eruditorum vernacula salutetur. Sed paucissimis tantum licebit reliqvas hodiernas Europæ linguas, ut singulis nationibus proprias, ita & à singulis excultas, delibare. GALLORUM quis ignorat in exornanda lingua patria studium? Testantur id membra & scripta Collegii literarii, vulgò *l'Academie Françoise* dicti, eâ maximè de causa à Card. Richelieu instituti, ut elegantia & nitor Gallicæ linguæ illustraretur (1); testantur Lexica, tum verbalia Richeleti, tum historica Morereri, tum Critica Bailii, ut erudita, ita accurata; testantur versiones & editiones optimorum Scriptorum Romanorum nitidissimæ. Imò nimius hicce linguæ patriæ amor Sorbierum (Virum cætera celeberr.) eò deduxit, ut instituto licet minus probando scriptum publicæ luci tradere non dubitaverit, cujus tit.; *Avantages de la langue Françoise sur la langue Latine*; Latinam linguam

(1) vid. *Merhofius in Polyb. lib. 1. p. 140.*

lingvam Gallicæ quoad perfectionem cedere, probaturus. (2) Nec minorem aucupari videntur laudem ITALI, utpote qui quàm magni suam lingvam faciant, vel ex unico Vocabulario *della Crusca* dicto, apparet, tantâ quippe curâ & diligentia elaborato, ut quadragesimo demum anno absolutum sit (3), nuperrimè adhuc annotationibus auctum; (4) nisi fortè & in his desideres, quod hos sermonis patrii rivulos, licet turbidè fluentes, puro Latinæ lingvæ fonti præponant, sicque spuriam filiam præ matre ipsa amplectantur. Nec HISPANI, licet lingvam suam remissius, quàm reliqvæ nationes, excolant, hac privandi penitus gloria sunt, cum præ cæteris omnibus Idioma sibi proprium ita ament, ut haud ita pridem defunctus Rex Carolus II. in aula aliâ, quàm patriâ, loqui lingvâ sub initio statim regiminis prohibuerit, (5) Quid? quod quidam eorum asserere haud vereantur, DEum cum Mose in monte Sinai idiomate Hispanico collocutum fuisse. (6) Quod ANGLOS & BATAVOS atinet, quanti non suam æstimant lingvam? adeo, ut illi nitorem & elegantiam in summo gradu; hi vero præter hanc summam etiam antiquitatis laudem præ aliis vindicare lingvis suis annitantur; quod & lubentissimè illis concederetur, si modò, gratarum filiarum instar, Matris suæ Saxonica, utpote à qua unicâ omnis hæc illis laus profluit, non obliviscerentur. Nec in ipso Septentrione, aliâs frigidissimo, amor patrii idiomatis perfrinxit. Intueamur SVECORUM Gentem & miremur, illam lingvæ suæ antiquitatibus scrutandis, ejusque nitore conservando & augendo peculiare Collegium Antiquitatum, quin & in Acad. Upsaliensi peculiarem Professionem, Lingvarum Septentrionalium destinasse (7); quod etiam institutum doctissimo & laborioso operi Cl. Rudbeckii, quod Atlantica inscribitur, suas dedit origines. Ita & DANICÆ incolæ incrementa lingvæ suæ promovere improbo labore allaborant, dum Lexicis & Danicis & Norvagicis edendis insudant (8), imò & harmoniam atque affinitatem lingvæ Danicæ cum lingua Rom. affectant. (9). Ne hac vice quidquam de Letticâ, (10) Russicâ, (11) Finnicâ, aliisq; commemorem. Quid vero, quos jure communis patriæ primo loco fuisset conveniens nominare, superioris GERMANIÆ populi? Cui ignoti esse poterunt ferri illorum in excolenda lingua patria labores? Loqvatur pro me *Societas* illa verè *Frugifera* hunc ipsum in finem à Ludovico, Principe Anhaltino, instituta, qui, cum ipse Societatis caput esset, suis auspiciis, non paucos aliunde versos elegantissimos non minus ac utilissimos libros in vernaculo idiomate prodire fecit. (12) Loqvantur immortalia doctissimorum Virorum scripta pro vindicanda & commendanda lingvæ Germanicæ & dignitate & præstantia publicata; (13) loqvantur denique Oratores, Poëtæ, Homiletæ, & qui non?

magno

- (2) Morhofs Unterricht von der Deutschen Sprach und Poesie, p. 169. (3) Morh. Polih. lib. 1. p. 149. (4) vid. Hist. Remarques A. 1699. p. 256. (5) vid. Caroli Memorabilia Seculi XVII. T. II. lib. 8. c. 41. p. 141. (6) vid. Europ. Herald pag. 628. (7) vid. Morhofs Unterricht pag. 62. (8) vid. Nova Lit. Mar. Balth. A. 99. p. 15. (9) vid. l. c. A. 1699. p. 273. conf. Cl. Sperling de præstantia lingvæ Danicæ inter Septentrionales A. 98. in 4. ed. (10) Vid. Nov. Liter. Mar. Balth. & Septentr. An. 1701. p. 41. (11) Vid. Remarques Histor. A. 1702. p. 124. sq. & 223. sq. (12) vid. Caroli Memorab. Sec. XVII. T. I. p. 442. conf. F. C. Becmann de Jure idiomatis cap. II. §. 5. p. 73 (13) Schottelii Deutsche Sprachkunst; Morh. Unterricht jam cit. Boddickers Grundsätze der Deutschen Sprache etc.

magno numero jamdudum de hac sua lingua meritissimi & adhuc summa cum laude merentes. Adeo nullam plane Nationem, nullam Gentem reperiri cernimus, quæ non vernaculam suam linguam, in qua nata & educata, amet, omnibus aliis linguis multis parafangis præponat, ac in dies magis magisque ad perfectionis quendam *αυμν* deducere desideret, exoptet, annitatur. Certè, vel maximas inter felicitatis patriæ nostræ partes reputandum foret, si Cimbria mea, si Westphalia, si Meclenburgum, si Pomerania, si totus denique Saxonix inferioris tractus ejusdem in ornanda lingua sua vernacula laudis, ejusdem gloria se participes esse gloriari possent. Sed o dedecus! o triste harum terrarum fatum! adeo illarum incolas officium patriæ suæ debitum negligere, adeo ab antiqua Majorum in patriæ laudibus & honoribus promovendis industria degenerare, adeo novaturientis seculi vitio indulgere, ut non linguam solum suam ab aliis cavillari & derideri pasiantur, sed & ipsi eandem contemnunt, exagitant, averfent; alienas contra, sicut licet quoad dignitatem & præstantiam inferiores, cupidissime aspiciant, in *Teſſe* excolant, semper & ubique in communi conversatione adhibeant & amplectantur. Quem non sinistra hæc harum regionum fata ad commiserationem testandam commoverent? quis non justo in patriam ardens amore tantaque rei indignitate motus, medelam huic morbo quærare allaboraret? Et quis mihi vitio verteret, si in eo, quod hucusque à doctioribus Viris fieri sapissimè, sed frustra desideratum, pro ingenii viribus aliquid conarer, linguæ Saxonix inferioris (vulgo *der plat: Teutschen Sprache*) vindicias & præstantiam contra quosdam nostris ex terris oriundos sciolos probaturus? Requirit hoc à me officium patria mihi dulcissima, cujus à teneris annis idiomate sum usus; efflagitat indefessi quarumlibet aliarum nationum in exornanda lingua patria studii innocens æmulatio; postulat denique injustum nonnullorum erga hanc nostram, etiam inter nos ipsos, odium, justusque eandem defendendæ & vindicandæ zelus. Quamvis vero me non lateat, quam immatura quamque jejuna à me sperari possint, præsertim in tali materia, quam nullibi ferè locorum nisi obiter tactam, non autem ex professo tractatam esse omnes mecum consitebuntur; de benevolentia tamen Lectoris eam mihi polliceor gratiam, quam ille, si idem, quod ego, conaretur, jure meritoque postularet. *Sane difficile est* (utor verbis Illustris Wedelii) *(14) messem insisuerit, & in fasciculos colligare, nedam excutere intimis, ubi non nisi sparsim se exerunt & offerunt arista sterili in campo; non expromptum progredi, ubi carecta, sentes, vepres, via inculta obstat. Tollenda tamen remora, glacies frangenda est. --- Plus ultra progrediendum etiam in hoc stadio, fortassis & ex his quaedam lux affulserit rei literaria, nec oleum & operam perdenda patavimus, modo accedat scrutinium curiosius, & ubi semel iterumque non patet adiuvus, si non uni, vel alteri, non nobis ipsis, forsitan pluribus feliciter res cedit. Quò plures calcaverint viam, eò planiorem reddi certum est, donec in publicam & regiam appareat.* Cœptis vero meis, voveo, DEUS annuat!

(14) in Exercit. Med., - Philol., Dec. IX., Exerc. X., pag. 73, 74.

S. I.

Arias lingvæ vocabulum sustinere significationes, experientiâ & usu, quem penes arbitrium est & jus & norma loquendi, edocemur. Nihil dicam de ea acceptione, quâ certum herbarum genus per lingvæ vocem designare solent Botanici; nihil de eo, quod Promontoriis, propter similitudinem, dum terra editior, longo arctoqve dorso, instar lingvæ, porrigitur in mare, illud attribuat nomen; nihil de eo, quod in arduum pro parte libræ pondus rerum mensurante vocabulum hæc adhibeatur; nihil de aliis ejus, in quibus usurpari solet, acceptionibus apud Lexicographos videndis; quippe quæ significationes non adeo frequentis usus sunt, inter minus famosas sine dubio referendæ. Frequentius ac usitatissimè, ubi vox lingvæ auribus nostris illabitur, intelligere solemus illud corporis humani instrumentum, cujus ope sermo formari animiqve sententia in medium proferri potest. Sed nec minus famosè, ni fortè frequentius, lingvæ vox eo usurpatur sensu, ut ipsum sermonem, ipsum loquendi genus per lingvam intelligamus. Neque novitatem hæcceptio sapit, quin suo jam tempore, non in Arte Poëtica solum celebris, sed & nitidissimæ latinitatis Scriptor, Ovidius, cecinerit: (1)

*Nec levis, ingenuas doctus coluisse per artes,
Cura sit; & lingvas edidicisse duas.*

Nec non Horatius: (2)

Docte sermones utriusque lingvæ.

Sic & nostrâ adhuc ætate nihil frequentius auditur, quàm quod de populorum sermonibus deqve eorundem differentiis loquentes, lingvam dicamus Latinam, Græcam, Ebraicam, Gallicam, Italicam, & sic porro. Imò videmus, hoc nominis plerosque apud Scriptores majorem & frequentiore sibi usum vindicare, quàm alia pro ejusdem Synonymis habita vocabula, ut dialectus sermo, idioma; quamvis & sermo aliàs etiam pro oratione ipsâ adhi-

adhibeatur, idioma verò quibusdam non tantum sit ipsa certæ
 Gentis lingua, aliarum Gentium lingvis contradistincta; sed
 ipse verborum in certa lingua delectus, series, contextus; cui
 respondeat nomen Syngrammatis. Nec dubitandum, per Me-
 tonymiam effectus pro causa fieri, cum voces articulatas & ex
 instituto aliquid significantes linguam vocamus; siquidem lin-
 gvâ proferuntur tanquam organo; quamvis non negemus, usû
 loqvendi evenisse, ut & metaphoricè per scripturam absenti-
 bus loqui dicamur. Neque Latinos solos hanc linguæ signifi-
 cationem usurpare, sed inter alios etiam populos id obtinere de-
 prehendimus. Galli quippe per vocem *la langue* & membrum
 corporis, illud sermonis proferendi instrumentum, & sermo-
 nem ipsum (etiamsi pro posteriori etiam vocem *langage* subin-
 de ponant) indigitant. Græcis *γλῶσσα* & linguam & sermonem
 audit, unde *εὐγλωσσός*, disertus, *πλὺγλωσσός*, multarum lin-
 gvarum peritus. Germani quoque vocem *Zunge* haud rarò pro
 sermone ipso, sive *Sprache* / adhibere solent, quod viderè licet
 ex Germanica S. Bibliorum B. Lutheri versione Marc. XVI. 17.
 Act. II. 4. 11. X. 46. XIX. 6. I. Cor. XIV. passim & alibi. Id
 vero Saxones, sublatâ omni æquivocatione, nonnunquam me-
 lius exprimere videntur per: *Tungenmahlen*. Adeoque & nos
 heic loci per linguæ vocem nihil aliud, quam ipsum sermonem,
 sive ore prolatum sive scriptum, intelligimus. Et hoc præterea
 advertendum erit, quod cum Misnicum in tractatione nostrâ
 idioma dicimus, non reliqvas superioris Germaniæ lingvas ut
 Francorum, Thuringorum, Alsatorum, Silesiorum, cum ce-
 teris exclusas velimus; sed istis quoque comprehensis Misnicam
 nominari, quoniam eandem nostri reliqvis communiter præfe-
 runt & omnium elegantissimam credunt sibi que existimant gra-
 tissimam. Sicque omni remotâ ambiguitate, injustè linguam Sa-
 xoniæ inferioris, utpote Lüneburgicam, Pomeranicam, Meck-
 lenburgicam, Holfaticam, Westphalicam, & reliqvas iisdem
 cognatas, negligi atque contemni, demonstraturi sumus.

(1) *Lib. II, Art, Amat, v, 121.* (2) *Lib, III, Od, 8,*

A 3

S. II. Ne-

§ II.

Neminem credo vel apud nos commorantem, vel in aliis degentem Regionibus latere posse, quàm vilis à nostris ipsis nostra habeatur lingua vernacula. Loquitur id abundè experientia ipsa, ita quidem, ut vel cuilibet inter homines variæ conditionis versanti quàm notissimum sit, adeoque multâ enarratione minimè indigeat. Miramur quidem pudendam illam istius Matthiæ Machmari negligentiam, quâ evenit, ut cum Holsaticis Legatis ex Persia redux, patrii idiomatis ita turpiter oblitus fuerit, qui germanicè nec sufficienter mentem suam conteraneis suis explicare posset, nec planè ac plenè Orationem Dominicam recitare; (1) quare quid & de quodam Jano Janonio Weltevreë, Batavo legimus: (2) Sed, si dicendum quod res est, ipsi nos, si non ejusdem, pariter tamen negligentiam, pariter ignavia rei, indeque eadem, quâ illi, correctione & exprobratione digni videmur. Licet non illa à teneris inde annis consuetudo & usus patriæ linguæ haud permittat, ut cum memoratis istis plane ejus notitiam exuamus illamque penitus oblivioni tradamus; ipsa tamen experientia testis nos oblivionis, saltem non totalis, satis superque convincit. Undenam, quæso est, quod multi libros misnicâ dialecto conscriptos sat accuratè legere edocti, non tamen Saxoniam linguam nostram, utut ipsis vernaculam, promptè prælegere valent? Vos ipsos, qui linguæ hujus notitiâ gaudetis, compello: judicetis, obsecro, quanto contentui ea hisce temporibus sit exposita. Nullus ejus in solemnioribus & sacris conventibus, nullus in civili Doctorum Virorum congressu, nullus in privata honoratiorum conversatione usus hodie est: nisi ubi fortassis ad jocum movendum ipsius quædam durius, ut putantur, sonantia vocabula allegari audias. Scripta Majorum, hæc concepta linguâ, aut muribus corradenda relinquuntur, aut, ubi ab hoc periculo liberata, quæstui inhiantibus mercatoribus, ut thuris piperisque sint cuculli, & Myropolis, ut unguentis sordidis involvendis inserviant, traduntur; aut etiam, si fortè asservantur, ad tempus solummodo fallendum risumque excitandum leguntur. Fallor? an vero etiam aliqui

aliqui eadem morborum remedia sibi ex Scriptorum Saxonico-
rum lectione polliceri queunt, quæ Erasmo, lectis primum Obs-
curorum Virorum Epistolis, obvenisse feruntur? Cum enim
ex tumore, qui in facie natus erat, laboraret, vehementi risu,
à lectione istarum excitato, commotus ita est, ut tumor illico
rumperetur, atque sine omni Medicorum ope ille reconval esce-
ret. (3) Adeo scilicet de die in diem antiqua lingua nostræ decre-
scit gloria, adeo in abusum vergit ejus præstantia, adeo magis
magisque obscuratur ejus splendor, ut non eam loquentes solum
idiotæ, inciviles, insulsi, agrestes, abjecti penè homines & vel
ipsa rusticitate rusticiores habeantur; sed verendum planè sit, ne
tandem ejusdem cum Hottentottica aliisque hujus fursuris lin-
guis valoris & dignitatis esse judicetur. Referunt, in indoctâ
illâ Scholasticorum ætate atque barbarie Papiculis Græca novisse
valdè suspectum, Ebraica autem intellexisse hæreticum prorsus
habitum fuisse. (4) jam nostram quod attinet linguam, eò
demum redacta videtur, ut si quis fortè in Scriptoris cujuscumque
Saxonici lectione deprehensus fuerit, quamvis non inter Hæreticos,
certè tamen aut inter pueros aut stultos referendus veniat.
Ast è contrario ubique inter nos locorum præcellere videas Idio-
ma Misnicum. Hoc amant Summi, hoc affectant imi; hoc ad-
discit famulus; hoc delectatur ancilla. Vir quidam in dignitate
constitutus est alloquendus? hac lingua fiat, oportet; Oratio in
panegyri aut sacra aut profana habenda est? Dialectus Misnica
prævalet; Carmen nuptiale aut funebre scribendum? nihil nisi
hac linguâ conceptum approbamus, nisi forte Convivarum nu-
ptialium vultus per carmen aliquod Saxonicum ad risum com-
ponere placuerit. Adeo nostri patriæ suæ linguæ sunt pertæsi,
ut illa, velut in patria extorris & exul, in pauperum tabernis apud
plebem & rusticos refugium quærere semetque omni occultare
studio necesse habeat. Quid? quod & ipsos aratri moderato-
res nostros hujus jam linguæ pudere cæperit. Etenim cum ho-
noratioribus personis moribusque magis politis sicubi colloquen-
di occasio ipsis datur, auditu sanè jucundum, quam solliciti sint,
ut unum alterumve vel semi saltem (ita loqui si fas est) Misnicæ
linguæ

lingvæ verbulum proferant. Idque tum præsertim, cum calefacta Baccho mens est, in iis cernas licet. Nam & his applicari illud Horatii (5) potest:

Fœcundi calices quem non fecere disertum?

Quamvis vero cuiquam mirum videri posset, quæ homines linguam suam maternam tanto habere despectui cœperint; nihil tamen inusitati illud apud nos esse ex eo facile colliget, quod omnium planè Germaniæ incolarum animos ista persuasio, iste occupaverit error, non se amplius scitè & politè loqui posse, nisi sermo Germanicus variis Latinis, Gallicis, aliquando & Italicis vocibus sit commixtus & quasi temperatus. Unde non immeritò verendum est, ne, vernaculæ suæ olim penitus oblitæ, novam quandam ex variis aliis contextam & confusam lingvis linguam demum efforment, ut in ipsa Germania Germanorum sermonem frustra quæsiturus sis, adhibitâ quamvis, mediam sole tenente diem, Diogenis lucernâ. Sed de hac mixtura alii conqvesti satis sunt, conqveruntur hodie, conqverentur etiam posthac, oleum, ut suspicor, omne operamque perdetes. Nobis sat rei erit de vernacula nostra agere. Hujus jam suo tempore injustum deploravit neglectum & contentum Historicorum ille tunc quidem temporis summus, Albertus Cranzius. (6) Postquam enim Saxonum linguam pro merito laudasset, verbis suo loco infra adducendis, ita pergit: *Et jam si Diis placet, etiam nostri student stridores superiorum imitari Germanorum, quomodo & illi, ut ferunt, jam lingua sua perasi, Italicam frequentant & Flammigi Gallicam: ita passim Germanorum lingua in angustum deducitur.* Et quæ Cranzio eruditionis gloriâ si superior, saltem non inferior est, Nathan Chytræus noster, non minorem contestari videtur indignationem, alia inter hac de materia ita se explicans: (7) *Nos, dum externa inquirimus, domestica interim fere negligimus. Quod profectò genti nostræ parum videtur honorificum & decorum esse, quæ magnam ac atq; partem in lingvis peregrinis addiscendis & excolendis ferè consumit: & interim eam, quæ ipsi materna & vernacula est, maxima sui parte aut ignorat, aut saltem eam horridam, incultam & imperfectam relinquere non erubescit.* Idem in specie de sua conqveritur Pomerania

9
 rania Micrælius (8): Wie andern Sachsen-Leute haben nun auch
 an unsere Mutter-Sprache einen solchen Eckel gehabt / daß unsere Kin-
 der nicht ein Vater Unser / wo nicht in Hochteutscher Sprache / beten/
 und wir keine Pommerische Predigt fast mehr in ganz Pommeren hören
 mögen. Unser Männliches Atticisirendes Tau (Σ) muß allenthal-
 ben der Sigmatisirenden (S) Sprache weichen. Cui succenturia-
 tur Cimbriæ nostræ Polyhistor Clar. Jo. Möllerus, (9) Nos, in-
 qviens, miseram lingua Cimbriorum & Saxonum Heroæ sortem deploramus,
 quæ cum omnium Germaniæ Dialectorum vetustissima sit, gravissima & in-
 corruptissima, imò palmam etiam elegantia ceteris reddat dubiam, idiomati
 eamem Misnico, sibilis suis, & Blanditiarum parum virilium Lenocinia, in
 animos se Nostratum insinuanti posthabetur, Templis quæ ac Curis, imò ipsi
 penè domibus exulat.

- (2) vid. Henr. Hamelin Descript. Corea, edit. Christoph. Arnoldi p. 833. (3) Ref. ex
 Fofia Simlero, Jo. H. Majus in Vita Reuchlini p. 427. conf. Paullini Philosoph.
 Feyerabend p. 549. sq. (4) Claud. Espenc. Comment. in 2. Tim. III. Conf. Re-
 chenber. Dissert. de Inept. Cleric. Rom. Liter. §. 14. (5) lib. 1. Ep. XV. v. 19.
 (6) lib. 1. Saxon. c. 1. (7) in Epistola, quæ A. 1582. Ducibus Holsat. Goet. juve-
 nibus Nomenclatorem suum inscripsit Latino-Saxonicum, dedicatoria. (8)
 in præf. libri III. Chron. Pomer. (9) Isagog. ad historiam Chersonesi Cimbriæ
 cap. 3. §. XI. pag. 26. sqq.

§. III.

In confesso est, linguas ferè omnes idmansisse fatum, ut non
 uni duntaxat mutationi fuerint obnoxia, aliis in varias Dialectos
 abeuntibus & quasi divisis, aliis nunc magis excultis atque orna-
 tis, nunc iterum neglectis & ad ruditatem usq; depressis. Adeo
 veritati hac in re congruit scitum illud Horatii, scribentis (1):

--- --- Mortalia facta peribunt;

Nedum sermonum stet honos & gratia vivax.

Multa renascuntur, quæ jam cecidere, cadentque,

Quæ nunc sunt in honore, vocabula, si volet usus,

Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

Intueamur Græcam, illam quondam eruditorum vernaculam;
 quas non illam pati oportuit mutationes? Vix enim ad melio-
 rem literaturam adaptata excultaque erat, cum videre licuit mo-
 dò Atticam, modò Æolicam, modò Doricam, modò Jonicam,

B

Dia-

Dialectos. Et quis non harum Dialectorum fata admiretur? Ceteris posthabitis, sola ferè quondam Attica prævalebat. In ipsis Athenis erant omnium Scientiarum Scholæ, variæ & omnigenæ eruditionis Doctores: hi quicquid scribebant, scribebant atticè. Imò apud ipsos Romanos nemo eruditi nomen sibi jure vindicare posse videbatur, nisi qui Atticæ lingvæ addiscendæ ergo ipsas Athenas Studiorumque causâ salutaverat. Sed ostendat mihi quis hodiè Atticam Dialectum, sive in Græcia, sive in Oriente, sive in reliquis Europæ partibus. Nam & illud inter hujus lingvæ liceat referre fata, quod vix tribus aut quatuor à nato Christo seculis, eruditione in ipsa Græcia decrefcente, ad Orientis Imperatores, tum Constantinopoli degentes, ejusque Aulam, velut commune quoddam refugium, se contulerit, illisque deinde post annorum millenarium à Mahomede II. Turcarum Imp. Constantinopoli ejectis, in Italiam primum, & dehinc in Galliam, Germaniam aliasque Europæ regiones confugerit. Quæ verò quàm langvide quàm remisse hodiè inter nos excolatur, eruditorum jamdudum agitata querelæ satis superque loquuntur. De Latina quid dicam? Quanam illa non obire debuit fata? (2) Quibus non mutationibus fuit obnoxia? Sicuti enim illi aureæ latinitatis Authores & auctores: Livius, Cicero, Salustius, Virgilius, Ovidius, Horatius, alii, ante & post Augusti tempora viventes, lingvæ suæ præstantiâ aureum quasi seculum in orbem videbantur reduxisse; ita cum illis, ubi mortui sunt, pristinum quoque lingvæ nitorem & elegantiam sepultam esse vix dubitarem. Quintilianus sua jam ætate fallus est, tantum esse differentiæ inter lingvam sui & præteritorum temporum, ut antiqva *Saliorum carmina vix jam Sacerdotibus suis sacis intellecta agnoscat* (3); imò alicubi ingenuè fateatur: *Si antiquum sermonem nostrò comparemus, penè jam quicquid loquimur, figura est* (4). At quantò majores in sequentibus sensit variationes? præsertim, ubi seculo V^{to} Italia variarum Gentium exterarum colluvie quasi inundata, cumque ipsis lingvæ commercium habere coacta fuit. Placet hic Celeberr. G. J. Vossii audire judicium, qui, *Posteaquam, inquit, Roma, prius sub Odoacro, mox sub Gotbis fuit; ac*

à variis

à variis gentibus, quas Romani Barbaras vocarunt, misere descriptum est imperium; sermonem Romanum, non jam quasi decrepitum, sed dixerò moribundum, vel potius emortuum, magisque cadaveri, quam vivo similem corpori (5). Neque Caroli M. tempora ab hæc latinæ lingvæ barbariè mansere immunia, licet Imperator hicce laudatissimus omni nisu in omnino melioris literaturæ restaurationem incubuerit (6). Qvod si porrò in barbara illa Scholasticorum secula intròspicimus, omnem latinæ lingvæ puritatem neglectam, omnem ornatum spretum, omnem denique elegantiam in exilium quasi actam dixerimus. Postquam enim ne quidem regularum Grammatices amplius observantes esse studebant, insuper, è Germanicis Latina effingere vocabula & prorsus nova, prout ipsis placebat, subinde formare, nullæ sibi religioni ducebant. Audiamus Illustris quondam ac eruditissimi Baconis de Verulamio iudicium (7): *Scholastici stylo & scribendi genere utebantur valde diverso, verba licenter admodum cudentes nova & horrida, de orationis ornatu & elegantia parum solliciti, dummodo circuitionem evitarent, & sensus ac conceptus suos acutè exprimerent. Et quis omnes recenseret querelas, quas de eo iterum iterumq; ingeminarunt Viri omnis accuratæ eruditionis apparatus instructissimi. Quantis vero ignorantia & ruditatis tenebris immersa ad istud usque tempus videri poterat. Latina lingva, tantò majorem illam claritatem, exortà Evangelicæ Reformationis luce, induisse, testatur stupendus ille planeque heroicus Virorum gravissimorum nisus ex hacce barbariè eluctandi, elegantiosemque literaturam pristino nitore restituendi. Nec enim sat dici nec laudari potest, quàm feliciter ipsis, DEO benedicente, hoc quidquid est studii cesserit, adeò ut, barbariè expugnata, non pauci vel cum ipso Eloquentiæ Romanæ Parente in scriptis suis comparandi reperti fuerint. Quis namque non in Erasimis, Melancthonis, Manutiis, Muretis, Camerariis, Paleariis, Sturmii, Caseliis, Lotichiis aliisque (ut hodierno adhuc die in vivis existentes silentio prætereamus) summam lingvæ Latinæ elegantiam & puritatem dictionis summam agnosceret & admirabitur? Sed quamnam hodiè ejus putabimus esse conditionem? Optimam ne dicam, an pessimam? meum non est judicare; Tu Lector! ipse judices, quæso. Certum ad minimum est, non paucas hodiè*

apud eruditissimos etiam in usu esse phrasas, nil nisi Germanissimum redolentes, adeoque puritati Latinæ uti ignotas, ita in eandem peccantes. Forsan non abs re metuendum erit, eò tandem iterum perventurum esse, ut novus quidam ad eruditorum huiusmodi sribliginem depingendam exsurgat Huttenus, Obscurorum Virorum epistolas editurus.

- (1) *Lib. de arte Poët. l. v. 70. sqq.* (2) *vid. omninò de hac materia Cl. Cellarii Diss. de Fatis Lingva Latina A. 1701. Hala hab.* (3) *in Instit. Orator. lib. 1. c. 10.* (4) *l. c. lib. IX. c. 3.* (5) *in pref. ad Lectorem Libr. de Glossariis vitiiisq. latini sermonis, ubi plura alla incrementi & decrementi Latinitatis indicia afferuntur.* (6) *vid. Kirchmayeri Diss. de lingua Lat. ante & post tempora Caroli M. admodum corrupta.* (7) *lib. 1. de Augment. Scient. Opp. ed. in fol. p. 18.*

§. IV.

Neque quod reliquas attinet hodiernum florentes lingvas, vel unicam se abs tali excludere mutatione posse crediderim. Gallicam si consideramus, certè, qui vel primis, ut ajunt, labris summa duntaxat ejus lingvæ rudimenta degustavit, apertissima sanè mutationis & correctionis hujus deprehendet vestigia. Quod si quis enim libros antefeculum aut sesqui seculum evulgatos cum recens editis conferat, tum sanè, sive scriptionem repererit, sive attenderit pronunciationi, utrinque animadvertet metamorphosin plusquam Ovidianam. Et hoc ipsum ipsi etiam Galli, licet alii improbent, alii approbent, omnes tamen fateri coguntur. Placet hanc in rem verba Autoris Anonymi, cujus est liber elegantissimus sub tit. *l' Art de parler, transcribere, qui alia inter huc spectantia, Il se fait, inquit, dans les langues, aussi bien que dans toutes les autres choses, des changemens insensibles, qui sont qu'après quèque temps elles paroissent être tout autres, qu'elles n'étoient dans leur commencement. Nous ne doutons pas, que le François que nous parlons maintenant ne vienne de celui, qui étoit en usage il y a cinq cens ans; cependant à peine pouvons nous entendre le François qui se parloit il y a deux cens ans.* (1) Quid Italica? quàm non mutata & illa est? primùm ex purè latina in corruptam, mox ex corrupta in eam, quæ hodie habetur, Italicam ipsam, tandem ex Italica minus exculta in elegantiorern ornatiorernque. Videri de ejusdem originibus mutationeqve non unâ Cel. Dn. Cellarius (2) omninò me-
retur.

retur. Rem autem omnem breviter Autoris Gallici, (3) quàm propriis illustrare malumus verbis, qui, *Il y a*, scribit, grande apparence, que la Langue Italienne étant redevable de son origine à la Langue Latine, s' est formée à mesure que la Latine, s' est corrompue; & que la corruption s' étant augmentée à l' excès lorsque les Lombards se sont ré Pandus dans l' Italie, la Langue Italienne à commencé à faire corps, & à se distinguer de la Langue Latine. — Les esprits polis travaillant de jour en jour à lui donner une belle forme, des regles, pour le bien parler & le bien écrire. De ceteris ut quidquam dicamus lingvis, nec refert, nec instituti nostri brevitatis permittit; alioquin & de iis facili negotio testimoniapossent adduci. Ad Germanicam potius ut nos convertamus, rei videtur necessitas postulare.

(1) *l. 1. c. XI. p. m. 70.* (2) *Disp. de Orig. Lingv. Ital. ex Barbaror. incursionibus nata.* (3) *Est is Mr. de Vigneul-Marville in Melanges d' Histoire & de littérature Vol. seconde p. 354. sq.*

§. V.

De hacce quin idem, quod modò laudatus Autor Anonymus de sua Gallica, nos pronunciare oporteat, quis dubitabit? Quod si fieri contingeret, ut Prædecessorum aliquot ex fatis resurgentes Germanicæ suæ iterum reviserent terras, tantum aberit, ut nos intelligerent, ut potius, ex antro velut septem dormientum prodeuntes, novas occupasse Germaniam Gentes ignotioris lingvæ sibi persuasuri essent. Vetustiora enim quæpiam, quando in lucem protrahuntur, monumenta Germanica, quantum interdum illis intelligendis infumere cogimur laboris? adeò, ut ipsi quandoque Germani lingvæ propriæ aliunde Interpretes arcessere necesse habeant, qui hæc illis ex antiquo in recentiorem transferant sermonem; multò minus ergò illi nos intelligerent. Consideraturis nobis lingvæ Misnica, ejusque quâ superioris Germaniæ inhabitatores utuntur, vulgò *der Hochtutschien-Sprachen* fata, quantum illa quæso non mutata à pristinâ apparet? Fatendum omninò nobis est, hodiè meliorem longè longeqve augustiorem elegantioremque nunc ejus esse faciem. Neque dubito hac in re lingvam Germanicam puellæ cuidam comparare, humili quidem loco natæ, cui tamen elegantiam formæ incomparabilem, ductusque lineamentorum,

B 3

qvos-

quoscunqve formarum spectatores & iudices in admirationem rapietes, natura non denegavit; quæ autem pulchritudo ob habitum viliorem laboresqve squalorem contrahentes, quo minus elucescat, prohibetur; postmodum vero, ubi magis compta erit & ornata vestibusqve induta splendidioribus puella, omnes Veneres omnesqve Gratias amabilitate superando omnium oculos ferit. Nullam enim olim exstitisse Gentem crediderim, cui lingua Germanica non crassa, rustica, abjecta visa fuerit, adeo ut & ipsi Germani se ipsos Barbaros linguamqve suam Barbaram vocitare non dubitarint, ceu testimoniis non contemnendis Morhofius (1) testatur. Cum è contrario nunc ipsi quoq; exteri, modo sufficientem ejusdem habeant peritiam, eam & laudent & excolant & in pretio habeant. Planè enim persuasissimus sum, eam ad summum, quod in aliqua lingua sperari potest, elegantia culmen adscendisse. Et qui aliter fieri illud potuit? cum & Personæ Principum dignitate illustres & Viri stupendæ eruditionis laude jamdudum celebratissimi in polienda ea & exornanda diligentiam insuperabilem summasqve ingenii vires adhibuerint, quorum laudes non nisi cum ipsis literis finientur. Immortalia quippe maximeqve digna, quibus assurgamus, nomina sunt, Opitii, Schottelii, Harsdörfferi, Francisci, Morhofii, Waldovii, Ristii, Praschii, Bödikeri, Weisii, Bosii seu, ut vocari mavult, Talanders aliorumqve, quorum haud pauci gloriam quoqve istius lingvæ ab extraneorum Contemtorum injuriis atqve calumniis masculè vindicarunt; ne, quæ in Præf. de Societate Frugifera sunt memorata, heic loci iterum recoquamus. Qui labor laude suâ defraudandus minimè est. Ast veluti nihil omni ex parte perfectum agnoscimus, ita quis non & in hac superioris Germaniæ Lingva inveniatur, quod desideret? Neqve dubito, quod Perronius de sua, de hacce quoq; pronunciare lingua: *Ille est de notre langue ainsi que des fruits, qui se corrompent par les vers avant que de venir à maturité* (2). Anne quis enim vere vermes lingvæ germanicæ pronunciet tot exotica vocabula, verba phrasæqve integras, puritatem ejus turbantes ac corruptentes, quæ illi semper magis magisque admiscantur?

Anne

Anne hæc aliunde mutuatas & quasi precatorias vestes virginem hanc magis dehonestare & deturpare, quam elegantior em reddere, dubitandum est? Certe hoc quicquid rei est, vanitas est vanitatum vanissima. Idcirco veritus non est Celeb. Dn. Paullini id ipsum pœnis à divina justitia humano generi immisissis annumerare, in epistola quadam ad Cl. Tenzelium, Auctorem *Der Monathl. Unterredungen* quando ita scribit (3): Das mein wehretter Herr auch der / von den ädlen Präschen entworffenen / Teutschliebendē Gesellschaft mit erwehnen wollen / (4) Ist mir sonderlich lieb. Wer seine Mutter liebt / kan solch nützliches Vorhaben nicht sattsam rühmen / und wers auch nicht thut / ist ein Stieffkind des Basterlandes: Es muß ja eine Straffe / oder Blendung Gottes seyn / daß jeder Landtsmann fast von allen andern Sprachen ein Bißlein / von der Einheimischen aber nichts gründliches hören noch lesen wil. Ja wol eine Straffe nach Bettlers Art die Hülsen und Kleyen vor frembden Thüren zu heischen / und das niedrigste Gemmel-Brod seiner auffrichtigsten Mutter nicht verdauen wollen. Ach ja wol eine Blendung / von seinen Feinden etwas Zuträgliches verlangen. Grausame Schwindsucht des Gehirns / wo dergleichen vermoderte Gedanken nisteln.

(1) v. *Unterricht* pag. 407. sq. (2) *Vid. Perroniana* p. 222. (3) *de An.* 1689. *Mens.* May. p. 547. seq. (4) *Vid. cit. Mens.* Jan. p. 32. seq.

S. VI.

Jam, ut scopo nostro propius accedamus, neque nos linguam nostram Saxoniam, die Platt-Teutsche Sprache ab hujusmodi fatis, omnibus ferè lingvis comunibus, planè excludere posse, lubentes confitemur. Quàm enim florens, quàm splendidus ejus olim erat status? In aulis Principum audiebatur, de cathedra Ecclesiastica sonabat, curiæ eam loquebantur, in Diplomatum, Rescriptis Principum, contractibus, testamentis, instrumentis aliis, quæ legebatur, Saxonica lingua erat. Certè cogitanti mihi talem linguarum apud Majores nostros harmoniam & uniformitatem sermonis, non sine animi voluptate illam hominum Ante-Babelicorum (ut ita loquar) vivendi rationem imaginor, quæ æq; harmonica nullam exterarum linguarum cum sua commixtionem metuere opus habebat, sed ex uno quasi ore unius ejus-

ejusdemque lingvæ usu delectabantur omnes. Quid dicam de libris & scriptis hac lingvâ conceptis, & multis & doctis & elegantibus? quid de vetustioribus S. Bibliorum Versionibus eadem lingvâ concinnatis, tantaque, quæ cum hodiernis certare posset, accuratione translatis? quæ, si quænam adhuc hodiernum reliquæ per blattarum, tinearum aut murium (quorum aliàs epula sunt) liberalitatem in Bibliothecis & alibi supersunt, satis superque magnum lingvæ hujus apud Majores studium, gloriam majorem, maximam vero dignitatem contestantur. Ast quid nunc temporis fit? Actum jam de ea penè est, in agone moribunda jacet, ultimum quasi trahens spiritum. Vilissima æstimatur, risui habita atque contemptui summo. Id tamen solum sibi fortunæ ducat, quod præter rusticos crassos, debiles etiam femellæ fideles, etsi non satis felices, ejus hucusque tutrices sunt atque custodes. Affectant & hæc quidem, præsertim cum ignotis sicubi confabulantur, misnicè loqui, sed, invitis quamvis illis, sæpenumero Saxonica verba earum, alioquin satis superque dicacularum atque disertarum, lingvis obrepunt. Wenn unser Niedersächsisches Frauen · Zimmer · Hoch · Deutsch redet, gibt ihnen die liebe Frau Mutter · Sprach öftters einen brauen Puff in den Nacken/ das ihnen geschwinden möchte. Hinc quando cum domesticis colloquendū, nulla melior, nam nulla ipsis usitatior est, lingvâ vernaculâ. Ast o triste, o lacrymabile lingvæ nostræ fatum! illam adeò à pristino dignitatis gradu ad contemptissimum statum detrudi, à Principibus & Magnatibus ad rusticos & ancillas ablegari, quid? ab equo ad asinum transferri; imò præter hunc contemptum maximè irritabilem ab ipsis sui adhuc Cultoribus precariò quasi tantum & non sine pudore usurpari, de cætero præ omnibus aliis lingvis negligi, quotidieque magis magisque ad ultimum suum fatum inclinare. Quod vel ex eo adhuc colligere licebit, quando præter sinistra fata jamjam recensita & hoc in malorum cumulū accedit quod, licet in omnibus inferioris Saxonix regionibus ejusdem svadæ ejusdemque dialecti gloria nostram maneat lingvâ, illa tamen non potuerit impedire, quò minus, ex quo nostri homines Misnicam adamare coeperint, non nihil exinde corruptionis

nis

nis apud eam sese insinauerit, multis vocabulis, rem aliàs admodum significanter exprimentibus, rarissimè adhibitis adeoq; ob rariorem eorundè usum ignotis ferè factis & vel apud solos rusticos vigorem suum servantibus. Sed, nisi vanus (quod opto) sum augur, successu temporis penitus abolebitur & evanescet, ex consortio hominum relegata & exire iussa. Misnicam enim cuncti hodiè crepant, adamant, excolunt, vernaculâ contemtu, odio, risui expositâ.

§. VII.

Non diffiteor, me nunquam non mirabundum in me ipsi descendendo tacitè cogitasse, quò fieri posset, ut quis, lingvæ suæ vernaculæ contemtu atqve neglectu quasi fascinatus, alius contra lingvæ studio adeò addictus sit? Alius tamen hac vice materiam hancce ruminandam inqve veras ejusdem causas inquirendum esse, necessarium existimo. Brianus Waltonus (1) ex Joh. Bodini Methodo Histor. Cap. IX. triplicem affert mutationis lingvarum causam generalem: una est in ipso decursu temporum; altera est coloniarum & populorum confusio; postrema in ipsa regionis natura versatur. Quando igitur quarimus: cur homines nostri vernaculæ suæ neglectæ Misnicam præferant lingvæ? tum ultima ad minimum causa heic quidem loci locum habebit nullum, cum non videam, quæ ex ratione sit asserendum, tractum inferioris Saxonix ejusqve situm id rei efficere; ut in contrarium potius ex ipsa regionis Saxonix natura pro lingua nostra possim argumentari. Quippe cum harum terrarum situs cœliqve temperies, utpote ad Septentrionem magis inclinans, incolis suis per se lingvæ quandam duritiem & asperitatem inferre videatur; quis non potius, nos ad propriam lingvæ, illam virili gravitate vel (uti Olores ejus malunt) horridâ duritie conspicuam, quàm ad blandulam & sibilantem Misnicam per naturam deduci, mecum affirmaret? Hac igitur mutationis causâ suo relicta loco, primam illam seu temporum decursum consideramus; qui quidem, si rectè modò intelligatur, admitti potest, nobisq; omninò concedendum erit, successu temporum haud vulgaria lingvæ nostram sensisse decremента. Neqve,

C

cur

cur id miremur, vel minimas deprehendo causas. Si enim, quæcunq; in hoc sublunari mundo nostris percipimus sensibus, accuratiori mentis scrutinio intuemur, quantas, quæso, rerum in universitate conspiciamus vicissitudines? quantas mutationes? quantas varietates? Nihil hic stabile, nihil firmum, nihil constans. *Talia, dicente Chrystomo (2), sunt omnia humana, priusquam advenerint, avolant.* Ex tot innumeris creaturis unicum si consideramus hominem, quibus non mutationibus obnoxius ille est? Miraris fortè ingentia animi bona? mirare quoque constantem illorum inconstantiam! Quid magis lubricum eruditione? quàm non sapè fallunt ingeniosissimorum ingenia? quàm non hebescit acutissimorum iudicium? quàm non est labilis quorumcunqve hominum memoria? Obstupescendo fortè consideras summa corporis bona homini concessa? quæ non tam fragilitate, quam fugacitate sua suam abundè produnt inconstantiam; ne quid de fortunæ dicam bonis, quæ, omnem præter opinionem, ex Cræso Irum & viceversa facientia, ne quidem inter veri nominis bona referri merentur. Adeò nil stabile in homine reperias, quod non singulis annis, quid? singulis mensibus, imò diebus & horis suas pati mutationes confiteri habeas. Proinde, quisquis fuerit, non ineptè istam humanam depicturus inconstantiam, umbram sciatherici hoc addito delineavit lemmate: *Et nos mutamur in illis.* Quod si vero ne creaturarum sublunarium quidem perfectissima ab hac se vicissitudine exemptam gloriari potest, multò minus lingvas hominumque sermones hac gaudere immunitate credendum est, quin potius & illas ipso cum homine & mutari & deficere, afferendum videtur. Adeoque & nostram lingvam, æque ac cætera mutabilia, temporis tractu eandem subiisse mutationem confitemur, in clarissimum constantissimæ omnium rerum inconstantia documentum. Cùm vero temporis in se considerato nullo jure, uti rerum omnium, ita lingvæ quoque naturæ vicissitudo adscribi queat, (quid enim anni annorumque defluxus huc conferrent?) hinc nimis generaliter tantum temporum decursus vel mutationis vel defectus lingvæ cujusdam habetur causa, adeoque propinquius rem attingentes inqvirendæ causæ erunt. §. VIII.

(1) in Appar. Bibl. Prolegom. l. 1, §. 18. sqq. p. m. 216. sqq. (2) *Ihm.* l. in Gen. T. 1, p. 1.

§. VIII.

Non ultimum humanæ levitatis est indicium, quod mortali-
 um animi nunquam earum rerum, quibus aliquamdiu fuerunt
 usi, studio semper se teneri patiuntur; quin potius varietate de-
 lectati nunc in hoc, nunc in aliud studiorum genus, misso priori,
 ferantur. Mutabilitatis illud & inconstantis animi vitium suos
 ut plurimum prodit errores in rebus homini novis & inusitatis.
 Vix enim illius aut oculi quædam conspiciunt, aut aures percipi-
 unt, quæ ipsi vel solam propter novitatem aliquando placent,
 cum statim antea ipsi adamata spernit & antiqvæ, nova autem
 hæc prioribus, magis forte proficuis, præponit. Imò si pauculo
 interjecto tempore alia ipsi occurrunt placitura, & hæc antihac
 adeo ardentia novitatis exuere gratiam deprehendes. Luculen-
 tissimo levis inconstantia animi exemplo præ ceteris sexus fœmi-
 neus poterit esse. Aptas oculis intueri puellas, & illarum animos
 cum ipso mutari cælo confiteberis. Quam enim non in exornan-
 dis suis variant capitulis? quàm non & hac in re novitatis abripi-
 untur studio? Quædam amplioris fortè conditionis fœmina, anti-
 qvata priori ornamentorum capituli (*Fontanges* vocant) formâ, Tur-
 ris cujusdam cuspidatæ cellæve capiti si imponit figuram, vix pau-
 corum intercedet dierum intervallum, & omnes ferè reliqvas tur-
 ritas conspicias. Quod si mox alteri cuidam præ hacce alia præ-
 placet forma, ut insignium fermè Hamburgensium referens i-
 deam, è vestigio novitatis pruritu occupantur omnes, omnesq;
 Hamburgensium quasi turribus munitæ incedunt. Nunc pyrami-
 dalis formæ Fontansias (Sit venia verbo! Ciceronis enim Tulliam
 istiusmodi capituli ornatu usam fuisse, ac Patrem ipsius eundem ali-
 cubi latino vocabulo expressisse, non recordor) nunc quadran-
 guli fermè figuram repræsentantes, mox antrorsum, iterum retror-
 sum leviter deflexas conspiciere licet. Natura si quando benigna
 cuidam ex primariis flavum largita crinem, crines lempiscis in-
 nexos capituli eligendi ornamenta dederit occasionem; cætera
 quoque puellarum turba, cupida scil.

--- --- *Et amata relinquere pernix* (1),

capitula crinito coronat ornamento, quamvis interdum crini-
 um colorem pulvere odorato eò magis aspectabilem reddere ne-
 cesse

cesse habeant. Et quid de viris ipsis dicam eorumque habitu ac vestitu vario (non so mancherley Modellen)? quorum tamen erat & levitatem procul à se abesse jubere, & constantiæ animi omninifus studere atque conatu. Sed, quam inutiles proferre quærelas, silere heic præstat. Adeo enim mortalium in animis quodvis invaluit novitatis studium, ut sicubi quædam nova oculis ab blandiantur, illa statim, quæ prius ab ipsis æstimata sunt & amata, suam illicò amittant gratiam. Littus arare in se suscipiet, quisquis id ipsum ex iis extirpare conabitur. Et sic quoque asserere haud dubitamus, studium illud novitatis non minimas inter referendum esse causas, homines nostros impellentes, qui vernaculâ suâ postpositâ, Misnicam tanquam novam adamant. Hanc principalibus annumerare mutationis linguarum causas superius laudatus Gallus (2) non dubitavit, scribens: *L' inconstance des hommes est une des principales causes de ce changement; l' amour qu' ils ont pour la nouveauté leur fait établir de nouveaux mots en la place de ceux qu' ils rebutent, & introduire de manières nouvelles de prononcer, qui changent entièrement le langage, & qui en font un nouveau dans la suite des années.* Sicuti enim stomachus cibum, si semper eundem assumit, tandem fastidire incipit, juxta diverbium: *Crambe bis cocta mors est*; ubi vero novi quiddam mensâ apponitur, hiant arripit ore; ita etiam Saxones, cum, eadem semper chorda oberrantes, eademque linguâ Saxonica utentes, alius destituti fuerint linguæ usu, non potuisse non tandem quotidiani hujus sermonis capi tædio, præfertim ubi novæ linguæ addiscendæ usurpandæque occasio sese offerat, credendum erit.

(1) Horat. in arte Poët. (2) *L' Art de parler Chap. XI. Liv. I. p. 71.*

§. IX.

Et hancce quidem occasionem, quin ad secundam à Waltonno memoratam referamus causam, Coloniârum nempe & Populorum confusionem, ipsa rei considerandæ ratio videtur postulare. Auctor iste (1) non armis solum victricibus linguarum mutationes adscribit, quippe per quæ eveniat, ut in victos simul cum imperio victorum quoque lingua derivetur; (de quo paulo ante prolixius egerat,) sed & Religione & Sacrorum reverentiâ multas linguas esse mutatas affirmat. Nam, inquit, cum
super-

superfitione Muhammedica Arabifimum per totam Afiam, magnamque Africa & Europæ partem propagatum videmus: & Mosci seu Ruffi, aliæque Gentes à Græcis Religionem Chriftianam accipientes, cum Græcâ literis, ut ex Alphabeto Cyrilli liquet, etiam plurima vocabula Græcâ lingvæ suæ adjecterunt. Suo quoque modo nobis Religionem neglectus lingvæ nostræ causam statuere licebit. Quando enim mentis oculis in illud, quo salutifera Evangelii lux B. Lutheri ministerio è tenebris quasi eruta in Ecclesia se diffundere cepit, tempus retrospicimus; nihil sanè aut parum existimationis anti hac Misnicæ lingvæ nostris in terris tributum fuisse deprehendimus. Tum vero temporis, licet non simul & semel, sensim tamen & sine sensu crevit, occulto velut arbor ævo, ejus apud nostrates æstimiam, sensimque eam quasi introductam esse, experientia testatur. Plerique enim, veritatem Evangelicam de Cathedra Ecclesiastica populo Papisticis involuto erroribus annunciaturi ex Witteberga, ubi in Lutheri Schola ad talia instruebantur munia, vocandi ad nos erant. Horum autem non minimam, si non maximam partem superioris Saxonix dialecto tanquam vernaculâ usam fuisse, per se intelligitur. Neque his facilè erat tam citò tamque feliciter lingvas suas advescere, ut nostram eâ, quâ decebat, promptitudine lingvam efferrent & loquerentur, adeoque proprium loquendi genus servantes, eodem quoque populum de cathedra erudiebant. Hinc non poterant non Auditores, si modò prædicatum DEI verbum deductasque exinde doctrinas rectè percipere avebant, aures suas ipsorum sermoni ac pronunciandi rationi accommodare. Quod ut felicius obtinerent, non paucos hoc ipsum loquendi genus in quotidiana conversatione imitatos esse, interque sese usurpasse, omninò probabile est. Idem etiam primam primitus in vectorum in regiones hæcæ Sacri Scripturæ Codicis in Misnicum idioma versi exemplarium causam fuisse ducimus, quò ejusdem lectione Auditores ad intelligendum sermonem Ecclesiasticorum suorum Doctorum promptiores redderentur. Interim non negamus alios, qui ex inferiori hac oriundi erant Saxoniam, postea & de Cathedra ad concionem locuturos maternâ suâ uti non desivisse. Testantur id Homiliarum

tum temporis, à diversis autoribus, iisdem tamen in locis con-
 cionatis, editæ, quarum alias in Saxonica, in Misnica alias con-
 scriptas esse lingua ipsa demonstrat *à v. l. p. 10.* Et hanc primam
 pariter ac principalissimam invecæ in terras nostras Saxonie su-
 perioris lingvæ esse originem, est quod mihi habeo quàm per-
 svassissimum.

(1) l. c. §. 20. pag. 217.

§. X.

Equidem, cum omnium in hac universitate rerum incon-
 stantiam paulò ante jam notaverimus, quis non etiam sperasset,
 & illam Misnicæ lingvæ Reformationis tempore apud nos in-
 troductam culturam temporis decursu, uti sensim incrementa
 ceperat, ita & sensim decremента passuram, tandemque iterum
 harum terrarum terminis exire iussam fuisse. Ast quamdiu nos
 ipsi Misnicam præ nostra adamamus, quamdiu ejus usui quoti-
 die magis magisque adsvescimus, quamdiu ipsi occasionem lin-
 gvam hanc expellendi non sedulo inquirimus, omnis jam spes
 Saxoniam nostram puram & illibatam retinendi videtur esse
 decollata. Provoco ad varium illud nostratum cum superio-
 ris Germaniæ civibus commercium, modò per literas, modò
 per mercaturas, modò per peregrinationes. Maximè verò ad
 hunc Misnici idiomatis hæc in terris conservandum florem con-
 ferre videntur Cives nostri literis operam navantes ac studiorum
 gratiâ superioris Saxonie Academiæ visitantes. Cum enim hi
 interdum per aliquot annorum spatium ibidem commorantes
 nullius alius quàm Misnicæ lingvæ, si velint intelligi, usu gau-
 deant, non potest non peregrina hæc apud illos in nativam
 quasi & vernaculam degenerare, maternâ interim suo relictâ
 loco, & vel penitus neglectâ. Supra jam §. II. istius Matth.
 Machmari fecimus mentionem, qui in itinere Persico, ex quoti-
 diana lingvæ Persicæ consuetudine, patriæ penitus ferè fuit obli-
 tus; sique quosvis harum terrarum incolas, peregrinationibus
 olim deditos, loquentes audire contingat, certè quemlibet non
 nihil ex idiomate illarum regionum, ubi extra patriam pluri-
 mum est versatus, præsertim ad pronunciationem quod pertinet,
 assum-

assumisse deprehendemus, propriâ interim si non penitus oblivioni traditâ, maximam tamen partem corruptâ. Proinde, quod de librorum lectione tropicè Cartesius, nos & in proprio huc trahere sensu nulli dubitamus: *Peregrinationi nimium indulgentes in propria patria hospites & extranei sumus* (1). Atque hoc ipsum quoque de Studiosis nostris pronunciare licet, quippe quos ad patrios lares revertentes vel ex adsvetudine vel studio nil nisi Misnicâ proferre audias lingvâ, sive in cathedra Ecclesiastica, sive in curia, sive in congressibus privatis; vernaculam vero ex iis nullibi audias, ni forsân joci ergò ac ubi risus erit excitandus. Quamvis interea tantum seculi novaturientis indulgendum esse videatur moribus, ut, quoniam Misnica apud nos lingua civitatis jure donata penè est, ejus quoque usum patienter quodammodò toleremus: risum tamen vel potius commiserationem alicui extorqueat necesse est stolidi ista quorundam *Φιλολογικῆ* Misnicæ dialecti, quâ sibi dedecori esse opinantes, si quædam vernaculâ proferant lingvâ, cujus notitiam penitus exuisse videri volunt. Narratum aliquando mihi memini, homuncionem ejusmodi nescio quem, vix paucorum mensium decursu superiori in Saxoniam versatum, domumque reversum dissimulasse, se non amplius, quoniam vocabulo rastrum pedibus suis adjacens lingvâ Saxonica vocaretur, recordari, in cujus verò frontem ex improviso, pede in manubrii extremitatem posito, rastrum illud alterâ summitate involans, causam ei dedisse exclamandi: *de krambedsche Haxe!* Ne alium quendam similis stultitiæ adducam, qui felem non amplius *eine Kage* / sed potius *einen Maus* / *Sund* nominatam maluit. Adeo vel ad stultitiam usque rebus alienis delectantur mortales, suarum rerum plus justo incuriosi.

(1) v. *Saldenus de libris pag. 29.*

§. XI.

Hiscæ memoratis neglectis lingvæ patriæ causis accedit, et si ultimo loco relata, non tamen minus momentosa, præconcepta illa opinio creditaque alterius lingvæ elegantia major, majorque aptitudo ad poësin. Tam facilè scilicet, quamvis suam aliàs cur-
que

que pulchrum sit, ad aliena amplectenda & præ propriis æstima-
 manda deflectere ingenia nostra possumus, dummodo vel mi-
 nima sese offerat occasio. Profecto donec superioris Saxonie
 incolæ suam semper magis magisque excolunt linguam, donec
 singulis nundinis Bibliopoliæ nostra librorum Misnicorum non
 parvo complentur numero, donec & in prosâ & in ligato sermo-
 nis genere oculos mentesque nostras per scripta sua mirum in mo-
 dum afficiunt; ex adverso ubi nos ipsi propriae lingvæ sumus per-
 tasi, ubi paucissimi in eadem apud nos conscribuntur libri, vel
 si habentur, nunquam leguntur, ubi denique ipsi illam ne in ulla
 quidem parte excolimus, non potest non fieri, quin illa delica-
 tula, illa blandula, Misnicam puto, sese magis magisque in no-
 strorum insinuet animos, tantique præ vernacula æstimeretur.
 Cumque Misnici mirabilem lingvæ suæ tam in prosâ quàm in vor-
 sa ad quæcunque exprimenda aptitudinem & peculiaribus scrip-
 tis & multis commonstrare elogiis exemplisque allaborant;
 contra verò nostratium nemò talia sibi de hacce nostra, quæ cul-
 panda est desidia atque pusillanimitas nostra, velit polliceri,
 quippe à nemine adhuc demonstrata; quid mirum, nostrâ sup-
 pressâ, istam indies majorem apud nos lucrari gratiam, majo-
 rem acquirere auctoritatem, imò prærogativam præ nostra non
 tam affectare, quàm, concedentibus nobis, utroque expanso bra-
 chio, arripere sibi que vindicare? Eleganti planeque accuratâ Pa-
 rodiâ huc à Cl. Möllero nostro (1) trahitur illa Juvenalis de
 Roma in *Græcam urbem*, & populo Martio in *Facem Achæam* dege-
 nerante, querela (2), ubi ait:

*Num quid rancidius, quàm quod se non putat ulla
 Formosam, nisi que de Cimbra Misnica facta est,
 Deque Hamburgensi mera Lipsias?
 Hoc sermone pavent, hoc Iræm, Gaudia, Curas,
 Hoc cuncta effundunt animi secreta, &c.*

Et hæ principaliores videntur esse causæ, quibus adscribendum,
 quod lingua Saxonica apud nos non modò negligatur, sed & quo-
 tidie magis magisque contemptum incurrat, Misnica verò ame-
 tur, æstimeretur, excolatur.

§. XII. Quibus

(1) *In Isag. ad historiam Cherson. Cimbr. cap. III. §. II. pag. 27.* (2) *Sat. 3. § 6.*

§. XII.

Quibus ex causis quamvis me non possit latere, quantas apud Saxones nostros egerit radices lingua Misnica, adeo ut, nisi Babelica quædam accidat confusio, eam ex hisce terris evelli videatur impossibile; tantum tamen in præsentiarum conari licebit, ut uno alterove harum terrarum incolis ostendam argumento: Quam nullo rationum pondere sese convictos esse confiteri necesse habeant, Misnicam vernaculam suam esse præstantiorem, ut id propter maternam suam potius præ illa adamare ac in pretio habere teneantur. Omnium igitur primo illud concedendum mihi erit, nullam planè, quo etiam cunque nos convertamus, reperiri Gentem, quam suam pudeat linguam, quæque aliam præ sibi propria eligat aut amplectatur. Quoniam enim optandum potius, quam sperandum videtur, ut (quod de Latina sua thraconicè gloriatus est Plinius (1)) *una cunctarum gentium in toto orbe patria fiat lingua*; hinc, quoad usque illud non fit, vel à natura homini inditum deprehendimus singularem erga sibi propriam atque vernaculam præ reliquis lingvis amorem. Plurima plurimarum Nationum de hoc linguam patriam præ omnibus aliis studio in Præloquio tetigimus indicia, quibus & illud memoratu dignum adjungi meretur, quod Val. Maximus de Romanis narrat, *illos magna cum perseverantia id custodivisse, ne Grecis unquam nisi Latine responderent*. Quin etiam, inquit, ipsam linguam volubilitate, quam plurimum valent, excussam, per interpretem loqui cogebant non in urbe tantum nostram, sed etiam in Græcia & Asia, quod scilicet Latina vocis honoris venerabilior per omnes Gentes diffunderetur (2). Imò ne in minutissimis quidem, ubi ipsa lingua Rom. deficere visa est, passum esse populum Rom. ejus diminui dignitatem, mireris. Ita enim Tiberius Imperator aliquando pro rostris ad populum perorans, cum vocem *monopolium*, cujus res significata in Latina lingua non uno efferri potest verbo, adhibuisset, excusationem statim adhibitam vocis alienam adjunxisse legitur. Qui idem Tiberius ex Senatûs quodam Consulto vocem *emblema* deleri, sique alio vocabulo Latino exprimi haud posset, quibusdam verborum ambagibus circumscribi jussit. Adeo vel ad superstitionem usque linguam

D

sua

suæ cultores extiterunt Romani. Et hodiernum, saltem in Legationibus obeundis, omnes fermè reliquas Gentes eundem servare plerumque morem, in propatulo est. Non dicam de concionibus sacris quascunque inter Nationes in propria sua, quam cum materno lacte suxerunt, lingvâ haberi solitis. Non enim Svecis Danicos, aut Danis Svecicos haberi sermones sacros audies. An ergò nos, ò Clarissimi Saxones! solos nos excludi patiemur ab hac in lingvam patriam meritorum laude? An soli indecenti ducti pudore, ac si hoc nobis studium esset dedecori, nomini nostro inuri concedemus maculam? Certè maximum illud foret nefas, majorque adhuc ignominia. Chytraus (3.) Holfatiæ Principes Juvenes ad lingvam patriam majoris æstimandam excitaturus his inter alia eos affatur verbis: *Lingva Cimbrica vel Saxonica, cum patria & majoribus vestris nativa sit; nequaquam contempta aut vilis Cels. V. censi debet: præsertim cum Viri quoque illi fortissimi, & Romæ totiusque Italiae domitores Cimbri, eam suo imperio, virtute & potentia olim non censuerint indignam.* Ecce Majores nostros lingvæ vernaculæ Cultores! Sed &, qui non adeò procul à nostra abfuerunt ætate, eam adhuc in pretio habuisse, cui libet certum reddi potest, vel scripta tunc temporis à nostris typis exscripta, vel instrumenta tùm confecta ob oculos si ponuntur. Sanè vel unicum hocce Majorum nostrorum, nisi indignos iis posteros nosmet, vel eos nobis indignos judicare velimus, circa lingvam Saxoniam studium nos hodiè excitaret ad eam præ Misnica ardentiori, quam fit, animo amplectendam atque excolendam.

(1) lib. II, Nat. Hist. c. 5. (2) lib. II, c. 2. (3) in præfat. supra cit.

§. XIII.

Sed non levioris adhuc momenti superesse videntur rationes, quæ nobis Saxoniam lingvam præ Misnica commendant. Nimirum nostram, ante inveciam in oras nostras alteram superioris Germaniæ, si consideramus, scripta tùm edita evolventes, maximam ejus omni temporum spatio deprehendemus uniformitatem & harmonicam consonantiam admiratione dignam. Quid verò de Misnicâ pronunciari potest? Vel ipsi Cives ejusdem profectò mecum confiteri cogentur, suam lingvam non
novam

novam solum esse, sed & variè multisqve modis mutatam, ac recentius deniqve ad eum, quo hodiè præfulget, splendorem excultam. Sufficenter illud loquuntur scripta in ea lingua antiquiora & recentiora invicem collata. Quippe ante seculum hoc & ultra quæ concepta fuere, adeò ab horum temporum differunt foetibus, ut in aliam prorsus eandem formatam esse linguam, jurares. Jo. Wilh. Laurenbergius, non incelebre eruditi orbis decus, utriusqve harum linguarum hæc accidentia facta, more suo, acutè & graviter depingit in seinen *Sprach-Bedichten* (1):

Wase Sprache blyfft altydt bestendig und vest /
 Als se ersten was / even so ys se of lest.
 Nuwe verendert sich alle fößtig Jahr /
 Dat können de Schrifften bewiesen klahr /
 Wille gy my nich glöven / so möge gy upsöken /
 Wat geschreven und gedrucket is in olden Bden.
 Einer kan mit groter Müdy knem dre Regen lesen
 Van der Sprach / de domaln is im Gebruck gewesen /
 Se is so lappisch und so verbrüdisch /
 Dat men schier nich weet efft idr Welsch is edder Düdisch:
 So bunte is se / und so vernaten /
 Als wenn se in eine nie Form were gegaten:
 Ja se is so jämmerlic verworen /
 Als were se gewest bym Babylonischen Thoren.
 Men de Sprache in ganz Nedder: Saren: Land
 Blyfft unverrückt / und heft Bestand /
 Dar ward geredt van althomahlen /
 In Mecklenborg / Pommern und Westfahlen /
 In den andern Landshoppen desghken
 Einerley Sprache / darvan se nich wyken.

Ne dicam Misnicam hodiè adhuc ab antiqua sua indole magis magisque degenerare, tum per ipsorum Misnicorum ab antiquitate aversionem, tum per majorem quotidie peregrinarum vocum commixtionem, tum deniqve per studiosiorem ejus quotidie ad novam formam (nach der neuen Mode) expolitionem. Sed tam Misnicâ strictè dictâ, quam cæteris Germaniæ dialectis nostram antiquiorem esse, vel ipsos Misnicos nequaquam negaturos, persuasus firmiter sum. Quidni id propter præ illis nostra

Civibus nostris æstimanda? Superiore jam seculo Joh. Ger. Be-
canus & Ant. Ricciardus Brixianus, lingvam Cimbrorum & Saxo-
norum, Belgicamqve ejus sobolem, maternæ puritatis ac gra-
vitatæ præ sororibus cæteris tenacissimam, matrem lingvarum
esse reliquarum omnium communem; stabilire conati sunt; qui
an in probanda thesi sua limites transfilerint necne? aliis deci-
dendum relinquo. Sufficit namqve mihi antiquitatem lingvæ
Saxonix inferioris paucis demonstrasse. B. Morhofius in ety-
mologiis vocum enucleandis pro primo quasi fundamento ac
principii loco hosce canones ponendos vult: I. *Daß je einfältiger
und gröber eine Sprache / desto älter und ungemischter sie sey / und des-
sen andern vorgehe.* (2) II. *Daß man die Einsylbigen und von Con-
sonantibus gleichsam zusammen gepresse Wöter älter halte / als ande-
re / von welchen die Vielsylbigen herkommen* (3). Quibus addi III.
poterit, & eam, quæ vocalibus utitur simplicibus, eâ, quâ in
diphthongi simplicium loco substituuntur, multò antiquiorem
esse. Prius enim composito esse simplex, quis negare ausit? Ap-
plicentur nunc verò hæc & juxta illa inter illam superioris
Germaniæ ac nostram inferioris Saxonix lingvas comparatio in-
stituatur; certè, quam antiquitatis honosqve laudesqve mane-
bunt, nostra erit. Idcirco injustus est ejusdem neglectus atqve
contemptus. Clarius quidem id ipsum inferius per exempla hanc
in rem adducenda commenstrandum erit; sed, quod interim hoc
loco adhuc optaremus, est, ut jamdudum & vel ante duodecen-
nium à Summè Venerab. Patriæ meæ Præsule DN. D. HENR.
MUHLIO, promissum opus Literarium *de Dialecti Holsaticæ ac Cim-
brica Saxonixque inferioris Antiquitatibus*; abs Cl. Dn. Möllero (4)
citatum, licuisset vel fugitivo inspicere oculo. Sic enim nullum
fuisse dubium, quin lingvæ nostræ gloriam eò majori argumen-
torum pondere fuisset stabilituri. Interea, quoniam tam
felicibus esse non licuit, votum nostrum est, Summè Rev. Dn.
Autor, in quantum per gravissima & concatenata munia Episco-
palia concessum est, quamprimum tam utili tamqve commen-
datissimo operi edendo manum adhibeat, quò sibi & Cimbricam
suam & universam Saxoniam inferiorem reddet quam devin-
ctissimam.

(1) pag. 94.

(1) pag. 94. edit. noviss. Brem. (2) Im Unterricht Pt. I. cap. IV. p. 65. (3) Cap. V. p. 75. (4) Introd. in Ducatum Cimbric. Historiam, pref. edit. nov. p. 9. §.

§. XIV.

Age verò &, juxta criteria posita, lingvæ nostræ præ reliquis Germanicis antiquitatem adverte! Cui profecto non parum conciliat gloriæ, quod in eadem multa vocabula primitiva reperiuntur, à quibus Misnicæ lingvæ plurimæ derivantur voces. Testis ejus est ò *miv* Morhofius, testis experientia, uterque omni fide dignissimus. Sic autem ille (1): Es wird einer mit Verwunderung sehen / wie eine Sprache / ein Dialectus dem andern zu Hülffe kömmt / und wie viel Stamm - Wörter in den alten Sächsischen / Cimbrischen / Pommerischen / Westphälischen / Mecklenburgischen &c. und insonderheit in der alten Gothischen stecken / davon viel Wörter in der Hoch - Teutschen unstreitig hergeleitet / welches die Hoch - Teutschen selbst nicht wissen. Experientiam verò si exemplis quibusdam se explicare videas, veritatem ipsam sibi satis abundè constare confiteberis. Paucissima hæcce sufficiant, cum in plura inquirere non licuerit: Ita

Von-Hüll derivatur	Verhüllen.	Holl.	{Höle. Aushölen.
Schick.	{Geschicklichkeit. Geschick.		{Seuche.
Lässig.	Nachlässig.	Set.	{Süchtig. Siechbette.
Dräff.	Zreffen.		{Sucht / ur: Wassersucht.
Häge.	Behagen.		
Syr.	{Begierde. Begierig. Begehren.	Hucheln.	{Heucheln. Heuchler. Heuchelen.
Rähr.	Erkahren.		{Heilen.
Reef.	Reichen.	Heel.	{Zuheilen. Wiederheilen.
Wesen (verb:)	Wesen (nomen, essentia.)		{Schuz.
	{Berloben. Geloben.	Schott pro Pyl	{Schieszen. Schüze.
Edff.	{Gelüb. Aneizen.	Barn / i. e. brennen / unde barnherzig / quasi dem das Herz vor	
Riten.	Klaunen.	Mittleyden brennet.	
Klößen.			

Quod si prætera Misnicam lingvam consideramus, quàm non, quæso, ab antiqva simplicitate degeneravit, modò monosyllaborum

borum loco polysyllaba assumendo, modò vocales simplices in diphthongos commutando? Juvabit dicta exemplis illustrari. Et primò quidem indicare licebit, quomodo illi vocabulis penè innumeris, si non plures, ad minimum unam addant syllabam, planè superfluum. Cui ignotum esse potest, ab ipsis particulas: *ge/be & ver/* adeò frequenter præponi vocibus, ut non nisi paucissimæ iisdem careant? Præsertim Thuringorum sermo particulâ *ge* verbis præfixâ abundat, id quod ab aliis superioris Germaniæ hominibus non adeò sæpè fieri observatur. Sed ut fidem faciam verbis, adspice, si libet, hanc vocum collationem:

<i>Saxonicarum & Misnicarum.</i>		<i>Saxon.</i>	<i>Misn.</i>	<i>Saxon.</i>	<i>Misn.</i>
Danken.	Gedanken.	Stand.	Gestand.	Gräffnis.	Begräbnis.
Dranc.	Getranc.	Lüffel.	Pantoffel.	Weder.	Gewitter.
Brucken.	Gebruchen.	Schlecht.	Geschlecht.	Elt.	Gezelt.
Barren.	Zerberren.	Droßnis.	Betrübnis.	Warff.	Gewerb.
Fahr.	Gefahr.	Royen.	Bemühen.	Lichten.	Wetterleucht.
Fährlich.	Gefährlich.	Wadder.	Gevatter.	Mahnd.	Monath.
Barq.	Gebirge.	Holt.	Gehölg.	Byrdag.	Feyer-Tag.
Rügg.	Rücken.	Fleet.	Fließend Wasser.	Nahr.	Marbe.
Edff.	Verlöbniße.	Gahn.	Sehen.	Darm.	Gedarm.
Schick.	Geschick. vel Geschicklichkeit.	Rücht.	Gerücht.	Laven.	Geloben.
Vögel.	Gevögel.	Scheen.	Geschehen.	Water.	Gewässer.
Duldig.	Gedultig.	Wunden.	Bertunden.	Sund.	Gesund.
Plichtig.	Verpflichtet.	Wittlich.	Wissentlich.	Wahrheit.	Gewohnheit.
		Ich bin hengahn.		Ich bin hingegangen.	

Hicse permulta adhuc similia addi posse, quis dubitare ausit? præsertim quidem si omnia ab iis derivata colligere quoque voluissimus. Sed videntur potiùs, quæ huc etiam spectant, propria hominum nomina referenda, quæ nostris pleraque in mōno syllaba contracta pronunciarī solent, quorum hunc brevem habeas catalogum:

<i>Saxonice.</i>	<i>Misnice.</i>	<i>Saxonice.</i>	<i>Misnice.</i>	<i>Saxonice.</i>	<i>Misnice.</i>
Eys.	Matthias.	Clas.	Nicolans.	Cobz.	Jacob.
Levs.	Matthaus.	Mens.	Bartholomæus.	Gerd.	Gerhard.
Drevs.	Andreas.	Sim.	Joachim.	Wilkm.	Wilhelm.
Stoffer.	Christoffer.	Easten.	Christian.	Bern d.	Bernhard.
Geel.	Michael.	Eord.	Couрад.	Lhons.	Anthon.
Hans.	Jehann.	Harm.	Hermann.	Ioff.	Iosua.
Bassian.					

Bastian.	Sebastian.	Tryn.	Catharina.	Dorty.	Dorothea.
Dyrc.	Niederich.	Ylsche. }	Elfabe.	Fieck.	Sophia.
Velten.	Valentin.	Ylsbet. }		Stien.	Christina.
Gret.	Margaretha.	Leen. }	Magdalena.	Barb.	Barbara.
Lies. }		Leenke. }		Fronek.	Veronica.
Liesbet. }	Elisabeth.	San.	Susanna.		

Deinde, quàm faciles Misnici sint in vocalibus simplicibus in di-
 phtongos convertendis, ex subjectis exemplis colligere inte-
 grum erit. Conferantur enim:

<i>Saxonice.</i>	<i>Misnicè.</i>	<i>Saxonice.</i>	<i>Misnicè.</i>	<i>Saxonice.</i>	<i>Misnicè.</i>
Kopman.	Kauffmann.	Glove.	Glaube.	Nüter.	Nenter.
Up.	Auff.	Hupen.	Hauffen.	Fründ.	Freund.
Lopen.	Lauffen.	Ut.	Auf.	Grüclik.	Grenlich.
Dove.	Laube.	Fuel.	Faul.	Nöckern.	Räuchern.
Duer.	Bauer.	Buen.	Bauen.	Uht.	Eule.
Mür.	Mauer.	Truen.	Trauen.	Ny.	Neu.
Hue.	Haus.	Truenen.	Trauren.	Stüren.	Steuern.
Lus.	Laup.	Tohn.	Taun.	Lügen.	Zerger.
Krus.	Kraup.	Schuen.	Schauen.	Trie.	Trene.
Schmäcken.	Schmauchen	Pusten.	Pausten.	Juw.	Euch.
Noken.	Nancken.	Bruht.	Braut.	Verlöchen.	Verleuchnen.
Uhtsupen.	Auffsauffen.	Brödigam.	Bräutigam	Böhme.	Bäume.
Buef.	Bauch.	Drohm.	Traum.	Süffen.	Seuffzen.
Schüffel.	Schauffel.	Bassur.	Posaun.	Krütz.	Krenz.
Schlu.	Schlau.	Suhr.	Sauer.	Bedüden.	Bedeuten.
Dgen.	Augen.	Krut.	Kraut.	Sick streiben.	Sich streiben/
Muel.	Maul.	Wyndruv.	Weintrauben.	Wyff.	Weib.
Fust.	Fauf.	Ruschen.	Rauschen.	Hillig.	Heilig.
Eugen.	Eaugen.	Lud.	Laut.	Yckstein.	Leichstein.
Schuem.	Schaum.	Lüden.	Lente.	Wyfe.	Weife.
Thun.	Taun.	Lüde.	Lente.	Schweet.	Schweiß.
Noven.	Nanben.	Düvel.	Teuffel.	Syde.	Seide.
Fuchen.	Fauchzen.	Süfe.	Senche.	Eeck.	Eiche.
Döpen.	Lauffen.	Lüchter.	Leuchter.	Linwand.	Leinwand.
Df.	Much.	Lüchten.	Leuchten.	Egen.	Eigen.
Dögen.	Taugen.	Lücht.	Leuchte.	Ydverdrieff.	Zeitvertrieb.
Brufen.	Gebräuchen.	Wyfen.	Weifen.	Been.	Bein.
Hövt.	Haupt.	Hücheln.	Heucheln.	Keener.	Keiner.
Brufen.	Braufen.	Hüchler.	Heuchler.	Steen.	Stein.
Dy.	Dey.	Kleinglövig.	Kleingläubig.	Wyven.	Bleiben.
Wyrock.	Wyrauch.	Fligt.	Fluget.	Verlicht.	Vielleicht.
		Für.	Fener.	Fyn.	Fein.

Pipen

Pipen.	Pfeiffen.	Lyden.	Leiden.	Geef.	Geiff.
Pryfen.	Preifen.	Kleed.	Kleid.	Sifig.	Seifig.
Epyfen.	Epreifen.	Meenen.	Meinen.	Gastery.	Gasterey.
Verglycken.	Vergleichen.	Weenen.	Weinen.	Schwyn.	Schwein.
Fry.	Frey.	Grnnen.	Greinen.	Nyd.	Neid.
Freyer.	Freyer.	Schwngen.	Schweigen.	Styg.	Steig.
Lwyg.	Lweyg.	Dewyle.	Dieweile.	Wyt.	Weit.
Niden.	Neiten.	Wyshheit.	Weifheit.	Witt.	Weiff.
Wyl.	Weile.	Ydel.	Eitel.	Breht.	Breit.
Wf.	Eif.	Wyfen.	Weichen.	Wygen.	Feigen.
Anteken.	Anzeigen.	Stryd.	Streit.	Schiennen.	Scheinen.
Ryck.	Reich.	nder.	Eyter.	Nyden.	Neiden.
Wyl.	Weil.	Eenfahm.	Einfahm.	Schmiten.	Schmeiffen.
Syn.	Seyn.	Yfern.	Eyfern.	Ryp.	Reiff.
Wyff.	Weib.	Necken.	Neichen.	Et rypf.	Es reiff.

Sæpe evenire solet, ut integras sententias proferamus, in quarum singulis verbis talis diversitas vocalium diphtongorumque apparet, e. gr. cum dico Saxonice: *Tydt verdryff heet myn Wyff*; Misnicè: *Zeit-vertreib heist mein Weib*. Saxonice: *Pyper pyp up*; Misnicè: *Pfeiffer pfeiff auff*. Saxonice: *Ein untreu Fründ is och een Grdwel*; Misnicè: *Ein ungetreuer Freund ist auch ein Grduel*. Ex his, spero, sufficienter omnibus constabit, Saxonice nostram linguam præ Misnica antiquitatis honorem manere. *Qui ergo eandem spernimus? quæ ejus neglectus causa?*

(1) l. c. pag. 48.

§. XV.

Et sic etiam, quæ multum meretur laudis, Saxonice linguæ simplicitas inde apparet. Experientia per omnia ferme secula confirmavit, cum à simplicitate victus & amictus deficere homines ceperunt, morum quoque eorummet corruptionem majora sensim incrementa sumsisse. *Quid vero decrecentem linguæ nostræ simplicitatem secutum fuisse putabis? Nonne cum eadem sinceritatem simplicitatis amantissimam penitus ferme sublatam & ex terris nostris relegatam atque proscripam tibi persuadebis? Elegantiam sermonis affectantes verbis blanditiarum plenis non studere non possunt. Sed quam cum blanditiis candor atque sinceritas stare vix ac ne vix quidem queant, utinam! non doceret exemplis experientia. Quam enim difficile est, blandiloquam*

diloqvam lingvam adulationis carere vitio posse? Titulorum augmenta per secula euntes in admirationem rapiunt. Vix leves tractantium artes aures iis demulcere appellationibus hodiè poteris, quæ Regibus olim Principibusque sufficiebant personis. Quid autem prohibet, cur non inter secundarias saltem ejusdem causas & lingvæ mutationem referamus? cujus cum simplicitate simplicitas quoque; morum defecerit. Fortè non incongruè trahi huc possunt, quæ Johannes Bersandius (1) de titulorum incrementis scribit: *Simplici evo, simplici etiam lingua, simplex sufficiebat titulus, honestos, pios appellasse Principes, summum erat tituli fastigium, eâ scilicet tempestate, qua verum honorem non in splendore titulorum, sed in judicio hominum retinebant. Ita legimus Imperatores & Duces à civitate Lubecensi Anno MCCLIV. hoc titulo fuisse cobonestatos.* Welche jura und Rechte bestätigten und denen von Lybeck gegeben sind von dem Durchluchtigsten Meister und Burver der Stadt Lübeck Herzog Heinrich. Und darnach von dem Ehrentlichen Herrn / Römischen Kayser Friderich / von dem klaren Herrn unde Forsten. *At gliscente adulatione, gravis lingvæ in blandam, virilis in fœmineam, factâ mutatione haud parum ad id conferente, eò res nunc rediit, ut injuriâ Titium affectis accusatis, si eum titulis, qui Cesarum honestamenta olim erant, compellas.* Nolo alia emergentia inde vitia tangere; veruntamen id duntaxat affirmare licebit, ipsam antiqvam fidem ac candorem germanum adhuc in Saxonica nostra lingua, sicubi illibata servatur, latitare. Accedas, quæso, ad plebejorum rusticorumve apud nos tuguria, & non sine summa audies voluptate, quàm in conventibus suis candidè, quàm falsi expertes invicem colloquantur & confabulentur. Hoccene verò magnam partem ingenuæ, qua nostra gaudet lingua, simplicitati adscribendum esse reputabis? Blandiloqvientiæ autem ac per eam adulationi lingvæ cujuspiam genium viam pandere, neminem negaturum reor. Audire sapius licuit, etiam excellentioris conditionis Viros intimiorem inter se foventes amicitiam, privatim ut convenere, vernaculam nostram usurpassè lingvam in colloquiis suis. Non autem, nisi ut, omnem ab amicitia sua fucum longè alienum seqve cordatè ac sincerè invicem agere, eo significaretur,

E

ficaretur,

ficaretur, id fieri suspicor. Ita vix alium ac Saxonicum inter se, per summam, quæ inter ipsos est, familiaritatem, miscere sermonem conjuges audiuntur. E contrario, quando cum ignotis, aut minus familiaribus sermo instituendus, illicò ad Misnicam linguam provolant. Et quid causæ est, cur simplicis linguæ in blandam conversationem non blanditiarum, adulationis, ac expulsæ sinceritatis causam dicere liceret? Licebit plus adhuc affirmare, cui si fidem adhibere difficile tibi videbitur, ipse attendas, & veritatem haud ægrè confitebere. Est autem ipsum, quod, postquam elegantiae linguæ plus justo studere cœptum, concionatorum nostrorum haud pauci, inprimis juvenes, plebeji applausus auram captantes, præ verbo DEI solidè tradendo, colligendis undiqve, non rarè etiam ex libris Historico-Amatoriis, quos Romanen vocant, luxuriantibus orationum flosculis operam impensiosem navent. Tales nonnunquam audiri conciones contingit, quæ theatrū potius sapiunt, quàm locum sacrum, qualis est cathedra Ecclesiastica. Non uni tantum Oratorum in cathedra constituto meritò adscriperis illud Virgilii:

Dat sine mente sonum.

Ecce, amabo! quantum incommodorum neglectus atqve contentus simplicitatis linguæ nostræ Saxonica secum ferat. Qui simplicem integritatem restitutam inter nos cupit, non potest non linguæ Saxonica simplicitatem ex jure quasi postliminii restitutam optare. Et cur ea nos felicitate privamus ipsi, quod linguam nostram incorruptam servantes cum transmarinis vicinis nostris, Svecis inquam Danisqve, feliciter conversari possimus? id quod, præsentè linguæ nostræ statu, multò difficilius nobis redditur. Eorum namqve linguas nostræ, quàm Misnicæ, propius accedere, cuilibet eas conferenti vel ad oculum patere potest. Nec penitus hic reticenda Anglica lingua videtur, quam, à Germanis sicubi addiscenda, præ cæteris cives nostros Saxones promptius capere posse, ejusdem Doctores abundè confitebuntur. His autem prærogativis carere nostros oportebit in posterum, nisi Saxonica lingua integritati suæ restituatur. Quæ igitur vesania est, quod adeò eandem negligimus nosmet ipsi atq;

con-

contemnimus? quæ præ Misnica, quâ hodie communiter utuntur, tot prærogativis pollet, ac præsertim de simplicitatis gloria gratulari sibi atquæ gloriari potest.

(1) in Venat. hominum sive artificio benevolentia colligenda cap. 17. pag. 147. 148
Ita RUDOLPHUS IV. Sax. El. conjugem suam ANNAM, BALTHASARIS. LANDGRAVII THURINGIÆ filiam, seine Eheliche Wirthin und liebe Gemahlin / vocasse legitur. Nec WILHELMUS III. Sax. Dux alteram suam, conjugem splendidiori compellavit titulo, quàm die Edle und Tugendhaffte. Vid. Ronatl. Auszüge aus allerhand Büchern A. 1701. M. Fax, pag. 282. 289.

§. XVI.

Si præterea de puritate certare velimus, sanè dubito cuiusnam harum linguarum, an Misnicæ, an verò Saxonica, illa deferenda sit palma? Misnici quippe in quamplurimis affectatum adeò ac minus parum loqvendi genus assumsere, ut non amplius fortissimorum illorum quondam Germanorum progeniem, sed teneras potius fæmellas loqui existimes. Idquæ tum præcipuè, si quis vel à natura vel ex assuefactione debiliori pronuntiatione utitur. Cùm enim Majores nostri olim pro Viros decente linguæ suæ indole ac gravitate, acerrimi omnium blanditiarum, omnium lenociniorum osiores, purè germanicè, sine vitiosa aliorum idiomatum imitatione, loqverentur; hodierni contra homines alternis ferè verbis sibilos parum viriles, Gallorum instar, immiscent: hoc pacto, quæ aliàs ex Germanorum lingua fortitudo & virilitas elucescebat, scientes volentes supprimunt, summo studio in ipsum incumbendo. Ast tantum abest, ut istiusmodi quidpiam sive vitii sive levitatis de pura Saxonica nostra enunciari possit, ut potius admodum parcè sibilum in eadem resonare audias, nihilquæ planè in eadem fœminei superesse confiteri cogantur vel hostes ejus infensissimi. Exemplis confirmandum id esse videtur, quo eò clarius pateat veritas. Habeas igitur hic aliqua prout calamo meditantis illapsa sunt:

Saxonice.	Misnicè.	Saxonice.	Misnicè.	Saxonice.	Misnicè.
Wörtel.	Wurzel.	Edgel.	Zügel.	Ehorn.	Zorn.
Zawörteln.	Einwurzeln.	Dat.	Das.	Nett.	Reg.
Bether.	Bissher.	Latem.	Lassen.	Zin.	Zin.
Beter.	Besser.	Weten.	Wissen.	Ehstreuem.	Zerstreuem.
Zam.	Zahn.	Ehörnig.	Zornig.	Ehun.	Zaun.

<i>Saxonicè.</i>	<i>Misnicè.</i>	<i>Saxonicè.</i>	<i>Misnicè.</i>	<i>Saxonicè.</i>	<i>Misnicè.</i>
Thorn.	Zaum.	Bergeten.	Bergeffen.	Zunge.	Zunge.
Stöten.	Stossen.	Geten.	Gießen.	Zo.	Zu.
Solt.	Salz.	Schatt.	Schaz.	Faten.	Fassen.
Entsetzen.	Entsetzen.	Flyt.	Fleiß.	Stracht.	Strasse.
Ufsat.	Aufsatz.	Zwng.	Zweig.	Zydt.	Zeit.
Ufsattig.	Aufsäßig.	Tellen.	Zehlen.	Zitten.	Zizen.
Schwart.	Schwarz.	Tal.	Zahle.	Sitten.	Sitzen.
Edt.	Eüß.	Störten.	Stürzen.	Setten.	Sezen.
Möten.	Müssen.	Züchtigen.	Züchtigen.	Fleeten.	Fließen.
Haten.	Hassen.	Züchtigunge.	Züchtigung.	Heeten.	Heiffen.
Zoll.	Zoll.	Schmiten.	Schmeiffen.	Wit.	Werb.
Zölner.	Zölner.	Schmitten.	Schmizen.	Hard.	Herz.
Schluten.	Schließen.	Schmut.	Schmug.	Heet.	Heiß.
Schlötel.	Schlüssel.	Dit.	Diß.	Sehen.	Sehen.
Mate.	Masse.	It.	Es.	Eheten.	Ehießen.
Meten.	Messen.	Water.	Wasser.	Zehn.	Zahn.
Schörte.	Schürge.	Riten.	Reiffen.	Zappen.	Zapfen.
Zimmern.	Zimmern.	Grot.	Groß.	Zein.	Zehn.
Wardtlig.	Werkzeug.	Tügen.	Zeugen.	Zwölff.	Zwölff.
Etlich.	Eglich.	Eten.	Essen.	Zwintig.	Zwanzig.
Afsat.	Ablatz.	Freten.	Fressen.	Drüttig.	Dreißig.
Geten.	Gießen.	Wat.	Was.	Veertig.	Vierzig.
Gaten.	Gegossen.	Geset.	Gesetz.	Föfftig.	Fünffzig.
Schweten.	Schwitzen.	Zwyveln.	Zweiffeln.	Söftig.	Sechzig.
Ratte.	Rage.	Buten.	Bussen.	Söwentig.	Siebenzig.
Biten.	Beiffen.	Ut.	Aus.	Zachentig.	Achzig.
Ivet.	Obst.	Holt.	Holz.	Regentig.	Reunzig.
Bote.	Busse.	Tecken.	Zeichen.		

Quod si fiat, ut in ejusdem sententiæ plerisque vocibus literæ S. & Z. cumulentur, longè alium edet sonum, quàm si absque sibilo Saxonicè illa proferatur. Ut quando dicimus Saxonicè: Ube der maten; Misnicè: Aus der massen. Saxonicè: Itt as ein Mynsk/wat dy vörset is/un fret nich tho seer/Syr. XXXI, 19.; Misnicè: Is wie ein Mensch/was dir fürgesetzt ist/und frist nicht zu sehr. Saxonicè: De Zung is dat Schlott tom Harten; Misnicè: Die Zunge ist das Schloß zum Herzen. Saxonicè: De Thorn thonaget un fritt dat Hart/verlorende dit tydtlycke Leven/he is een Wardtlig tho thorten dat Band der Mynsken. Misnicè: Der Zorn zer naget und zerfrist das Herz/verlorende dis zeitliche Leben/Er ist ein Werd

Werkzeug zu zerreißen das Band der Menschen. Saxonice: Ge
schmeten zwölff schwarze Ratten int Water; Misnicè: Sie schmis
sen zwölff schwarze Ragen ins Wasser. Forſan & ad horum retu-
leris claſſem verba, in quibus loco ſimplicis P., quo Saxones
utuntur, Misnici PF. conjungunt; qvalia nec pauca occurrunt,
ut cum dicunt:

Misnicè.	pro	Saxonice.	Misnicè.	pro	Saxonice.
Pfropfen.	pro	Proppen.	Köpffen.	pro	Köppen.
Klopfen.		Kloppen.	Pfenning.		Penning.
Hüpfen.		Hüppen.	Pfeiler.		Pyler.
Schöpfen.		Schöppen.	Pfeil.		Pyel.
Pfeffer.		Peper.	Apffel.		Appel.
Pfarr.		Parr.	Fußſtapff.		Fotſtap.
Pfarrherr.		Parher.	Stumpff.		Stump.
Pfaß.		Pap.	Schnuppen.		Schnuppen.
Krampff.		Kramp.	Kopffpühl.		Koppöhl.
Berſchrumpfen.		Berſchrumpen.	Pfuhl.		Pohl.
Pfand.		Pand.	Pflegen.		Plegen.
Auſpfanden.		Utpannen.	Pfeiffen.		Pypen.
Porte.		Porte.	Zapffen.		Zappen.
Stopfen.		Stoppen.	Zapff.		Zap.
Tropff.		Drup.	Pflaſter.		Plaſter.
Tröpfel.		Drüppen.	Pferd.		Perd.
Pfuhl.		Pohl.	Kropff.		Krop.
Pfingſten.		Pingſten.	Pfahl.		Pahl.
Pflanzen.		Planten.	Stampfen.		Stampen.
Pferſing.		Peerſch.	Pflügen.		Plögen.
Pfad.		Pad.	Stumpff.		Stump.
Dampff.		Damp.	Pfanne.		Panne.
Glimpfig.		Glimpfig.	Pfüge.		Pütte.
Pfund.		Pund.	Plicht.		Plicht.
Pflaumen.		Plummen.	Stämpff-Mühl.		Stamp-Mähl.
Kopff.		Kop.			

Ecce Misnicos ſibilantes! ecce Saxones purè loquentes! Ut pro-
inde ſæpius laudatus Chytræus, Sævus licet ac è ſuperiore ori-
undus Germania, veritatis vi coactus, non ſine ratione, lin-
gvam noſtram omnibus aliis Germaniæ dialectis videatur præ-
ferre, quando eandem, ob ſibili iſtiusmodi fugam, cum Attica
Græcorum comparans, videmus, inquit, apud Græcos quoque lin-
gvam, quæ cæteris Dialectis habita eſt elegantior, nimirum Atticam, ra-
tione

eione literæ Tau, quæ illi pro Sigma utebantur, non parum cum nostrâ hac cognationis, aut saltem similitudinis habuisse (1). Adeoquæ nec puritatis laus nostræ denegari potest lingvæ. Non igitur, nisi injustè, à nobis negligi atquæ contemni, aut aliis posthaberi potest.

(1) in pref. cit.

§. XVII.

Accedit ad hæc alia, quam nostrâ sibi lingvâ præ Misnica vendicat, prærogativa, in pronuntiatione magis clara & distincta, indequæ svavitate non minori gaudente, consistens. Bone DEus! quantam non in superioris Germaniæ incolis deprehendimus elocutionis diversitatem, quam ingratham interdum planeq; inamœnam svadam! Quod si cuiquam simpliciorum inter nos liceret Misnicum quendam cum Bavaro aut Austriaco, aut hunc cum Svevo, Franco, Palatino - Rhenano, Thuringo, alibi ve locorum in superiori Germania nato colloquentes audire, juraret certè, se nescire, Germanine sint omnes, an verò diversarum gentium homines? Adeo scilicet in pronuntiatione discrepantes. Verissimè sanè Laurenbergius nostras (1):

— Wenn man reiset in yurwen Ländern /
So höret man de Spraken syck verändern /
In der Pfaltz / Schwaben / Schweiz un Thüringen /
Gar onderscheedlych se ere Uthrede bringen.
De eine ys uth einem halven Bate /
De ander kumbt nich wol tho mate /
De ander syne Wort her mummelt un knüffel /
Als hedde he dat Muel mit heten Brie gefüllet.
Men kan wol hören an eren Reden /
Dat en de Rekelreim nich ys geschneiden.

Ne autem putes, virum Saxonicum ex nimio in vernaculam suam affectu ita scripsisse, audias velim alium, qui ipse Francus, Hugonem de Trimberg, cujus apud B. Morhofium (2) hæcce leguntur:

Die Schwaben ihr Wörter spalten /
Die Francken ein Theil sie saltzen.
Die Beyer'n sie zuzerren /
Die Thüringen sie auffsperrren.
Die Sachsen sie underzucken /
Die Rheinländer sie underdrücken.
Die Wederauwer sie würgen /
Die Weissenauer sie wol anschürgen.

Egerland

Egerland sie Wörter schwencken /
 Steyerland sie baß lencken /
 Osterreich sie schrencken /
 Kernthen ein Theil sie sencken.

— I und R und R
 Sind von den Francken ferr
 In manches Wortes enden.

Quodquè hi de superioris Germaniæ hominibus in communi, idem ipsum de Misnensibus in specie asseverat Scioppius, dicendo: *Misnenses optimis ac probatissimis vocabulis ac phrasibus utuntur: quamvis in pronunciandis diphthongis ac consonantibus nonnullis, risum ceteris Germanis merito debeant, v. gr. cum dicunt: Secht / pro Haupt / Zeeberer pro Zauberer / Jod pro Gott / Gar pro Jahr. Jott jeb euch ein jutes naues gar / pro, Gott geb euch ein gutes neues Jahr (3).* Unicum hac vice sufficiat adduxisse exemplum malæ & indistinctæ pronunciationis in omnibus ferè Misnicorum sermonibus obvium. Quem mihi eorum dabis accuratâ elocutione literas B. & P. item D. & T. distingventem? Sanè vel plurimi eas inter se literas ita nonnunquam confundunt, ut alius planè ex illorum sermone sensus fabricari queat. Nihil hîc de veterum hac in re commissis erroribus etiam in scriptione dicam, utpote qui legenti illorum Scripta nauseam ferè excitare apti sunt. Dum alia non ad manus sunt, licitum erit exemplum unum alterumve transcripsisse ex vetustissimo quodam S. Bibliorum Codice MSCto de Anno 1458., quæ in instructissima & rarissimis libris refertissima Bibliotheca Sumè Venerab. DN. D. MAYERI, Patroni nostri submisse colendi, haud ita pridem Gryphiswaldiæ videre nobis felicitas contigit, cujus & excerpta ipse DN. Possessor alicubi (4) exhibuit. Ita autem incipit: *Sie hebt sich an das Puech der Geschöpff. In dem ersten Ansfangk beschueß Gott hymnreich und Erdreich. Dy Erd lag lähr / plos und unfruchtbar / mit trieleber vinsten was sy pedalcht von grund auff.* Plura ex eo istiusmodi adducere exempla possemus, nisi in ejusmodi citatis brevitati studendum duceremus. Ideò nonnulla tantum verba seorsim excerpta cum genuina orthographia conferemus. Ita scripsisse deprehenditur geporen pro geböhren; Pett pro Bette; piss pro bist; pringt pro bringt; ich pltt pro ich bitt; Pawm pro Baum;

Baum; verpiten pro verbleten; petrogen pro betrogen; suprechen pro subrechen; Sepott item Post pro Gebote; pekennit pro bekant; pat pro balt; pegehren pro begehren; Parmung pro Erbarmung; pestrichen pro bestrichen. Sed à veteribus reversi videamus quid hodiernum adhuc apud Misnicos fiat. Quilibet sanè, ut in illorum scriptis, ita cum primis in pronuntiatione hoc in illis minus accuratè atqve confusè elocutionis & orthographiæ observabit vitium. Hoc ipsam etiam in causa est, quod accuratiores inter eosdem, qui quavis ratione, per præcepta hanc in rem publicata, illum ex consuetudine in alteram quasi naturam conversum errorem popularibus suis evellere, quanquam frustra, cupiunt; habemus reos confitentes. Audi, si placet, novissimum quendam Scriptorem (5), qui, postquam de illa inter D. & T., item inter B. & P. differentia observanda egerat, hanc subjungit querelam: **Wiewohl sich ihrer viel (cur autem non omnes?) so übel gewehnet haben / daß sie diesen höchstnöthigen und nützlichen Unterscheid entweder gar nicht oder selten in acht nehmen. Daher man sich auch hernachmals nicht verwundern darff / wenn sie in ihren Schrifften E. vor D. oder B. vor P. setzen.** Neque hæc harum literarum confusio, etiam quando latina loquuntur, ab iis evitari potest. Inde sæpè factum deprehendimus alium planè sensum ex eorum scriptis hauriri, quam autores intenderant. Ecquis verò lingvæ nostræ nostræque pronuntiationi hanc dicam scribere audet? In confesso planè est, nos & quibusvis literis debitum suum accuratè assignare tonum, & quæcunqve à nobis scribuntur orthographicè scribi. Emphatica sunt, quæ pro hacce veritate, de qua per totum locuti sumus, ex parte tam Saxonum, quam Misnicorum stabilienda commentatur supra jam laudatus Alb. Cranzius (6), quæ ut huc integra transcribantur, ipsa videtur rei ratio postulare. Sic autem ait: *Lingva Saxonum utiqve, si ad lucem veritatis res inspiciatur, sola servat sinceritatem suæ vocalitatis, ut verba omnia puro sono denunciet, non inversa stridoribus, non contorta diphtongis, quomodo Francorum, (Germanos, non Gallos, dico) Sæporum, Bavarorum, Australium, in quorum stridoribus Hunnos, Avars, & reliquos Barbaros, qui illis diu incubuere provinciis, audire mihi videor, cum fremdent potius quam eloquantur, eadem quidem quæ & nos verba, sed tartareo sono contorta, stridoribus*

loribus immixta, & multis diphthongis dissonantia, proloquuntur. Ex his igitur iudicent iterum cives nostri, quàm ineptè, quàm injustè, maternam suam linguam Misnicam postponant, ac ut vilem negligant atque contemnant.

(1) in den Echerzgedichten pag. m. 94. sq. (2) im Unterricht P. III. cap. 2. pag. 441. (3) ex Consulcat. pag. 28. ap. Morhof. l. c. p. 436. (4) in Hist. Vers. Germ. Bibl. Lætheri pag. 173. & passim. (5) M. H. in der Anleitung zur Teutschen Orthographie, hoc anno Dresda edita, Sect. 1. cap. 11. §. 4. (6) lib. 1. Saxon. c. 1.

S. XVIII.

Quid verò de illa, quæ in eadem latet, Viros decente gravitate videtur? an quæ Misnicam comitatur, majorem esse dicemus? Quid de illa, quæ nitet, elegantia? an omni planè eam exutam dicemus? Equidem, cum nativam illi gravitatem pariter ac elegantiam non solum non ad altius perfectionis culmen evehi, sed maximam partem ab eam loquentibus suppressi videamus, sat prægnantes conqverendi causas habemus. Quis verò ex hinc hæcæ lingvæ nostræ virtutes inesse inficias ibit? An ideò quis Ebrææ ac Græcæ lingvis suas denegabit prærogativas, suas elegantias, quod Scholasticorū temporibus eas ignoratas & vel penitus suffocatas legim⁹? An quisquam ideò splendorem Soli meridiano denegabit, quod corpus ejus nubibus obtectum à nobis non conspicitur? Et an quis ideò linguam nostram gravitate & elegantia conspicuam inficiabitur, quod superstitiosa ex negligentia eam non omnibus modis promovemus atque excolimus? Sufficit hæc in eadem deprehendi virtutes, dummodò unum alterumve eandem masculè ac eleganter loquentem audiverimus; id quod inter moratiores ac politiores versanti non obvenire non potest. Argumentum hoc laudatus toties & adhuc laudandus Chytraeus (1) mirificè illustrat, quando ita fatur: *Etiamsi ea* (lingva Cimbrica & Saxonica) *nonnullis duriuscula videatur, qui propterea alieno ferè idiomate utuntur; aut saltem idiomata miserè commiscunt: tamen certum est, si quis hæc ipsa, de qua jam agimus, lingua rectè & concinnè utatur: & ita quidem, ut vox ipsa & pronuntiatio suavitate suâ non destituatur; hujusmodi eam esse, quæ & cū pleriq; aliis Germanicæ lingvæ idiomatibus certare, nonnullis q; etiã non immeritò possit præferri. Quod ipsum, sat scio, omnes ii verum esse unà mētum consitebuntur, qui aliquando aut matronæ alicui, vel etiam vergini nobili,*

hoc ipso idiomate, vel in Cimbria, vel in Saxoniam, purè utenti, & de rebus etiam quotidianis prudenter loquenti, attente auscultaverint: & cum ejus oratione, aliorum idiomatum vel sibilos, vel flatos, vel hiatus, vel nescio quas ineptias contulerint. Lubens jam alias linguam nostram nobis præ Misnica commendantes prætereo rationes, utpote, Germania superioris dialectos omnes (cum Chytræo nostro (2) iterum loquor) à vocabulis rei navalis & instrumentorum nauticorum, quibus ejus loci homines non indigent, planè inopes esse; quin & aliorum vocabulorum nobis notissimorum apud se defectum confiteri habere. Nescio proinde, anne stultitiæ accusari homines nostri queant, dum linguam aliquam affectant, quæ ne quidem necessaria, quibus nobis utendum, instrumenta exprimere valet. Sed præter hæc, velut singulare quiddam & Saxoniam inferioris incolis haud ingloriosum, omittendum minimè videtur, quod conterranei nostri, etiamsi parum cum Misnensibus versati, æque eleganter ac in ipsa Misnia nati & eloqui valeant & scribere superioris Germaniam dialectos. Unicum exempli loco in medium produco Christ. Schriverum, illum tot aureorum scriptorum Scriptorem, ut doctissimum; ita pientissimum qui, licet Rendesburgi Holsatorum natus & educatus, ab infantia inde Saxoniam dialecto fuerit usus, tantam sibi tamen in Misnico idiomate, cum quoad summam puritatem, tum quoad elegantiam planè extraordinariam, comparasse perfectionem, ut & ipsos linguæ illius non Cultores solum, sed & Magistros atque Criticos, scripta ejus legentes, habeat admiratores, non immeritò judicatur. Ex adverso autem, si quisquam è superiori oriundus Germania ad nos accedens & vel per viginti aut ultra apud nos annos habitaverit, non tamen accuratè dialecti nostræ indolem sive quoad pronunciationem sive quoad orthographicam scriptionem cum affecuturum esse, testis omni exceptione major sat abunde probat experientia. Cur non igitur nosmetipsi linguam nostram in pretio haberemus? Forte videbimur aliis ipsam humanitatis indolem exuisse, cum suum communiter cuique placet, nos vero nostra parvi pendemus, linguamque nostram, ceu donum divinitus nobis concessum, summa cum injuria & vel ad stultitiam usque negligimus, dispicimus, contemnimus.

(1) *in cit. pref. ad Nomenclat. Latino-Sax.* (2) *loc. cit.*

§. XIX.

Et si vel maxime hactenus relatis, quibus certissimè præ iis, quas superior loquitur Germania, gaudet, prærogativis destitueretur lingua nostra; ex ea tamen ratione non negligendam apud nos esse eandem censeo, quoniam hancce præ Misnica homines simpliciores in communi & civili vita melius intelligunt atque calent. Cùm enim sermo quotidianus communis est interpret animi, quo aliis nostram indigitare solemus mentem, quo gaudium, quo dolorem, quo reliquos contestamur affectus, quo denique aliis, quæ nobis necessaria, utilia aut nocia sunt, exponimus, quo sublato omnis humana societas corruat, necesse est; quid, quæso, simplicioribus inter nos solatii in tristitia, quid delectationis in gaudio, quid subsidii in angustiis, quid auxilii in periculis à nobis supererit, si illis suâ nos alloquentibus linguâ aliâ ipsis ignotâ responderemus? Sanè, cum animus mala præ bonis facilius præfagit, illi vel majora adhuc sibi in ærumnis suis mala à nobis, quam bona, imprecari suspicabuntur. Finge tibi hominem in Galliis natum, qui præter vernaculam suam nullam calleat linguam, vi fatorum ad nostras delatum terras: finge illum heic locorum casu aliquo in morbum incidisse vehementissimum; nonne illum, omnes in se conspirare fatorum infelicitates, judicaturum credis? Certe vel ipse, si hic esses, non aliter sentires. Nam linguæ ab utraque parte ignorantia prohibebit, quò minus eâ, qua par est, ratione illi officia ægrotis præstanda exhiberi queant. Quamvis verò non tantum nos inter & Misnicos, ac inter Gallos atque Germanos, quantum ad linguas, statuam differentia; illud tamen in hoc linguarum apud nos divortio temporum successu metuendum videtur periculum, homines saltem simpliciores suam constanter servantes vernaculam Saxoniam, ubi Misnica in posterum prævaluerit magis, eadem sibi fata, quæ peregrinos apud nos manent, ominari posse, cum illi, præsertim ab urbibus longius remoti, Misnicæ parum habeant rationis notitiæ, Misnicophili verò Saxones nostri, quæ ipsorum male sana dementia est, pudori sibi ducant Saxoniam diale-

dialectum adhibere. At qui dixi, non adeo multum discrimi-
 nis inter Germaniæ superioris inferiorisque Saxoniae lingvas in-
 tercedere? Sanè permultæ in utraqve occurrunt loqvendi for-
 mula, quas alterutri tantum adseruet ex altera intelligere ne-
 quit, nisi promptissimo præditus divinandi spiritu fuerit. Si e-
 veniret, foeminam è Misnia oriundam in his terris vitam de-
 gentē lingvæ autem nostræ penitus adhuc ignaram ex rudi Meck-
 lenburgensi rustico sciscitari: numne infantem suum alicubi
 obambulantem vidisset? ille verò eidem responderet: *June
 Gôr sit dar jünnert im Katen achter de Dönsen. Dör / un hefft sich de
 Keel ganz blaag mit Bulgraven beschmert*; quænam ea sibi ho-
 rum verborum conceptura sensum esset? Ita si villicus quispiam
 rusticum hisce alloqueretur verbis: *Gehe mit der Worsfschaffel
 auff die Tenne / und worsfle das Getreyde / das es von der Spreu ge-
 saubert werde*; eum iussa, utpote non intellecta, non executu-
 rum, sed vel nihil, vel quidquam aliud acturum, spondere vel-
 lem. Verum disconvenientiam utriusque lingvæ, siue verba
 spectes siue integras phrasés, ulterius commonstrandi infra da-
 bitur occasio. Interim ex hisce adverti jamjam potest, quàm
 necessarium sit ad civilem cum simplicioribus conversationem,
 lingvam nostram erga eos usurpari. Unde quoque illud hodi-
 ernorum rusticis Præfectorum institutum minime probari pot-
 est, cum simplicibus illis ac rudibus hominibus, quicquid pro-
 ponunt, lingvâ Misnicâ proponunt. Ex quo, quantæ interdum
 oriri possint vel in ipsamet ipsorum conscientiam turbæ, unicum
 illud, ab amico quodam mihi relatum, testatur exemplum, qui
 suis se auribus audivisse, rusticum quendam in juramento, ipsi
 lingvâ Misnicâ prælecto, præstando particulam: *Solchemnach*;
 ne quidem, quantum etiam conatus fuerit vel ternâ vice, clarè
 pronunciare potuisset, commemorabat. An autem quam pro-
 nunciare non poterat, eum intellexisse vocem credideris? Cu-
 jus sanè commemoratio nulli non scrupulum injicere apta, an ju-
 ramentum illud abs rustico illo legitimè præstitum sit, nec ne?
 Intelliges jam, arbitrò, quid civili vitæ iste contemptus lingvæ
 nostræ atque neglectus commodi afferat. Quas ejusmodi diffi-
 cultates

cultates & incommoda quælibet alia facillimè evitari posse, apertè videmus, si modò antiquam nostram Saxonicam salvam, puram & illabatam retineremus.

§. XX.

Ecce verò aliud longè gravius & vel ipsam animarum salutem propius attingens ex invec̄ta in regiones hasce lingvâ Misnicâ periculum! Quàm necessaria sit lingvarum Ecclesiæ Ministros inter & auditores harmonia, quò alter alterius sensum perfectè assequi queat, vel me tacente cuique satis constabit. Si enim Minister Ecclesiæ alia utitur lingvâ ac Laicus, quomodo ille hunc in veritate cœlesti de cathedra informare, quomodo confitentem peccata intelligere, quomodo in tentatione, in morbis, in agone constitutum erigere aut consolari; quomodo etiam hic illum loquentem intelligere, quomodo fidei fundamenta ex ejus ore haurire, quomodo solamina in calamitatibus suis ab eo accipere, quomodo peccatorum absolutionem percipere sibi; applicare poterit? Certè, neutrum illorum finem, quem intendat, consecuturum esse, tam certum est, quàm quod certissimum. Jam verò, si quis harum terrarum Ecclesias, præcipuè rurales, inspiceret, simpliciorum ad verbum DEI, lingvâ Misnicâ à Concionatoribus prædicatum, attentionem accuratius observans, postmodum illos, data occasione, non nihil examinaret, eum vel plurimos illorum ex lingvæ ignorantia ignaros quoque rerum pro suggestu tractatarum offensurum esse, nullum mihi dubium superest. In patria mea homines plebeji Danicâ utuntur, ceu vulgari & quotidianâ, lingvâ. Nihilominus in conventibus Ecclesiasticis Misnicas audis haberi conciones plerasque. Quis autem earum promittendus fructus? quæ speranda ædificatio? Et quid de aliis rudiores in Christianismo informandi usitatis apud nos modis dicemus? De Catechisationibus, quæ in urbibus vel etiam in pagis abs Ecclesiæ Ministris instituntur, hac quidem vice verba non faciemus: an verò suum, quem oportebat, apud omnes obtineat scopum illa, quæ ab Ædituis aliisque scholarum rusticarum moderatoribus inter nos instituitur, institutio puerorum à simplicibus rusticis progenitorum in eademque simplicitate educatorum?

valdè dubitandi non unam habemus causam. Catechismum, illam totius Legis & Evangelii epitomen, de verbo ad verbum, qui unum alterumve verbum Misnicum antea vix audiverunt, in Misnica lingua memoriæ mandare jubentur. Verum non pauca inibi etiam continentur voces, quarum nec sensum habere nec intelligentiam possunt, utpote quæ ipsis vix semel ante audita oppidoque ignotæ, licet aliarum aliquid sit cum nostra lingua convenientiæ. In sola Decalogi explicatione B. Lutheri hæc habentur rudi plebi ac cum primis junioribus minimè nota vocabula, præcepto 2. zaubern/ pro tovern; præc. 4. gehorchen/ pro gehoersam wesen; præc. 5. sörvern/ pro syn beste söcken; præc. 6. Gemahl/ pro Mann edder Wyff; præc. 8. afferreden/ pro achter flappen; bösen Leumund machen/ pro verlömden; præc. 9. söderlich/ pro behilpsich; præc. 10. abspannen/ pro affbrüden; in conclusione: heimsuchen/ pro tho Hues söcken. Invaluit in plerisque trivialibus scholis consuetudo, quod pueri latina docendi Grammaticam Latinam discere debeant; quàm autem ineptè id fiat, rerum periti non unâ duntaxat vice indicarunt atque conqvesti sunt. Quàm enim hoc pacto tenella puerorum memoria oneretur, dici vix potest. Absurdissimum autem omnium est, quod Latinam linguam nescientes Grammaticam, ejus lingvæ fundamentum, in eadem conceptam lingua memoriæ imprimere tenentur. Quid namque regulæ istæ sibi velint, nondum intelligunt. Ut ovum ovo, sic istis institutis quàm simillimum est, quando rusticorum filii in Misnica lingua vel Catechismum docentur, vel conciones sacras auscultant. Dubius hæreo, annon idem de illis meritò pronunciariqueat, quod Josephus Acoſta, (1) apud B. Siricium, (2) de perverso illo Jesuitarum Hispanorum Americanos convertendi modo scribit: *Recitatur bis terve in hebdomade (vel quotidiè) Symbolum (seu Catechismus) Hispanico (Misnico) idioma, cateraque orationes eodem modo; jubentur deinde Hispanica (Misnica) isthac ediscere, ac memoriter recitare, quorum ne Syllabam quidem intelligunt & pronunciant ridiculè. Vulgaris ac trivis tradenda doctrina iste est modus.* Licet quidem non negem, esse & inter nos, etiam quos simpliciores existimamus, qui lingvæ Misnicæ, quantum ad hoc, fati gnari, suam

suam ex auditu in eadem prolati verbi confirmant fidem : tutius tamen & majori cum fiducia omnium promoveri animarum salutem, si, quæ omnibus vernacula est, Saxonica in terrarum harum Ecclesiis, ut olim, adhibeatur, omnes mecum, spero, confitebuntur. Quod quamdiu non fit, in Pastores paganos citra omnne dubium quadrare illud Apostoli potest : *Quin & inanimata vocem reddentia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonis dederint, quomodo cognoscetur, quod tibiâ canitur aut citharâ? Etenim si incertam vocem tuba dederit, quis apparabitur ad bellum? Sic & vos per linguam nisi significantem sermonem dederitis, quomodo intelligetur quid dicitur? eritis enim in aërem loquentes. Itaque si nesciero vim vocis, ero ei qui loquitur, barbarus: & qui loquitur, apud me barbarus. 1. Cor. XIV. 7. 8. 9. & 11.* Tutissimum proinde erit, ad vulgum quando sacri sermones faciendi, cum vulgo loqui. Non enim eruditis, sed indoctis, simplicibus, rudibus, ne micam quidem sapientiæ habentibus concionemur, oportet. Horum quærenda est ædificatio, quam lingua imperfectè duntaxat cognita parere haud valet.

(1) *de procuranda Judæorum salute lib. IV, cap. 3, p. m. 358.* (2) *in Abominationse Papæ apud Apolog. prioræ Cap. XII, & seqq pag. 41.*

§. XXI.

Et idem planè, si fortè non pejus, Ecclesias nostras & in iis simpliciores homines manere fatum ac infortunium, quando S. Bibliorum versionem Germanicam in Misnica lingua consideramus, nulli, credo, ignotum erit. Posteaquam enim illa unà cum aliis Misnicis libris in Saxoniam nostram intrusa præq; vernacula versione commendata nostris fuit Laicis, Christianismum apud plebejos majora decremента, incrementa verò minora expertum esse, asserere minimè vereor. Quis enim, quæso, in Bibliis legendis & ad usum applicandis fervor, quod studium esse potest, ubi singulorum prius vocabulorum mihi ignotorum significationem vel cum tædio hariolari teneor, quàm ipsum contextum intelligere possum? Equidem concedendum erit, linguam hodiè Misnicam, apud politiores maximè, ita nostris in terris esse excultam, ut facili etiam negotio Biblia Misnica intelligere valeant; interim tamen certissimum non minus

nus

nus est, hodiernum quoque nos inter, non simpliciores tantum, verum & cultiores aliquando, reperiri, quibus in versione Misnica planè ignota quædam occurrunt vocabula; cum è contrario in Saxonica eadè Scripturæ loca sunt intellectu omnibus quàm facillima. Potissimum autem de agresti, rudi ac indocili plebe intellecta hæc sunt, cujus ex cœtu plurimis inculta sunt longaque; rubigine læsa ingenia. Eos Scripturam Misnicè translatalem legentes non omnium habere locorum sensum posse, tantum abest ut dubitem, ut potius expertus illud fuerim. Novi hominem quendam in majori aliqua & politis incolis abundante urbe natum, ob famulitium, quod præstabat, cum honestis Viris à teneris fermè versatum, sed juxta verè simplicem, qui, legens aliquando Caput III. Evang. Matthæi, cum ad v. 12. pervenerat ejusque verba: *Er wird seine Zenne segen*; interrogatus, num etiam, quid vox illa: *eine Zenne* sibi velit, intelligeret? illic respondens: *Wat scholl ic dat nich weten / dat is ein Dannenboem*. Absurdus planè, quem sibi formaverat, verborum conceptus! Quin & multi multo adhuc absurdiores nonnunquam sibi confingant locorum Scripturæ sensus, non tam, quæ in illis est, judicii ruditas, quàm lingvæ Misnicæ ignorantia dubitare haud permittit. Annè verò hoc satis causæ est, ut Saxonica versio, præ alterâ, Saxonibus nostris summo commendetur opere, ne dicam legenda obtrudatur? Et cur non commendanda? Accurata satis est, Originali Textui non minus apprimè respondens. Quid? quod nonnullis in locis eundem majori & cum convenientia & cum emphasi exprimere deprehensa nobis fuerit. Operæ ducimus nos pretium facturos, si & hoc rei exemplis demonstraverimus. Contulimus autem inter se Misnicam & Saxoniam versiones, quoad hanc in paucissimis usi ea, quæ à Nicolao de Lyra cum Notis adornata; plerumque autem eâ, quæ, referente B. Bugenhagio, (1) ad voluntatem ipsius B. Lutheri, juxta novissimam ejus emendationem de Anno 1541. translata, Wittebergæ A. 1565. cum Annotationibus Bugenhagenianis impressa. Has autem observare differentias nobis licuit:

Gen. I. 2.

Gen. 1. 2. Und die Erde war wüst und leer.
Und es wahr finster auff der Tiefe.

9. Es sammle sich das Wasser unter dem
Himmel an sondere Derter.

11. Es lasse die Erde aufgehen Gras und
Kraut / das sich besame / und fruchtbare
Bäume / da ein jeglicher nach seiner Art
Frucht trage / und habe seinen eigenen
Samen bey ihm selbst / auff Erden.

20. Es errege sich das Wasser.

21. Ein jegliches nach seiner Art.

24. Die Erde bringe herfür lebendige
Thier / ein jegliches nach seiner Art /
Vieh / Gewürm / und Thier auff Erden /
ein jegliches nach seiner Art.

11. 1. Also ward vollendet.

6. Feuchtet alles Land.

7. Gott der HErr machte den Menschen
aus dem Erdenkloß.

8. Gott der HErr pflanzet einen Gar-
ten in Eden.

23. Das ist doch Wein von meinem Wein.
111. 12. Das Weib das du mir zugesellet
hast.

Exod. XXV. 7. Zum Leibrock und zum
Schildein.

38. Lichtschneuzen und Löschnäpfe.
XXIX. 26. Solts für dem HErrn weben.

Levit. 11. 14. Sagen.

IV. 3. Einen jungen Farn bringen.

XI. 13. 14. Den Adler / den Fischeaar / den
Geyer.

17. Das Reutlein / den Huhn.

18. 19. Die Kohrdommel / den Storch.

26. Das Klauen hat / und spaltet sie nicht.

27. Alles was auff Tappen gehet.

29. Die Wiesel / die Kröte.

Jodsch de erde was ydel / unde was leddich.
Unde ydt was düster up de Düpe.

De Watere de onder dem Himmelle sind /
scholen werden ghesamelt in ene Steede.
אֶרֶץ מְדוּמָה.

De Erde schall groyen bloyende Krud :
dat dar saed makende ward / unde Bome
de de Appel dregghen un sy vruchtma-
kende na siner Art: Des sin Saed in sich
schlven sy uppe der Erden.

Das Water röge sich up.

Na siner Tellinghe.

De Erde voertbrynghe lebendighe Dree-
te in erer Kunne : arbeydende Bee un
Krupende Dere. Unde unredelike Bee-
se der Erden nach erer Staltnyße.

Also wurd vollenbracht.

Dede vruchtmakende dat bouesse der erde.
וְהָשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ.

Godt de Here makede den Menschen ush
dem Erdenklumpe. juxta Lyrām : ush
dem Slyme der Erden.

אֶת-הָאָדָם עִפְרוֹ מִן-הָאָרֶץ
Godt de HErr hadde geplantet een Pa-
radys des Wohlustes. בְּעֵרָן. conf. Gen.
VIII. 12.

Dat ys doch ein Knacke van mynen Knacke.
Dat Wyff dat du my heffst tho gegeben.

(juxta Lyrām : yn ene Rumpenschen.)
Thom byfrocke unde thom Vorsilappen.

Lichtscheren unde Dempehörne.

Schalt se vor dem Heren bewegen.

Versengede Ahren.

Einen jungen Osien bringen.

Den Arat / de Mewen / de Gyren.

De Steinnuln / den Schuffut.

Den Kördump / den Adebear.

Das Klauen hefft / und klövet se nich.

Allent wat up Poten gheit.

Das Wesselt / de Waadepogge.

G

30. Der

30. Der Zael/die Eyder/die Blindschleich/
und der Maulwurf.
XIII. 37. Ist für Augen der Grind still ge-
standen / und salb Haar daselbst auf-
gegangen.
42. So ist ihm Aufszug an der Glage.
XVI. 4. Keinen Niederwad.
12. Ein Napff voll Bluth.
XVIII. 15. Deiner Schnur Scham.
XIX. 28. Buchstaben an euch yfzen.
Ruth. II. 1. Ein weiblicher Mann.
14. Luncke deinen Bissen in den Esßig.
Zur Seiten der Schmitter.
I. Sam. XXI. 13. Er kollerte.
2. Sam. V. 24. Auf den Wipfeln der Maul-
beerbäume.

Zane dich.

- Job. I. 4. Machten Wolleben.
15. Ich bin allein entrinnen.
II. 5. Was gilt.
8. Und er nam einen Scherben / und
schabet sich.
III. 3. Es ist ein Männlein empfangen.
9. In ihrer Demmerung.
Die Augenbrün der Morgenröthe.
IV. 3. Kasse Hände.
5. Nun wirstu weich.
II. Die Jungen der Löwinnen.
V. 7. Empohr zu fliegen.
14. Tappen im Mittage.
18. Den er verlegt/er zuschmeißt.
VI. 4. Die Schrecknisse Gottes.
7. Was meiner Seelen wiedererte.
II. Das ich mdge beharren.
17. Wenn es heiß wird / werden sie ver-
gehen von ihrer Stäte.
19. Auf die Pfaten.
25. Warum tadelt ihr.
27. Ihr grabet Gruben.
IX. 9. Die Glucken.
XIV. 7. Schößlinge.
XXIX. 10. Ihre Zunge an ihrem Gaumen
klobete.

De Swynnegel / de Egedyffe / de Blende-
linck / unde de Wyndeworp.
Iß vde Dgen de Schorff stille stande ble-
ven / unde ys darsülvst vahl Haar up-
geg han.
So ys em Uthsetzigheit an de Blesen.
Lynen Redderklede.
Eine Panne vull gldyender Kalen.
Dynes Söns Frouwen Scheemde.
Böckstaven an yuw Houwen.
Ein redelick unde vermögen Man.
Wefe dynen beten ynn den Etick.
Thor Syden der Meyers.
He selde sieh / also efft he nich wyß were.
Up den Twygen der Mulberbdüne.

Wes frisch.

Makeden Gastebodt.
Ich bin allene entlophen.
Und den skaltu seen.
Un he nam ein Stücke von einem Potter
und schawede sieh.
Ein Ventfen entfangen.
In erer Dageringe.
Dath Ambrekent der Morgenröde.
Möde Hende.
Nu werstu verzaget.
Des Louwen Wölpe.
In de högedede tho fliegende.
Tasten ym Middage.
Wente he verwundet / he thosleit.
De Vorveeringhe Gades.
Wath myner Selen tho weddern was.
Dart ick lödne bestendich blyven.
Wenn ydt hech werd / so den se sandten van
erer Stede.
Up de Stighe.
Vorümme straffe gy.
Sy graben Kulen.
Dat Edven Sterne.
Spruttelen.
Ere Zunge an ere Gagel klobede.

XXXIX. 13. Die Furchen zu machen / das
 es hinder dir broche.
 31. Er bleibt auff den Rippen.
 Esa. 1. 31. Wenn der Schutz wird seyn wie
 Berg.
 III. 9. Ihr Wesen hat sie kein Heel.
 16. Sie treten einher und Schwängen.
 20. Die Wisem Aepfel.
 22. Die Mäntel. (A. der Frauen.)
 23. Die Koller.
 V. 2. Edle Reben.
 Er brachte Heerlinge.
 Eine Kelter.
 29. Den Raub erhaschen.
 X. 16. Die Darre.
 XI. 9. Man wird nirgend Lehen.
 XVI. 6. Die Wasser der siegen.
 XVII. 6. Oben in dem Wipfel.
 XIX. 10. Die da Hälter haben.
 XXI. 10. Meine liebe Lemme / da ich auff
 dresche.
 XXXIX. 7. Sie köcken die Urtheil heraus.
 XXXVI. 12. Ihren Harn sauffen.
 XXXVIII. 14. Ich winselt wie ein Kranich.
 XLI. 15. Du solt Berge zumalmen und die
 Hügel wie Spreu machen.
 19. Ich will in der Wüsten geben Foh-
 ren und Kiffern.
 LVIII. 12. Für und für.
 Der die Lücken verjünet.
 LIX. 10. Als in der Demmerung.
 II. Wir ehen wie die Tauben/denn wir
 harren auff's Recht.
 Mich. IV. 10. Leide doch solch Wehe / und
 fröhje.
 Math. 1. 18. Die Gebuht Christi war al-
 so gethan.
 Ehe er sie heimholet.
 19. Er wolt sie nicht rügen.
 24. Dein Gemahl.
 Einen Sohn gebahren.
 23. Das ist verdolmetschet.

De Varen tho maken / dath ydt achter die
 plöge.
 He blift up den Steen Klippen.
 Wenn de Beschüttinge wart syn also Hebe.
 Se gebrücken ere wesent apenbar.
 Se treden her unde Weiderlexen.
 De Desem Kudpe.
 De Hoyfene.
 De Schörteldöke.
 Eddele Wynrancken.
 He brachte wylde Drüve.
 Ene Wynpase.
 Den Röß ergriepen.
 De quinende Süfe.
 Men werth nergen vorserigen.
 De Water verdrögen.
 Daven in dem Polle.
 De dar Hüdevate hebben.
 Myneleve Dörschedele / dar ist uppe dö-
 sche.
 Se böcken de Ordele herut.
 Er egen Water süpen.
 Ich pypede als en Krön.
 Du schalt Berge thogrusen / unde de Hje-
 vele also Raff macken.
 Ich wil in de Wüstenye geben würen unde
 vichten.
 Pümmer unde pümmer.
 De de Neten vertünet.
 Allse in der Schemeringe.
 Wy pypen also de Duven/wente wy wach-
 ten uppert Recht.
 Lyde doch solcke Weedage / unde stene.
 Ydt gyng mit de Geborth Christi also tho.
 Ehr he se tho Hus haledo.
 He wolde se nich berlichtigen.
 Dyne Frouwe.
 Einen Eöhne telen.
 Dath ys verdüdeschet.

Psalim vierzehn Elted.

II. 6. Mit nichten.

7. Da berief Herodes die Weisen heimlich.

III. 4. Heuschrecken.

7. Ihr Otterngezichte.

IV. 10. Hebe dich weg von mir!

21. Da er von dannen fürbas gieng.

Das sie ihre Netze stiecken.

V. 9. Selig sind die Friedfertigen.

17. Ihr solt nicht wehnen.

VI. 3. Laß deine lincke Hand nicht wissen.

5. An den Ecken auff den Gassen.

Beertein Leede.

Reuerliche Wyß-

Do eschede Herodes de Wyßen hemelphen.

Hausprinken.

Gy Udderngeschlecht.

Packe dy van my wegh.

Do he van dar vordan gynck.

Dat se ere Netze lappeden.

Salich synt de Fredemakers.

εὐφροσύναι.

Ghy scholden nich menen.

Lath dyne Luchter Hand nich weten.

An den Orden up den Straten.

Si S. Codicem percurrere totum quis vellet, vel sexcenta alia & plura, in quibus talismodi discrepantia habetur, inventum iri, non est ut dubitemus. Hæc autem adducta sufficere possunt demonstrationi nostræ, non posse Saxones omnes Misnicam Bibliorum versionem exactè intelligere. Quidni igitur conduceret Saxoniam rursus introducere? ut non legere solum, sed intelligere quoque eam possint ad unum omnes. Quæ enim vulgo hominum proponenda, quo eorum capere sensum queant, verbis è media plebe desumptis concepta esse oportet.

§. XXII.

Quod de Bibliis Saxonibus apud nos præferendis, idem illud de Libris Precationum dicendum iudicamus. Misnica simpliciores proferre verba soliti hodiè sunt, quid verò præcentur ipsi sæpè ignorant. Pontificii fidem, ceu loquuntur, implicitam sufficere simplicibus contendunt, quæ Christum esse mundi Redemptorem credere dicitur credens vera esse, quæ Ecclesia credit, ut ut ignoret, quamam illa sint, quæ credit Ecclesia. Fortè de nostris ruricolis aliisque non paucis dicendum erit, illos orare pro Ecclesiæ ac Reipublicæ salute, dum juxta præscriptam misnicè formulam præcantur, quæ tota nostra Ecclesia præcatur, etiam si quæ ea sint cognitum non habeant. Acriter ex merito perstringitur ille Pontificiorum mos, quo indoctis sæminisq; præcationum præscribuntur.

scribuntur formulæ uti & cantilenæ in lingua penitus ipsis ignota, Latinâ, ediscenda ac postmodum recitanda; ut in proverbium illud apud nos abierit, cum dicitur: *Er betet es her/wie die Nonne den Psalter* / i. e. sine sensu, sine intelligentia. Ecce autem ipsi met nos volumus, in Lingua ipsis ignota rudiores Saxones preces fundere? Misericordiam illi non satis intelligunt, intelligente Saxoniam, ad quem diriguntur, DEO illo omniscio. Nec ille, uti nos, quod benignitas ejus nobis largita, donum suum, linguam intelligo nostram, divinam illam Saxoniam, contemnit. Neque; divino Spiritu plenis precationum formulis in lingua sua vernacula Majores nostri destituti erant, quibus nec nos destituemur, si modo non adeo frivole, ne dicam stolidè, linguam nostram despectui haberemus. Eodem modo, quantum ad hymnos attinet Ecclesiasticos, comparata res est. Brevitatis memor memoro nihil de insigni eorundem, uti in genere, ita imprimis in prima Lutheri Reformatione, vel ipsis confitentibus Adversariis, utilitate, quæ tanta, ut & ipsos veritatis hostes ad imitationem instigaverit; quæ de re Celeb. DN. D. MAYERUS (1) præ cæteris conferri meretur. Neque de eo dicam, an recentius ad artem magis compositæ odæ tantum in Ecclesia ædificent, quantum vetustiores illæ & simplices & Spiritus plenæ? Id tamen ab omnibus mihi concessum iri spero, non pauca in Odariis nostris reperiri cantica, sive à Luthero ipso sive aliis ejus hac in re imitatoribus sat felicibus composita; quæ, quod rythmum spectat, consonantiam suam adhibitis ex nostra Saxonica vocabulis debent; imò multis in locis hymnos Misnicos, si justo gaudere rythmo dicendi sunt, ex Saxonica nostra corrigi necesse habere. Omnino quidem amplectimur illam Magnifici DN. D. FECHTII, Patroni ac Præceptoris nostri filiali observantiâ atatem colendi, observationem: *Illo seculo, ubi vera pœsis Germanica adhuc ex Ecclesiis nostris exulabat, per Martinum Opitium demum proximo seculo inventa simul & ad culmen deducta, quolibet rythmo contenti erant & deformes etiam buccæ suos inveniebant amatores.* (2) Sed, stante hac veritate, verum non minus remanet, quod, sive tunc temporis elegantioris fuerint pœseos cul-

rores sive non, lingvæ tamen nostræ præstantia exinde haud
obscure elucescat. Reddam illorum, quæ jam scripsi, rationem.
Rythmi purè Saxonici in hymnis deprehenduntur:

Wo Gott der Herr nicht bey etc. v. 3. Wie Meeres Wellen einberschlan. *stahn.*

Wacht auf ihr Christen alle etc. v. 6. Wolt da eu'r Augen aufschlan. *stahn.*

In sequentibus aut prior aut posterior Rythmi pars Saxonica est:

Ein Kindelein so löbelich etc. v. 3. Das Christus hat genug gethan. *ausgegahn.*

Hilff Gott das mirs gelinge etc. v. 1. Das ich mag frölich heben an. *beystahn.*

Da Jesus an dem Creuz etc. v. 5. Nun mercket was das viert Wort was. *unterlaf.*

O Herr Gott begnade mich etc. v. 1. Vor dir hab ich übels gethan. *bestahn.*

vid. & v. 12.

Es ist das Heyl uns kommen etc. v. 14. Als wir auch unsern Schuldern thun. *stahn.*

Ich dancke dir lieber Herr etc. v. 3. Von deiner rechten Bahn. *gahn.*

Denique quoad rythmum sequentes Ode in lingua Saxonica

longe elegantius, ac in Misnica, sonant;

Von allen Menschen abgewandt etc. v. 3.

Weiß' deine Weg O Herr mit / Was dyne Weg O Herr mit /

Zu dir den Steig mich lehre / Tho dy den Steig my lehre :

In deiner Wahrheit leite mich / In dyner Wahrheit leide my /

Denn du bist Gott mein Herr / Wente du bist Godt myn Herr /

Mein Heil mein Trost/mein Hülf und Rath / Myn Heil un Trost/myn Hülp un Rath /

Darauff ich mich allzeit verlab. / Darup ick my althyt vorlath.

v. 3. Dein Befehl lehr/ anferwehln (Damit ick my den Weg uthfähr/

v. 11. Aus meiner Noth mich rette (redde) nieder (nedder.)

v. 12. Das ich nicht werd beschämet (beschamet) Fromen (Framen.)

Aus meines Hergens Gr. v. 7. Darauff so sprech ich Amen. *zusamen (thosamen.)*

Wend ab deinen Zorn v. 1. lieber Herr mit Gnaden. *Missethaten (Missedaden.)*

Herr Christ der einig Gottes Sohn etc. v. 1. Vaters in Ewigkeit. *steht (steit.)*

Ein Kindelein so löbelich etc. v. 3. Von Gott dem ewigen (Vader) *Hader.*

Der Tag der ist so freudenreich etc. v. 1. Was geschäch so wunderbarlich (wunderlyck)

Himmelreich (Hemmelryck.)

Hilff Gott das mirs gelinge etc. v. 9. Ins Grab ward er gelegt. *gesagt (gesegt.)*

Gott sey gelobet etc. v. 1. Und das heilige Bluth/ (Bluth) *Noth.*

Was kan uns kommen an etc. v. 2. Er führt auff rechter Strassen/ (Straten) *Saten.*

Nimm von uns Herr du treuer Gott v. 1. *Ruth (Rohd.)*

v. 2. Denn so du Herr den rechten Lohn/ *Thun (Dohn.)*

Ich Gott wie manches Herzeleyd etc. v. 3. Welch Wunderding hat man erfahren/

(gebohren (gebahren.)

Wacht

55

Wacht auff ihr Christen etc. v. 2. Geld/Gut kan uns nicht baten/verlassen (Berlatē.)
D. H. Erre G. Dtt begnade mich etc. v. 3. D. H. Er wollst in mir schaffen (schapen.)
(hoffen (hopen.)

Facillimo sanè negotio ejusmodi plures afferri possent odæ, quæ vel accuratum rythmum à Saxonibus mutuata sunt, vel etiam, ubi fallunt, ex nostra lingua corrigi opus habent, nisi hæc sufficere essent persuasus. Et hæc iterum iterumqve linguam Saxoniam inferioris à civibus suis summa cum injuria negligi atq; contemni evincunt.

(1) in *Ecclesia Papæa Luther. Reform. Patrona & Cliente Part. II, cap. V, pag. 28, sqq.*

(2) *Colleg. MSS, Hist, Eccl. Seculi XVI, cap. XXIII, §. 2.*

§. XXIII.

Hicce pro non negligendâ aut contemendâ linguâ Saxonica nobis vernaculâ allatis hæctenus argumentis illud, quanquam ultimum, non tamen minus arduum adjungo, quod non pauci, iiqve utilissimi, in eadem prostant libri, sive in sacra eos, sive in profanâ desideres literaturâ. Primam S. Bibliorum in vernaculam nostram translatorum injiciendam mihi mentionem esse, ipsa S. Codicis postulat reverentia. Quod autem jam ante Lutheri tempora Saxones hoc in negotio sese exhibuerint diligentes, versionum jam tum editarum varietas abundè demonstrat, inter quas pervetusta illa Coloniensis, incerto tempore; & Lubecensis, An. 1494. cum Notis Lyræ, editæ eminent, de quarum præstantia ac laudibus B. Kortholtus (1) ut & Magn. Dn. D. Mayerus (2) consuli merentur. Nec erit, ut de aliis ad exemplar versionis Lutheri evulgatis in nostram linguam translationibus, ut pote Bugenhagii, Wolderi, Pomeranorum, ex mandato Seren. Ducis Bogislai, A. 1588. impressis, hic multa addam, utpote quæ in multorum adhuc Bibliothecis asservantur. Quod si vero in alia extra S. Literas inquirimus, Theologiae purioris in Saxonica nostrâ concepta monumenta? commemorandus Scriptor se se primum offert Nicolaus Ruffius, Lutherane, i. e. orthodoxe & anti-papisticè antè Lutherum heic Rostochii docens; cujus libri Saxonica dialecto consignati tanto fuere in pretio habiti, ut eosdem in Misnicam se linguam trans-

translaturum Flacius (3) promiserit. Neque tempora Lutheri reformationem vel comitantia vel subsequentia minus scriptorum fuerunt feracia. Videre forsan quædam desideras in Theologiâ Dogmaticâ? Evolve Majorum nostrorum Cofessiones & Catecheses; imò perlustra Constitutiones Ecclesiasticas Pomeranicas, Lubecenses, Hamburgenses, Joh. Bugenhagii, quæ hodiernum adhuc in Ecclesiis eorum locorum aliquibus strictim, aliquibus maximam partem observantur, præcipuorum fidei articulorum doctrinam continentes. Vis Theologiæ Polemicæ specimina? Ut multa taceam, legas, si placet, limatum ac solidissimum Ministerii quondam Tripolitani in causa Interimistica scriptum, Johanne Æpino, Hamburgensium Superintendente, auctore, ceu Sleidanus, (4) Melch. Adami, (5) Freherus, (6) & alii testantur, sub titulo: *Bekentnisse und Erkleringe up dat Interim, dorch der Erbaren Stede / Lübeck / Hamborch / Lüneborch / Superintendenten / Pastoren und Predigere, tho Christliker und nöbiger Underrichtinge gestellet*: editum. Magno in pretio tunc temporis ipsum habebatur, ut non in linguam solum Misnicam à Conr. Schlüsselburgio transfusum fuerit, sed & ipse Philippus Melanchthon ita illud probaverit, ut ejus solutiones pluris fecerit, quàm suas, B. Chemnitio (7) ut & Königio (8) attestantibus. Simili præfulget gloria Nicolai Grysenii, apud Rostochienses olim V. D. Ministri, Tractatus verè Theologicus & fundamentalis, An. 1593. editus, cui titulus: *SPEGEL des Antichristlichen Papestoms und Lutherischen Christendoms na Ordnung der V. Höpferstücke unsers H. Catechismi onderscheidē etc.* Dignus sanè, qui ob zelum & soliditatem suam vel in Misnicum hodiè, vel in Latinum transferretur sermonem. Non ero prolixus in recensendis Scriptis partim Exegeticis, partim Asceticis, abs Verbi tunc temporis Præconibus, tam super Pericopas Evangeliorum & Epistolarum, quàm alios Libros Biblicos, concinnatis, & lectu dignis, & non paucis. Et quis dubitat, in eadem Saxonica nostra quædam elegantioris literaturæ elaborata extare monumenta ingeniorum? Ut alia silentio præteream, occurrit statim, dignissima, quæ hic adducatur, Biographia primi Rostochiensis Evangelistæ,
Joach.

Joach. Slüteri, à laudato jam Grysenio Saxonice conscripta. Non quidem me fugit, libellum huncce, ob rusticitatem linguæ, ut sibi falso pervadent, à nostris minoris æstimari, sed cum attentione eum perlecturus dignitatem ipsius atque pretium facile animadvertet. In eo enim summo studio non Rostochii solum nostri, sed totius ferme Ducatus hujus ad puritatem Evangelicam reversi historiam videas descriptam licet. Unde, quicumque hodiernum Slüteri enarrare conantur vitam, vel Mecklenburgensium & præcipue Rostochiensium Ecclesiarum Reformationem describere, se omnia, paucis admodum exceptis, unico huic Grysenii scripto debere, cum veritate diffiteri non poterunt. In profana porro eruditione quædam Saxonice elaborata videre gestis? Primò omnium nominandum offero librum, ut notissimum, ita incomparabilem, cui titulus: *De Reincke Vos; ein überaus sinnreich Buch / judice Morhofio (9), worinnen / unter einer Fabel / der Lauff der Welt / und alle Höfische Sitten und Streiche / so artig abgebildet werden / daß von keinem alten Poëten solches besser hätte vorgestellet werden können. Es mögen billig alle Nieder-Sachsen dieses Buch / als eine Frucht eines wohlgeschliffenen Verstandes / wehrt und in Ehren halten. Denn ob zwar / in der Vorrede desselben / gedacht wird / es sey aus der Französische Sprache übersehet / so ist solches nur von dem Autore vorgegeben / damit er desto sicherer / unter diesen Vorwand / sich verstecken könne. Wer die Nieder-Sächsische Sprache verstehet / und davon urtheilen kan / siehet wohl aus der Fügung der ganzen Rede / daß es einheimischer / und nicht fremder Unkunfft sey. Nec minus laudis libro isti tribuit ille politicarum rerum peritissimus Autor des Groschmäuslers / (10) scribens: Das ganze politische Hoff-Regiment / und das Römische Babstthumb ist unter den Nahmen Reinicken Fuchses überaus weislich und künstlich beschrieben. Dasselbige Buch aber hat ein gelehrter / scharffsinniger / Welt-weiser Sachse gemacht / mit Nahmen Nicolaus Barwmann; qui fuit Magni, Ducis Mecklenburgici gl. m. Secretarius, hic Rostochii in Æd. D. Jacobi sepultus. Imo dignus judicatus hicce liber, qui ab Hartm. Schoppero Latinis donatus versibus fuerit, cum tit. *Speculum vite aulice. De admirabili**

H *fallacia*

fallacia & astutia vulpecule REINIKES libri IV. In Svecicam quoque ac Danicam translatum eundem esse, ex Scheffero (11) B. Morhofius (12) refert. Et hæc Laurenbergium nostrum permoverunt, qui hocce de eo cecinerit elogium; (13)

Doch möge gy weten und gelöben gewis /
 Dat mennig staetlik Boeck geschreven is /
 In unse Nedderdütsche Tungenmahlen /
 Daruth men kan Verstand und Wysheit halen.
 In weltliker Wysheit is kein Boeck geschreven /
 Dem man billic mehr Rohm und Loff kan geben /
 Als Meincke Vos: ein schlicht Boeck / darinnen
 Tho sehnde ys ein Spegel hoger Sinnen;
 Vorstendicheit in dem ringen Gedicht /
 Als ein dürbahr Schat verborgen licht /
 Glyck als dat Führ schulet in der Asche /
 Und güldne Penninge in einer schmerigen Tasche:
 Men heffe sich twar thomartert / dat Boeck tho bringen
 In hochdütsche Sprach / men ydt wil ganz nich klingen /
 Ydt klappet jegen dat Original tho reken /
 Als wen men plecht ein Stück vul holt tho breken;
 Edder schmit einen olden Pott jegen de Wand /
 Dat maket dewyl idt juw is unbekand
 De natürlieke Eigenschoy dersulven Rede /
 Welche de angebahne Zierlicheit bringt mede.

Et quid? hæc ipsa Laurenbergii carmina Satyrica Saxonice concepta, quam non merentur laudem? Abundè communem illorum apud eruditos testantur approbationem tot diversæ eorundem variis in locis variaque forma repetitæ editiones; testatur aliquorum, licet parum felix conatus, eadem in Misnicam transferendi lingvam; imò testatur iudicium Morhofii, Censoris Scriptorum hujusmodi accuratissimi, sic loquentis: Janus Gvilielmus Laurenbergius hat vier **Straffgedichte** / die er **Schertzgedichte** nennet / in **Niedersächsischer Sprache** geschrieben / deren **Artligkeit** nicht zu beschreiben ist. Ich schätze sie / was den characterem und die Erfindung anlanget / den **Altstn** gleich / und wird derjenige der die Eigenschafft dieser Sprache versteht / sie mit grosser Lust und Ergeßligkeit lesen. Einige haben sie in hochteutsche Sprache übersetzen wollen / aber die Zierligkeit derselben ganz verderbet (14) Non credo quenvquam dubitaturum, si modò Bibliothecarū hinc indeperreptare liceret angulos, quæq; ibi latent, conquire

tere

59

rere promulgata in Saxonica lingua monumenta, nos in iis insignem variae eruditionis deprehensuros esse thesaurum, qui non erubesceret sese iudicio seculi huius aliam acutissimo submittere. Sed ut ex ungue leonem, ita ex paucis haece reliqua cognoscere sufficiat. Ut ita planum sit, peraptam esse linguam nostram, per quam & eruditio varii generis propagari queat, eamque immerito a nobis contemni.

- (1) *Tract. de variis Scripturae edit. cap. XXV. §. 34. pag. 348.* (2) *Diss. de Versionibus Scripturae S. ante Lutheri translationem impressis §. 6.* (3) *in Catal. Test. veteris. lib. 19. p. 902.* (4) *Comment. de Stat. Relig. & Reipubl. L. XXI. ad An. 1649.* (5) *in Vst. Theol. Germ. p. 244.* (6) *Theatr. Vir. erud. clar. P. 1. Sect. III. p. 160.* (7) *L. L. Theol. Tom. II. p. 339. edit. in quarto.* (8) *Biblioth. p. 13.* (9) *im Unterrichts pag. 333.* (10) *L. de scriptis & Scriptor. Gent. Suec. p. 117.* (11) *l. c. p. 335.* (12) *in den Scherzgedichten. pag. 95. 96.* (13) *im Unterrichts pag. 678. sq.*

§. XXIV.

Et haec potiora sunt inustum linguae Saxonicae neglectum atque contentum demonstrantia argumenta. Restat nunc adhuc, ut quae opponi nobis forte possunt, audiamus, & quantum fieri potest brevitate examinemus. Ubi iterum monendum ducimus, non contra ipsos Misnicos nos agere velle, qui quando linguam suam colunt, tantum abest ut id propter culpam mereantur, ut potius laude mactandi sint. Nostris tantummodo Saxonibus vanam illam de contemnenda lingua sua materna persuasionem dissvadere animo sedet, unde eorummet, quibus illud Misnicae dialecti praeter vernaculam studium suum defendere allaborant, argumenta discutienda sunt. Primum quidem omnium objicere mihi videntur: inter linguas haec disconvenientiae parum reperiri & vel nihil, nisi quod in diversa verborum in diphthongos aut in sibilum flexione consistat: de cetero vero pene innumera occurrere vocabula, eadem prorsus pronunciatione scriptioneque in Saxonico pariter ac in Misnico idiomate gaudentia. Sed si haec valeret argumentatio, pari quoque ratione concluderem: Parum disconvenientiae est inter Latinam atque Italicam linguas, ergo praeter Latinam ad Italicam aestimandam & excolendam invitamur. Imo si ex nonnullis vocabulis pro linguarum convenientia argumentari liceret, ex-

hinc iterum inferrem : In Latina Græcaque lingvâ varia occurrunt vocabula Germanicæ originis, id quod à Præschio (1) ut & Morhofio (2) ostensum ; et si magnam partem, ob varias literarum, *Ἐυφωρίας* causâ, quoad terminationes, flexiones, compositiones, translationesque factas permutationes, pleraque nobis peregrina & ignota sint ; Ergo Latina vel Græca præ Germanica est amplectenda. Concedimus quidem quam lubentissimè, non paucas allegari voces posse eundem in Misnicâ & Saxonica sonum habentia, concedimus constructionem in utraq; esse eandem ; attamen si paulò penitius illam earum intuemur harmoniam, & cum illa, quæ elucet, disconvenientiam conferimus, sanè contrarium potius illius, quod probare conantur, omnes mecum facillimè agnoscent. Tot quippe in nostrâ Saxonica occurrunt & voces & phrasæ Misnico auditui adeò peregrinæ, quid ? barbaræ, ut ne unicum offendere liceat Misnicum, (nisi fortè paulum cum nostris versatum,) qui vel unicam ex iis intelligere valeret. Nec minus eorum per multæ voces formulæque loqvendi nobis ignotæ sunt, quas, nisi cum illis versati fuissetus, non intelligeremus. Syllabum dabo nonnullorum talismodi vocabulorum formularumque loqvendi discrepantium, prouti, partim ex communi & quotidiana conversatione, partim ex Scriptorum in utraq; lingvâ lectione annotavi :

<i>Saxonice.</i>	<i>Misnicè.</i>	<i>Saxonice.</i>	<i>Misnicè.</i>
Udebar.	Storch.	Borte.	Sims.
Affbrecklich.	Schädlich.	Broeck / s. Bückse.	Hosen.
Achter.	Hinten.	Bäcken.	Bisgen.
Allreed.	Schon.	Daven.	Dben.
Achterhosen.	Afsterreden.	Barn / s. bernen.	Brennen.
Achterklappen.]	Rücklings.	Bestilpet.	Bedecket.
Aeverrügge.	Sterkels.	Bueten.	Draussen.
Amdam.	Muht machen.	Blis.	Stirn.
Anharden.	Anlis.	Bull.	Stier.
Anilate.	Erndte.	Bung.	Seige.
Arne. ir. Auf.	Schwieger ; Sohn.	Beschwymen.	Schwindel bekommen.
Aydam.	Anhizen.	Buteste.	Aufferste.
Auböten.		Upbbren.	Auffheben.
		Beth.	Zimmer mehr.
			Beschwögen.

Saxonice.

Beschwögen.
 Befaden.
 Bademöhm.
 Böckern.
 Bregen.
 Bölfen.
 Blarren.
 Beiden.
 Vorbeiden.
 Kraschen.
 Blachhorn.
 Black.
 Ein Droch.
 Döns.
 Dwalen. }
 Dendeln. }
 Ein Dryfft.
 Dahl.
 Duhn.
 Düster.
 Dröckel.
 Dalstiegen.
 Dwalisch.
 Dahlpedden.
 Eff.
 Eschen.
 Esing.
 Endigen.
 Echter.
 Esck.
 Eemfen.
 Eck.
 Eckerfen.
 Fippern.
 Fick. }
 Fudf. }
 Föbfe. }
 Flabben.
 Flabbe/Frät/Reck.
 Fieren.
 Gy.
 Göer.
 Gerähl.

Misnice.

In Dhnmacht fallē.
 Befamen.
 Hebamme.
 Schlagen.
 Gehirn.
 Schreyen.
 Laut weinen ir. schreyen.
 Erwarten.
 Hoffen.
 Hell schreyen.
 Zintensaf.
 Tinte.
 Ein Schalek.
 Stube.
 Sich thöricht an-
 stellen.
 Menge.
 Redder.
 Truncken.
 Finster.
 Langsamer.
 Niedersteigen.
 Thöricht.
 Niedertreten.
 Ob/ Oder.
 Erwehlen/beruffen
 Beruff.
 Geschwind/ bald.
 Nach diesen.
 Garstig.
 Eine Grille.
 Eyer.
 Eychhorn.
 Hüpfend gehen.
 Tasche.
 Küssen.
 Hochhalten.
 Ihr.
 Kind.
 Getümmel.

Saxonice.

Gat.
 Glupsch.
 Glint.
 Gännerthen.
 Grandich.
 Garstkamer.
 Hott.
 Heven.
 Hild.
 Hoycken.
 Hucheln.
 Heel.
 Hastig/ Hastlic.
 He.
 Hasen.
 Hörn.
 Helhorn.
 Holl.
 Hüll.
 Harf.
 Hüstenschläff.
 Jun.
 Jop.
 Jastippen.
 Juch.
 Juwerle.
 Juwerlic.
 Kyef int Land.
 Knüllen.
 Kähr.
 Sief kähren.
 Kludhacken.
 Kolschen. }
 Kätern. }
 Köddern. }
 Köst.
 Karckher.
 Kieken.
 Kaef.
 Kyfen.
 Knüppels.
 Kafelbunt.

Misnice.

Loch.
 Heintükisch.
 Plancken.
 Dorthin.
 Dorch.
 Sacristey.
 Zur rechten Hand weg.
 Himmel.
 Beschäftig.
 Frauen Mantel.
 Lachen.
 Gang und gar.
 Geschwind.
 Er.
 Strümpffe.
 Winckel.
 Hintern Ofen.
 Loch.
 Müß.
 Rechen.
 Allerley gemein Volk.
 Euch/ n. Euer.
 Wammes.
 Eintuncken.
 Dün Bier/ ir. Suppe.
 Je.
 Jeglicher.
 Eine Warte.
 Stöße geben.
 Wahl.
 Sich speyen.
 Tanzen/ springen.
 Sprechen.
 Hochzeit.
 Pfarzher.
 Seheu.
 Pranger.
 Ehelien.
 Spizen.
 Ganz bunt.

Saxonice,

Kiep.
Kreyeren.
Knap.
Kläteren.
Kleyen.
Klicksch.
Kndveln.
Kuhl.
Kasbeern.
Kesen.
Lütf.
Leusken.
Ledematen.
Lacht.
Lyden duß.
Lyfer.
Läßig.
Lecken.
Lehmkuhlen.
Ein Lütf bäten.
Leeg.
Malkandern.
Mätchen.
Mauen.
Manck.
Men.
Mdm.
Meyer.
Mättho.
Melckbütte.
Mageschop.
Möden.
Mripp.
Mahrnahmen.
Mödelick.
Men.
Müms.
Müterle.
Mereke.
Mfelnahm.
Mverdüveln.
Mmodigh.
Mippen.

Mifnicé.

Korb.
Kühmen.
Kamm.
Kasselen.
Jucken.
Wunderlich.
Plumpe Hände.
Grube.
Kirschen.
Erveshlen.
Klein.
Mährlein.
Gliedmassen.
Späth.
Ganz toll.
Gleichwoll.
Träge.
Treffeln.
Thongruben.
Klein wenig.
Niedrig.
Unter einander.
Aufhalten im gehen.
Aermel.
Zwischen.
Über.
Mutter.
Schnitter.
Bißweilen.
Milchkübel.
Freundschaft.
Langsam seyn.
Genau.
Nachmachen.
Wunderlich.
Kein.
Niemand.
Nie.
Verdriesslicher Mensch.
Ubelcr Zuuahm.
Ubertäuben.
Betrübt.
Rüffen/ herzen.

Saxonice,

Puß.
Pantse.
Püntig.
Patten.
Praten.
Pahs.
Plump.
Plück.
Püll.
Plieren.
Pack.
Pebden.
Quanswys.
Quath.
Quatheit.
Qvarren.
Rahren.
Reemek.
Rede.
Rögen.
Redgeld.
Somtydts.
Süs.
Schwögnis.
Soht.
Strähn.
Spillen.
So dennich.
So dahne.
Schlöcks.
Süchten.
Schemen.
Spökenisse.
Sade.
Süster.
Schüendeel.
Schmuct.
Snappe.
Stueten.
Schnacken.
Stop.
Stuete.
Schwieger-Dochter.
Snake.

Mifnicé.

Ruß.
Bauch.
Stutzig.
Zigen.
Reden.
Zasche.
Grob.
Stücken.
Hölzerne Kanne.
Enge Augen mache.
Gemein lieberlich Volk.
Ereten.
Nur doch so.
Böse.
Böshheit.
Kirren.
Schreyen.
Niegel.
Bereits/ schon.
Mühren.
Bahrgeld.
Bißweilen.
Conft.
Dhnmacht.
Brunn.
Fauler Ragd.
Fallen lassen.
Also.
Selten.
Zaugenichts.
Seuffken.
Schatten.
Gespens.
Samen.
Schwester.
Tenne.
Nase.
Nok aus der Nasen.
Semmel.
Sprechen.
Becher.
Mutterpferd.
Schnuet.
Echlang.

Tho.

<i>Saxonice.</i>	<i>Misnicè.</i>
Thogeven.	Zugesellen.
Edven.	Warten/harren.
Trecken.	Ziehen.
Zeelen.	Behalten.
Thöle.	Hündin.
Thät.	Altes Mutterpferd.
In een Treck.	Auff einmal.
Lündeln.	Langsam seyn.
Zelgen.	Zweigen.
Thopcedden.	Zutreten.
Uptrent/ l. umtrent.	Dhngesehr/
Verqvinen.	Nach und nach vergehen.
Verqöhren.	Nach nñ nach austrucken.
Verhonacken.	Beschimpffen.
Uphachten.	Fest worauff sitzen.
Sick vorvehren.	Sich entsetzen.
Utsstöckern.	Hervorsuchen.
Ummeschicht.	Eins ums ander.
Berschmaden.	Berachten.
Upbdhren.	Auffheben.
Baken.	Dfft.
Thon Trittny gaen.	
Dat past sich just.	
Neuer Köppeln.	

Froden lehren.
 He ys vergrellt.
 De Himmel ist reien beschwulck.

Ein brüllig Quant.
 Ich wil ydt daetlik doen.
 Up do stücken Stede.
 Van baven dahl.
 He hefft my noech brüedt.
 Dat schmeckt brösig.
 Dat ys ein Bueckt Kerl.
 Du bist lydent balsfürig.
 De Kerel süht balsfürig uth.
 Schla dicht und thodegen.
 Ein däsfig Mynsch.

Dat kömt vör dwaas

<i>Saxonice.</i>	<i>Misnicè.</i>
Vorlesen.	Berliehren.
Upstunds.	Alsobald.
Utschlippen.	Heimlich weggehen.
Verplümpern.	Vermischen.
Unnash.	Garstig.
Verwiten.	Austrücken.
Verhundaten.	Liederlich vernichten.
Bencken.	Knabe/ oder Kind.
Buldohn.	Volführen.
Ydlich.	Zeglich.
Warff.	Gewerb.
Wesen.	Seyn.
Wente.	Denn.
Weeden.	Ausgäten.
Sick wreken.	Sich rächen.
Witliche Noth.	Grosse Noth.
Welig.	Unstig/ vel stark.
Wanischapen.	Ungeschickt.
Woll.	Wer.
Wölp.	Junger Hund/ i. Junger Wolff.

Zum Schmause gehen.
 Das ist eben gerecht.
 Aber und über l. über Hals und Kopf
 werffen.

Klugheit lernen.
 Er ist ganz ergrimmet.
 Der Himmel ist ganz mit Wolcken über-
 zogen.

Ein posierlicher Mensch.
 Ich wils alsbald thuen.
 Gleich also fort.
 Von oben herab.
 Er hat mich genug herumb genommen.
 Das schmeckt herb und unangenehm.
 Der Kerl hat einen braven Bauch.
 Du bist ja sehr zornig.
 Der Kerl siehet vertwegen aus.
 Schlag brass in.
 Ein Mensch der sich nicht wohl zufinden
 weiß.

Das kömt in die apeer,

Dat

Saxonic.

Dat ys ein ganz Dryfft Volk.
 Dat drönt nha.
 Dat regent drell.
 Dat sünd ohle Klappen,
 My gruest darvör.
 Ich wil dy Hartageln.
 Ich wil dy in de Flabbe Rylen.
 Herümmer gapen.
 Thor Luchtern.
 Als he kwam
 Dat rahmt sich goet.
 He ys altho rieß.
 Dat ys de Schick so.
 Im Schummern.
 Dat spyt my.
 Schwögen.
 Van unner up Schulen.
 Dat Verd steielt sich.
 Eine schlätche Frouw.
 Ich bin dar nich schloßsch up.
 Ich bin verbystert.
 Ungedwigen Hände.
 Bos wesen.
 Im Wym uphengen.
 Tho Hues wesen.
 Du dammelst jümmer.
 Dammeltasch.
 Recht baven im Poll.
 Dat is man recht Bruck.

Vide & judica, quantum absit, ut omnimoda per omnia Saxonicam inter & Misnicam asseri queat convenientia, ut potius multum easdem inter se differre lingvas confiteri habeamus, idque cumprimis si plura congerere liceret. Et hoc ipsum est, cur inter nos, propter simpliciores, conciones Saxonicas haberi, ac in vernaculâ nostrâ preces fundi debere, superius assertum ivimus.

(1) In *Dissert. de origine Germanica Latina Lingua Ratub. An. 1686. ed.* (2) im *Unterricht pag. 28. 59.*

Misnic.

Das ist eine grosse Menge Volk.
 Es gibt einen Nachschall.
 Es regnet recht scharff.
 Das ist altes Zeug / alt Geschir.
 Ich hab einen Eckel davor.
 Ich wil dich bey den Haaren herüm ziehen.
 Ich wil dich ins Maul schlagen.
 Allenthalben herümb sehen.
 Zur linken Hand.
 Als er kam.
 Das fuegt sich gut.
 Er ist gar zu verschwendisch.
 Es ist die Weyse also.
 In der Demmerung.
 Das verdreust mich.
 Gefehrlich thuen.
 Viel Wesen von einem Dinge machen.
 Von unten auff sehen.
 Das Pferd richter sich in die Höhe.
 Eine arbeitfame Fran.
 Ich bin nicht begierig darnach.
 Ich bin verirret.
 Ungewaschene Hände.
 Trozig seyn.
 Im Echorstein auffhengen.
 Dabeim seyn.
 Du thust niehmais was mit Ernst.
 Du hast immer Poffen.
 Ein Mensch da keine Ernsthaftigkeit bey ist.
 Recht oben im Gypffel.
 Das ist nicht zu seiner Vollkommenheit
 gediehen.

Sed majora longè longèqve acerbiora nostræ audias objici lingvæ, & vel ab iis, qvi doctiores inter nos & politiores videri cupiunt. Fallor? an hisce animi sui sensa, rogati, explicarent verbis: Qvis istius amplius lingvæ aliqualem haberet curam, eum rusticitatem suam ubiq; satis prodat, nullis planè verborum ornamentis, nulla sermonis svavitate sese commendans, adeò ut pudori nobis ducamus eam in communi consvetudine adhibere, imò summo capiamur tædio eandem audientes. A rusticis qvippe amatur, à rusticis excolitur; qvis non se rusticorum classi adscriptum iri metueret, si eodem cum rusticis idiomate uti deprehenderetur? Adeo aspera, amara, barbara, inculta, verbo: nil nisi rustica est. Sed, qvi talem vernaculæ tuæ crepas rusticitatem, dic mihi, quæso:

Majorum primus, qui quis fuit ille tuorum,

an rusticos inter, an inter nobiles referri eum velis, ex eo, quod Saxonica nostrâ (id quod mihi dabis) locutus? Si inter rusticos? ergo & tu quoq; qvi à rusticis & à rusticitate adeò abhorres, ipse rusticus eris, rusticorum progenies; si vero Nobilis? quid ergo tuo honori indignum judicas sermonem, quem Majores tui sua dignitate maximè dignum judicarunt. Imò quid videtur? an te tam citò ex rustico in Nobilem, per Ovidianam fortassis metamorphosin, transfusum somnias, ex quo Misnicum adamare cœpisti sermonem? cum in teneris tamen annis ipse Saxonica nostram usurpare haud dubie non dubitaveris. Quod si tantam in lingvâ tuâ vernaculâ animadvertis rusticitatem, ut justam habere ejus contemnendæ ac fugiendæ causam tibi ipsi videaris, mirum videtur, cur non & ipsum cibum & potum quotidianum, utpote cum rusticis tibi comunem, quid? ipsum, sub quo vivis, cœlum, tanquam rusticum habitum, cum Misnico cibo ac potu, Misnicoq; permutas aëre? Ponam, nunquam autem concedam, non nihil Saxonica nostræ inesse rusticitatis & inamœnitatis; an non tantum patriæ tuæ debes, ut maculas ejusdem, si quasdam fortè habet, quo poteris cunqve modo tegas palliasqve, quo vernaculam tuam à quacunqve dica quacunqve ratione liberet, aut

I

ad

ad minimum non ipse eandem traducas? Palmerius ille de Gren-
temesnil, citatus Morhofio, (1) non spreuit proprias cuiusque provincia
lingvas, rudes licet & inamœnas; quanto majori tibi est dedecori,
quod propriam tuam etfi vel maximè rusticam & inamœnam,
spernis, quod eandem calumniis impetis, ac aliis invisam redde-
re gloriæ tibi ducis? Certè, qui rusticorum, caveas effugere con-
tendis, caveas tibi svadeo, ne, ex Scylla in Charybdin prolapsus, in
rusticorum, sicubi tuam erga illorum vernaculam cognoscent a-
marulentiam, incidens manus nimis serò dicacitatem tuam lue-
re cogaris. Sed, jocos remotis, dic, Sodes! quare inamœna, qua-
re rustica tibi videtur Saxonica illa tibi vernacula? Nihil aliud
divinare rationis possum, quam quod rustici nostri eandem lo-
quuntur. Verum enim vero quam planè insulsa hæc sit conse-
quentia tua, paucis in aures tibi dictum habeto. Misnicâ lingvâ
utuntur rustici Misnici, Gallicam loquuntur rustici Galli, Itali-
cam usurpant rustici Itali: an ideo his lingvis rusticitatem tribue-
re ausis? Agnosco quidem aliquid observari in qualibet lingvâ dif-
ferentiæ, quando politiores, & quando rudiores eam loquun-
tur; non tamen id satis causæ est, cur universam alicujus Gentis
lingvam dicere rusticam queamus. Unde apparet, injuriosum
oppido in patriam suam ingratumque civem esse, quisquis è Sa-
xonibus nostris vernaculæ nostræ sine restrictione, & ei etiam,
quæ in eruditorum virorum scriptis deprehenditur, rusticitatem
adscribere non veretur. Sed per me licet, suo quisque ingenio
abundet! Ego sanè, quando eandem proferri audio, tantam mihi
videor in eadem observare sermonis elegantiam, tantam verbo-
rum svavitatem & amœnitatem, ut vel ipsos Misnicos eandem ni-
tore suo superare mihi persvaderem. Neque, si vel centoculus
essem Argus, perspicere me posse affirmo, quâ maximè in re ex-
cellens adeò Misnicæ Dialecti præ nostra elegantia consistat?
cùm nihil in illa tantâ videatur elegantiam enunciari, quod non
hæc nostra pari svavitate proferat. Audi hac de re Laurenber-
gium Misnicos, non quidem omnes, sed injustos solum Saxonica
lingvæ irrisores, ita alloquentem: (2)

Was heße man hier vdr Argument und Gründe!
Darmit jemand van juw richtig bewiefen künde!

Die

Dee Meening / dat van Hochdüdscher Spracke mehr
 Als unser Redder: Düdschen tho holen wehr?
 Gy meenen ock dat juwe Sprack schall zierlick syn /
 Und holdn so veel darvan / als van den Strundt ein Schwyn.
 Wat könne gy vdr Wörde edder Rahmen herrefen /
 Die wy nich zierlick als gy können uthsprechen?
 Is nich unse Nöme so goet als eure Mutter?
 Wryn Foder schmeckt dem Beh so woll als euer Futter.
 Ihr drinket aus dem Becher / wy drinken uth dem Stope /
 Eur Magd ein Leibchen hat / unse Deren drecht eine Töpe /
 De Plattfeyn by juw schmecken als unse Schullen /
 Juwe Stier hebben Hörner als unse Bullen.
 Ihr schindet euer Nas / de Racker unse villen /
 Ihr sizet auff etc. wy sitten up etc.
 Wol eigentlicker hefft geredet van uns beyden /
 Darin wert de Patreck uns nich können scheiden /
 Und welcher Sprack mehr Zier is tho thoschryven /
 Darum heb ick sehn twe Vuere sich dapper koven /
 De eene seet / ey mein / was sprichstu lieber Sin?
 Du machst das Maul so kunes / das ich dich nicht vernimm /
 Ich kan dich nicht verstahn / du schnatterst wie ein Gans.
 De ander antworde em : Brüd dyue Nöme / Hans.
 Hestu de Keel vul Dreck ? Du Hund / sprek uth de Schuuel /
 Hiermit grepen se einander dicke up de Huet.
 Woll nu van düssen twee heb Deverhand gekregen /
 Datselbe tho seggen lat ick wol underwegen.
 Ich fruchte dat dyse Strydt nich ehr werd bygelecht /
 Bet dat de Tartar: Cham sin Ordeel darvan secht.

Cum itaque adhuc sub iudice lis sit, cuiam lingvæ major ele-
 gantia gloria sit tribuenda; vernaculam suam usurpare, quàm
 excolendo exteram in pudendum à *ἄλλοτῶν ῥωμαίων* incurrere viti-
 um, magis sanè consultum videtur.

(1) im Unterricht pag. 378. 59. (2) in denen Scherzgedichten pag. 94. 97. 98.

§. XXVI.

Qui non, inquis, rustica, qui non inamœna & inculta est lin-
 gva nostra Saxonica, cum delicatiora aures aded non afficiat, ut
 horridè potius sonare & svadâ suâ easdem offendere, quàm dele-
 ctare; Misnica contra meras svavitates, meras amœnitates spirare
 videatur? Sed liceat hîc occinere illud Poëtæ:

*Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam:
 Quisquis amat cervam, cervam putat esse Minervam.*

Postea

Posteaquam enim semel Misnica præ vernacula in pretio haberi à nobis æstimarique cœpit, ipsa deformitas in eadem pulchra, ipse horridus sonus jucundus æstimatur, cum è contrario quæ vernaculæ insunt virtutes & amœnitates, omnes in vitia sermonumque carcinomata converti audias. Quid vero hoc aliud est, quàm occasionem linguam nostram criminandi vel ex aura captare, ubi, si quidquam in eadem minus fœmineum occurrit aut meticulosum, statim tanquam horridum & amœnum interpretamur? Hæc enim vera calumniandi causa est, & si in vernacula nostra ita, ut in Misnica, regnaret sibilus, Misnica vero gravitate, quam Saxonica secum fert, conspicua esset, è vestigio hunc in nostrâ sibilum improbatum, alterum vero sermonem ut virilem elatum iri, firmiter credo. Magis ingenuè de hoc veritatiq; magis congruè judicat, ipse licet superioris Germaniæ Indigena, Chytræus, dum (1), *quin etiam*, ait, *grave illud & masculinum, quod in virili hujus linguæ pronuntiatione animadvertimus, tale est, ut propter id linguæ hæc nequaquam debeat contemni aut repudiari, præsertim cum id ipsum multo aliis quoque linguis, satia præ nostrâ excultis, insit.* Verum excipientem iterum te audio: adeò tamen crassam esse linguam nostram, ut flecti se minimè patiatur. Inde esse, quod ad poëticam artem parum apta sit, & per pauca in eâ contexta ostendere carmina possumus. Sed, bona verba, quæso! Si modo patriæ tuæ linguæ sufficiens tibi est notitia, nec donum versus pangendi haud tibi denegavit Natura, fac, tentes quam flexilis, quam ad significandas res aptissima sit lingua nostra. Innumera penè adducere carmina possemus, ob elegantiam suam maximè sese commendantia. Sed chartæ parcendum duco, unde nec, quod supra de Lauringianis adductum est judicium, repetemus. Ne tamen triumphum canas ante victoriam, reputans, in jocosis tantum fieri illud posse; quo magis insanus ille tuus linguæ vernaculæ contemtus reprimatur, ex cantico quodâ sacro aliquot adscribere versus placet. In vetustiori enim aliquo Libro Cantionali Ecclesiastico Latino-Saxonico Psalmum XXXVI. in versus redactum deprehendi, ex quibus habeas:

v. 1. *Wolvol gaer veel der Bösen sind / wahren. Wes nich verdraten / men holdt
de Unrecht mit dy varen: So thörn doch / still / so dy de Bøse dvel wil / Gode wert dy
nich / Dleve Kinds / Gode wert dy wol be: Trost verschaffen.*

v. 2.

v. 2. Se werden affgesneden recht/suell wart er Unfall kamen / glyck wo man Graf tho meyen plecht / de Godtlosen thosamen/ staen als dat Krudt wast hoch und breidt / drien Gewalt ane all Bescheidt/bald werden se vorwelcken.

v. 3. Sette dynen Höpen gaer in Godt/ he wert dyne Sake uthodren : Do stedes gude / holdt syn Gebodt / neen Unfall mach dy rören. Blyff wanen / hand' in dynem Land / arbeit dat Gude na dynem Staud / and nere dy im Geloven.

v. 4. So dy Godt Wedderstall uplecht/ schit yo na synem Willen : Wat he dy deit is gudt und recht / he kan dyne Noht wol stillen. Hebbe dyne Lust an Godt allein / so wert he dy geven mit ein / all dynes Herren Wunsche.

v. 20. De Godtlosen werden ümmeckamen / und alle Biende des H. Eren / worwol se sint van grottem Namen / ryck und in gro / Hacce pauca speciminis Poëleos Saxonica: loco sufficere reor. Judices exiis ipse velim, qvam pia omnia, & ædificationi qvam maximè infervientia. Quid igitur adhuc superest tibi, cur Saxonica: tuæ te pudeat lingua? Qvamnam contemptus ejus causam afferre adhuc poteris?

(1) in pref. toties cit.

§. XXVII.

Qvid verò? ais, egone solus Saxonicè loqvar cum audiàm politiores inter nos in solemnioribus conventibus Misnicà uti? Certè Saulum inter Prophetas, aut noctuam inter aves representatum iri mihi imaginor, omnium qvippe risui atqve joco expositus. Si aliàs, hac quidem in re Separatismus nullam lucrabitur gratiam, cum quæ politiores agunt, nobis normæ instar seqvenda sint. Ita scilicet mortalium comparata ingenia sunt, ut parum laudabili Primorum incitati æmulatione, non illorum adeò virtutes, qvam vitia imitari allaberent. Adeo quicquid illis placet, omnibus placeat oportet; quicquid verò displicet, omnium subjectum odio deprehenditur. Non asseram, inferioris apud nos conditionis homines hac in re Machiavellum seqvi, utpote quem illustriores quoq; imitantem ipsum ferunt cælum sprevisse, ajendo: *Malo sum illu-*

ten Ehren / ja ock als ein kösilicke Dv / hebben genoch mit groter Noth / werden glyck dem Nothe verschwinden.

v. 27. Do gude und lath dat Böse nhat / lath dy neen Dinc bewegen. Set dyn Hert vast / up Gade sta / so dy Spott wert bejegen / lath Godt dyn Trost und Sorge syn / blyff jümmerdaer im state dyn / lath alle Sorge varen.

v. 39. Dat Heil der Rechten is allein / van Godt dem ewign H. Eren : Dem se vortruwen allgemein / tho synem Lof und Ehren. He ys ere Stercke averall / dat se nich röret Ungefall / so syck Noth ys erheven.

v. 40. De H. Ere wert en vast bystaen / erredden / fry erlösen : Erredden unde lathen gaen / van dem Godtlosen Bösen. De Hülpe doen in aller Noht / entfryen vor dem ewigen Dode / wenthe se fast up ehn truwen.

Aribus in infernum descendere, quam tam infimis in caelo degere; (1) illud tamen affirmare audeo, illos in rebus honori & sui ipsius & patriæ suæ maximo futuris detrimento Primores imitari. Nam ex eo unice vernaculam suam contemnere plerique fatagunt, quoniam honoratioribus inter nos eandem alto supercilio despicere cernunt. O! quam præstaret depravatos hosce, licet magnorum alias virorum, mores relinquere, neque committere, ut æque ac illi, inter iniquos patriæ referantur contemtores. Sed adhuc objicitur mihi, Misnicam adeò hisce in terris invaluisse linguam, ut & in Templis & Curiis regnet. Quicquid Verbi Divini Minister, sive coram altari, sive Baptisterio, sive in cathedra Ecclesiastica, loquatur; quicquid in Aulis Principum, in Senatibus confessu & aliis ad Politicos spectantibus tractatur functionibus, solâ audias Misnicâ absolvi, ne verbulo quidem è Saxonica adhibito. Vera quidem hæc omnia esse, contra ipsam negari nequit experientiam. Si tamen, quod res est, dicendum, ecquis negabit, in Republ. tam Ecclesiastica quam Politica multos semper irrepsisse abusus & adhuc irrepere. Neque si hoc Misnicæ linguæ nostris in terris studium inter abusus referrent, cuiquam, credo, visas supra mutationis causas pensitanti valde errasse, judicabor. Jam verò abusus pro se militantes adducens, idem videtur agere, quod hosti telum, quo confodiendus ipse, ipse tradens. An & illud dignitati maternæ nostræ linguæ, in se considerata, quod non adeo frequentioris est usus, deroget? memet dijudicare non valere fateor. Voluit, potius ex eo majorem ipsi conciliari gloriam toties jamjam citatus Laurenbergius, (3) ita jocosus:

*Dat de Neddersachsche Sprache nich is so gemeen.
 Als de Hochdüdsche, welches man kan sehn.
 Wil gar weinig Böker darin sind geschreven/
 Und wenig gebucket werd dabeneven/
 Van den Gelehrden, tho Have/ und in den Karcken/
 Davan kan man ere Weinicheit marcken.
 Denn wat gemeen is an allen Derden/
 Dat is nich in sulken Prys und hogen weerden/
 Als wat man nich hebben kan alle saert/
 Ein jeder kan sine Hochtydlike Kieder spaert.
 De Saren willen ere Sprache so nich verhuudaton/
 Dat se de willen allenthalven henkamen laten.*

Beel

Veel gemeener sind Buren als Eddellude /
 Groff Laken werd mehr gedragen als Sammet un Side,
 Semmel is nich so gemeen als Roggen Brod/
 Mehr ward gedruckt dat Böse als dat goet
 Wenn unse Sprache so gemeen were als juwe /
 Ich wolde dar nich vdr upstahn / by myner Truwe.

Deinde & idpropter, quod publicis in locis Misnicam adhibemus dialectum, Misnenses nostram laudare liberalitatem obstrictos esse, dicit, dum illis, quæ apud nos peraguntur, rerum non invidemus intellectum, ut potius, quò eò melius illarum habere queant scientiam, eorundem utamur lingvâ, cum ipsis difficile admodum sit ad accuratam Saxonicae dialecti notitiam perveniendi iter. Hinc scribere non dubitavit : (3)

By juw under hundred men kuem einen fünde /
 De unse Sprack verstañ / veel weniger reden künde :
 Darmit möte gy unse Geschicklichkeit röhmen /
 Und juw sülvst der Dumheit verdohmen :
 Juwe Verstand ys tho stumpy ; gy musten en erst schlipen/
 Dat he wat scharper wihd / sunst kond gyt nich begripen.
 Derwegen wy juw ock de Curtosie ertögen /
 Und unse Höfflichkeit nha juwer Groffheit bögen :
 Wenn in den Markten wert gepredigt Gades Wort /
 Edder man sunst Rede holt am öffentlicken Ort /
 Darmit gy wat dar wert gehandelt / kben weten /
 Und stahn nicht als ein Nag * * * * *
 So find wy yegen juw so barmhertig und fram /
 Und reden dat ydt juw tho den Verstande kaem.
 Men darüm schöle gy juw in den Sinn nich nehmen /
 Als wenn wy wolten unse Sprache beschemen.

Potiora hæc videntur esse argumenta, quæ nobis à Saxonibus dialecti Saxonicae contemptoribus objici possunt, nam de aliis, solâ etiam recensione se ipsa refutantibus, nil quicquam commemorabo. Omnia vero ita comparata sunt, quæ tantum adest, ut menti nostræ sinistrum de vernacula nostra ingenerare valeant conceptum, ut lubrico suo fundamento potius causæ quoque infirmitatem abundè proderè videantur.

(1) DN, D. Fechtius l. e, cap. XLV, §. 2. (2) loc. cit, pag. 95. (3) l. e, p. 97.

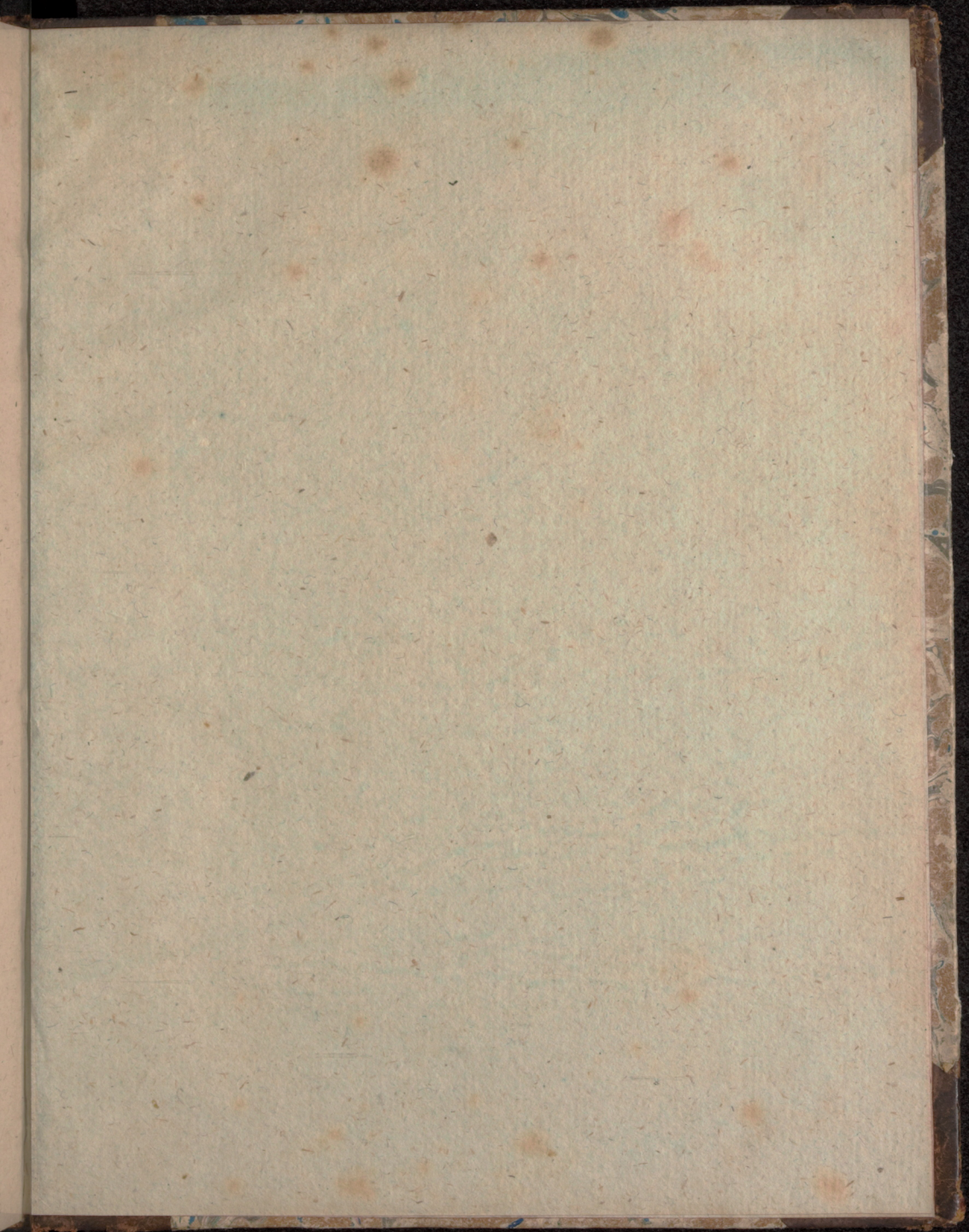
§. XXVIII.

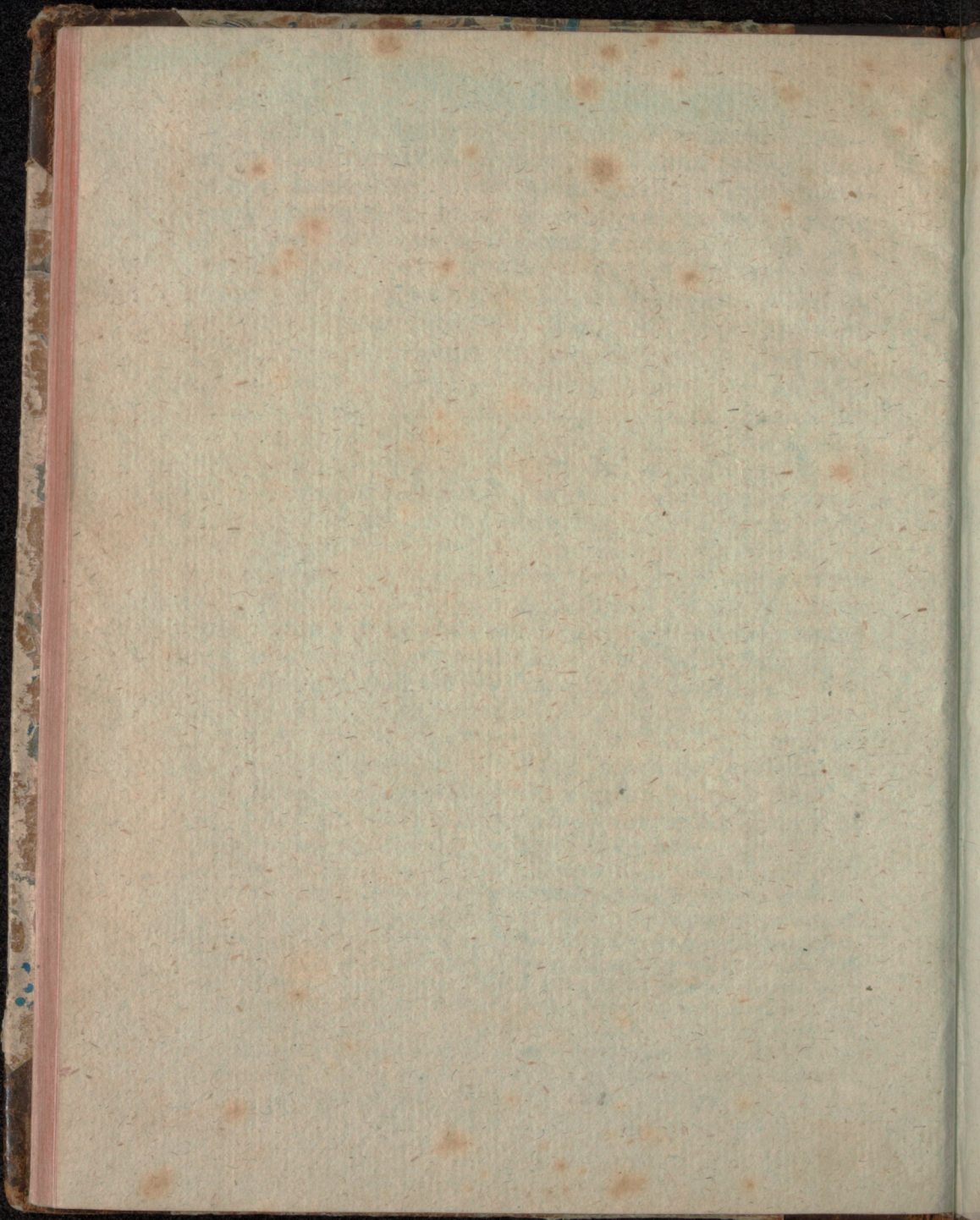
Nunc tandem vero Vos compellare liceat, o Clarissimi Saxones, & quotquot Saxoniam dialectum cum ipso quasi lacte hausistis materno ! Percepistis hucusque lingvæ nostræ, si
non

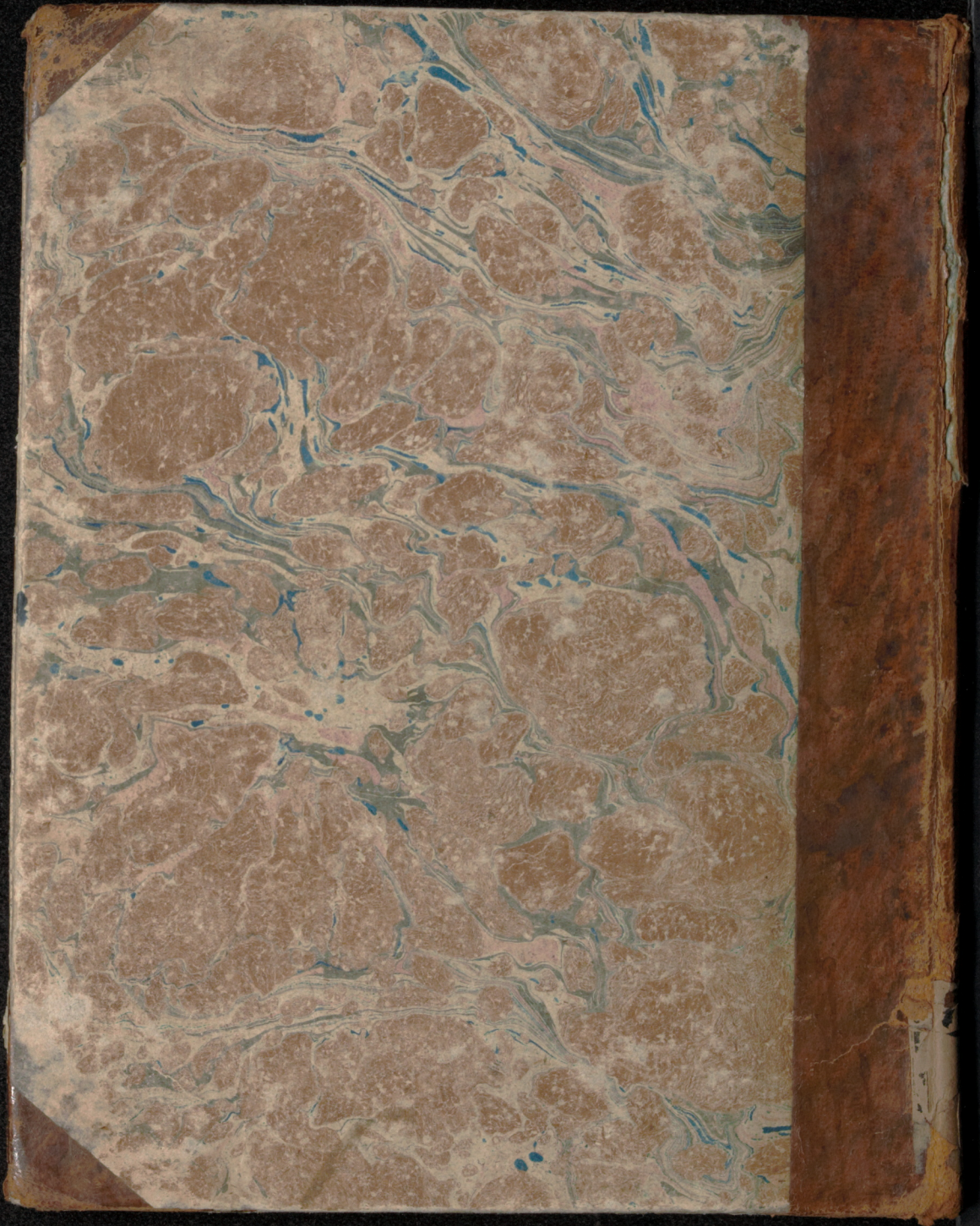
non in pejus, certè non in melius mutatae causas; intellexistis momenta nobis vernaculam nostram prae Misnica quam maximè commendantia; sensistis deniq; quam facillè objectionum vestrarum fabulum veritatis diffipetur ventis. Altius, quæso, hæc vobiscum ruminemini, cogitando rei iniquitatem, dum, solo novaturientis animi vitio inducti, linguam, nulli alii vel in minimis cedentem, negligitis, & quod plus est, contemnitis, odio ejus immani ac inveterato capti. Pensitetis ingens, quod nobis eo ipso ludibrium, exteris vero creamus gaudium, qui advertebant nostram verè insanam tacitè ridentes, in erronea sua persuasione magis magisque confirmantur, Misnicam suam solam sapere, nostram volutæ, velut umbra volutat. Imò consideretis magnum illud, quod nomini nostro ex hocce sermonis patrii contemptu inurimus dedecus, quo exteris maximam nos traducendi suppeditamus ansam: nos patriæ nostræ ignorare bona, non dignos nostrâ esse terrâ, ipsam nostram nos linguam despicere, quæ tamen, si rectè excoleretur, cum aliis de palma certare posset. Neq; talia tantum cogitasse sufficet, sed & de medio inveterato huic malo quærendo consilium erit capiendum. Omnino necessarium videtur, ut vernacula nostra pristino inter nos nitore in templis æq; ac in curiis restituatur. Quod quamdiu non fit, simpliciores minimum de salute sua, ex Misnicæ, in qua Sacra peraguntur ceteraq; omnia proponi publicè solent, linguæ ignorantia, periculaturos esse, ex dictis colligi facile erit. Agedum! unitis in id incumbamus viribus, rudes & eruditi, summi & infimi, ut linguæ nostræ antiqua ejus gloria & dignitas reconcilietur, ne diutius velut exul & errabunda inter nos versetur. Neq; committamus, ut Misnica, quam in hospitium quasi tantum recepimus, nostram velut hospitem sede sua ejiciat, adeoq; in nos illa de erinaceo & viperâ fabula quadret veraq; fiat historia. Satis jam virium apud nos obtinuit quidem Misnica lingua, ut de futuro ejus in terris hinc defectu non pauci planè desperent; attamen contranitendum maximo conatu, summisq; reluctandum viribus est, Saxonica Saxonum occupet thronum, injusto illum titulo possidente dejectâ, conveniens est. Firmiter persuasum mihi habeo, si, ejus vindicandæ ac commendandæ negotium Vir quidam & famâ & eruditione majori conspicuus in se susciperet, felicitiora longè longèq; lætiora nos linguæ nostræ fata brevi experturos esse. Interim ego, quod superest, qui linguam patriam hucusq; adeo despiciatui à civibus suis habitam contra concives defendere conatus fui, & id ipsum linguam minus crudita & accuratâ præstiti, nihil addo, nisi antiquum illud:

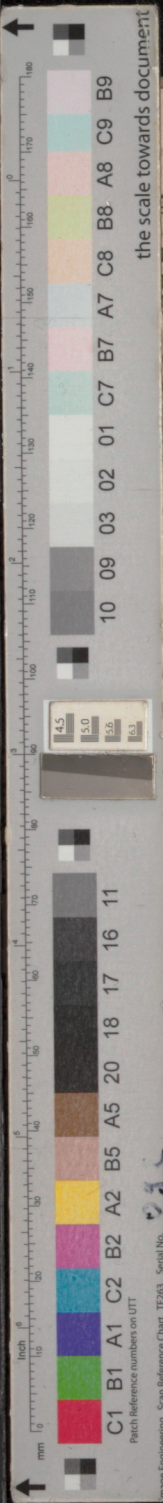
FAVETE LINGVIS!

12. B. 12

gesneden recht/snell
lyck wo man Graff
odtlosen thosamen/
ist hoch und breidt/
Bescheidt/bald wer:

open gaer in Godt/
voren: Do stedes
/ neen Unfall mach
n / hand' in dynem
na dynem Staud/
n.
Bedderstall uplecht/
en: Wat he dy deit
kan dyne Noht wol
lust an Godt allein/
ein / all dynes Her:

n werden ummefa:
des H'Eren / wovol
ten / ryck und in gro:
iminis Poeseos Saxonicæ loco sufficere reor. Ju-
lim, quam pia omnia, & ædificationi quam ma-
Quid igitur adhuc superest tibi, cur Saxonica
væ? Quamnam contemptus ejus causam afferre

(1) in praef. solius cit.
§. XXVII.

ais, egone solus Saxonice loquar cum au-
inter nos in solemnioribus conventibus Mi-
Saulum inter Prophetas, aut noctuam inter a-
m iri mihi imaginor, omnium quippe risui
itus. Si aliàs, hac quidem in re Separatimus
ur gratiam, cum quæ politiores agunt, nobis
venda sint. Ita scilicet mortalium compara-
at parum laudabili Primorum incitati æmula-
um aded virtutes, quam vitia imitari allabo-
icquid illis placet, omnibus placeat oportet;
splicet, omnium subjectum odio deprehen-
ram, inferioris apud nos conditionis homines
vellum sequi, utpote quem illustriores quoq;
ferunt cælum sprevisse, ajendo; *Malo sum illu-
stribus*

ten Ehren/ja ock als ein köstliche Dv/hebben
genoch mit groter Noth / werden glyck dem
Nothe verschwinden.

v. 27. Do gudt und lath dat Böse nha/
lath dy neen Dind bewegen: Set dyn Hert
vast / up Gade sta / so dy Spott wert beje-
gen / lath Godt dyn Trost und Sorge syn/
blyff jümmerdaer im state dyn / lath alle
Sorge varen.

v. 39. Dat Heil der Rechten is allein/
van Godt dem ewign H'Eren: Dem se
vortruwen allgemein / tho synem Loff und
Ehren. He ys ere Stercke äverall / dat se
nich röret Ungefall / so syck Noth ys er-
heven.

v. 40. De H'Ere wert en vast bystaen/
erredden / fry erlösen: Erredden unde la-
then gaen / van dem Godtlosen Bösen. De
Hülpe doen in aller Noth / entfryen vor
dem ewigen Dode / wenthe se fast up ehn-
struven.

iminis Poeseos Saxonicæ loco sufficere reor. Ju-
lim, quam pia omnia, & ædificationi quam ma-
Quid igitur adhuc superest tibi, cur Saxonica
væ? Quamnam contemptus ejus causam afferre